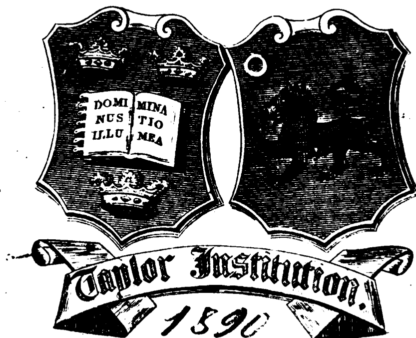

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.
1890

UTOPIER

I VERKLIGHETEN.

FYRA BERÄTTELSER

AF

AUGUST STRINDBERG.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1885.

Förord.

Denna bok är ett angrepp på öfverkulturen eller degenerationen.

Utvecklingsteoriens anhängare hafva i utvecklingen genom naturligt urval och ärfda ändamålsenligheter endast sett ett framåtskridande mot ett bättre. Men utveckling är icke alltid framåtskridande mot ett bättre. Ty en sjukdom utvecklar sig mot kris och död, ett sjukligt anlag utvecklar sig till sjukdom. Sålunda kan äfven urartning bli ärftlig och oändamålsenligheter äfven utvecklas och ärfvas.

Naturen gör stundom sjelf återgångar för att rätta misstag. Hæckel anser musslan vara en återgången snigel som förlorat hufvudet. Nu är musslan bättre skyddad genom sina två skal i kampen för tillvaron än snäckan med ett. Men snäckan anses ändå vara en utvecklad form som står högre! Hvad menas med högre och med mera utvecklad?

Det skulle menas att vara bättre utrustad för existensen. Sedan vi nu strukit ut en personlig styrande vilja ur skapelsen, kunna vi också saklöst stryka hela utvecklingen såsom liktydig med framåtskridande. Tillvarons ändamål är tillvaron och fortvaron. I så fall står ostran mycket högt, ty den har skydd för individen mot klimat och konkurrenter i högre grad än menniskan och den behöfver såsom hermafrodit icke utsätta sitt lif i kampen om honan.

Jag kan icke heller finna stenkolsflorans herrliga kryptogamer stå lägre än våra späda dikotyledoner. Hvarför äro dikotyledoner högre än monokotyledoner och kryptogamer?

Kryptogamerna skydda bättre sina fortplantningsorganer än dikotyledonerna som exponera dem.

Är icke hermafroditens sjelfalstring mera ändamålsenlig än diklinens? Är icke dioecistens fortplantning ändamålsvidrig rent af? Att öfverlemna åt slumpen (insekten eller vinden) att ombesörja slägtets fortvaro?

Var icke mastodonten bättre utrustad än elefanten? Och är icke vår björn en urartning af grottbjörnen? Stod icke plesiosaurus ofantligt högt i ändamålsenlighet?

Det förefaller ju som om den organiska naturen urartat. Kanske oändamålsenligheterna nedärfts mera än Darwin tror.

Och menniskan, som dör af köld om hon icke har kredit hos skräddaren, har bestämdt urartat sedan hon röck håren ur pelsen, och det var bestämdt mera ändamålsenligt att springa i ingens skog, på allas fält och ha tillgång till existensmedel, låt vara med strid, än som nu använda sin list på att få slafva åt en annan eller söka borgen på ett kreditiv.

Men hon har vetenskap, konst och uppfinningar.

Ja, men hon saknar det första: existensmedlen.

De största uppfinningar gå endast ut på att utfinna surrogat för förlorade färdigheter.

Nationalekonomien skall utleta medel att omsätta de obefintliga produkterna och flytta dem i rätt tid till rätt plats.

Filosofien skall utröna tillvaron af en Gud som ej fins.

Astronomien skall leta stjernor, som icke angå oss.

Det var bättre att ha sin goda syn i behåll än uppfinna lins-slipning.

När menniskan tog omvägar och sökte det oändamålsenliga, då gick hon ifrån naturen. Jag menar således med en återgång till naturen en återgång till det ändamålsenliga.

Samhället är en organisk produkt, säger man, och allt som är är natur.

Kolerabacillen är också en organisk produkt, men derför icke ändamålsenlig för oss. Samhället är en för oss oändamålsenlig produkt.

Allt som är är natur. Ja, men det fins sund natur och osund. Det fins rubbningar i naturen, som vi ha fixerat.

Den odlade vinrankan är en organisk produkt som genom öfverflödig näring ger oss vin, sålunda blifvit ändamålsenlig för oss men oändamålsenlig för sin art, ty den har urartat genom kultur (våld på dess natur) och derför har den i gamla vinländer öfverfallits af phylloxeran.

Vi hafva genom kultur (uppfostran = inlärandet af sociala fördomar) blifvit ändamålsenliga för samhället, men kunna knappast vara ändamålsenliga för oss. Vi ha förlorat helsa, en hel mängd fina själsförmögenheter, och hela det nuvarande destruktiva arbetet, som yttrar sig i kampen mot samhället, är endast en naturlig återgång till det tillstånd då vi voro mera och bättre rustade för tillvaron.

Denna återgång är icke en »tillbakagång», och vi behöfva icke bli olyckligare derför, lika litet som musslan är olyckligare än snigeln.

Hvad är samhället? En exploatering. I öfverklass, de exploaterande, och underklass, de exploaterade, ligger samhällets hemlighet.

Deri ligger äfven källan till urartningen. De tärande försvagas af för litet arbete och de närande af för mycket.

Underklassen har hittills sprängt sig i sin fåfänga äflan att stiga till öfverklass. Nu vill den i stället afskaffa en tärande öfverklass och nu är den på rätta vägen.

Men de som tro på öfverkulturens fortvaro med en frigjord underklass hafva räknat illa. Det är endast med slafvar en sådan dårskap som en pyramid kunnat göras. En sådan onyttighet som Peterskyrkan skall aldrig göras om, och ingen Rafael skall få tid att utbildas, när alla måste direkt anskaffa existensmedel och icke vara uppassade. Ty det är icke bara industri-arbetarne som skola emanciperas, det är äfven tjenarne, torparne och statkarlarne.

Skall det bli tråkigt att lefva i verlden då? Ingalunda. De som tycka så nu, de få aldrig se den verlden. Och den enda rena glädjen i lifvet, som består i en stark kropp och vissheten om existensmedlens tillräcklighet, skall ersätta alla griller om det der »högre».

Det är denna återgång som nu håller på att arbeta i menskoslägtet och den går sin väg med stormsteg.

Det nya samhället, som icke mera räknar med illusioner eller ideal, bygger sig på den enda realitet på hvilken byggas kan: egoismen. Egoismen är ett fult namn på menskans herrligaste gåfva: sjelfupphållelsedriften. Hittills ha menskorna icke förstått sitt eget intresse och delvis varit narrade af öfverklassens funda-

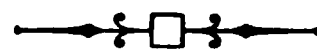
mental-sats: arbeta för din nästa. Genom sammanslutning af allas enskilda intressen i association kommer det enskilda intresset att tillgodoses mer än förut, och dermed allas.

Detta är socialismen. När man säger sig vilja bekämpa socialismen så utsäger man en lika stor dumhet som om man skulle vilja säga sig bekämpa politiken. Det är nonsens helt enkelt.

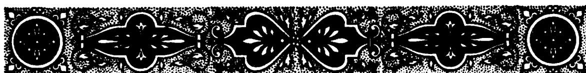
Det är alltså icke kulturen jag angriper utan öfverkulturen. Vi hafva blifvit för fina, derför är råheten ett symptom af den sunda återgången. Det är fint att ljuga och rått att säga sin mening. Låtom oss uppfostra oss till mera råhet.

Den hvita handen duger icke mer att frambringa existensmedel, men den är mycket fin, en degenererad ram. Det är derför oftare den än den hårda näfven som håller vexelförfalskarens penna.

Denna bok handlar om arbetet på samhällets förbättrande, och om redan utförda reformförsök med lycklig utgång. De spela alla i utlandet, naturligtvis, ty i Sverge går utvecklingen snigelns gång till ostran. Och ändå tycker den vise att det går för fort.

NYBYGGNAD.

Det var en Majafton vid Lac Leman, när vinstockarne skjutit sina första skott, när näktergalen sjöng hela dygnet i Libanoncedern i Beau-Rivage, när rosorna klädde murar och väggar; när bambun svajade för den varma sjövinden och fikonträden löfvades. De nymålade lustbåtarne lågo gungande i den lilla hamnen innanför vågbrytaren och hade hissat alla nationers flaggor, som vajade i fredlig lek, snärtande hvarandra som badande gossar, slingrande sig om hvarandra, den bleka halfmånen vid sidan af det lysande stjernbanéret, den svarta örnen smekande trikoloren, Albions blodröda duk med sitt blåmärkta hörn som minne af systerlandets bloddränkta blåa berg och sjöar, Spaniens rödgula och Greklands blåhvita, alla för tillfället lysta i Guds fred af edsförbundets hvita kors på röd grund, alla belysta af samma aftonsol och tecknande sig mot det fridlysta Savojens alper, der endast stengetsjägarens bössa får störa tystnaden efter de sista för alltid utvisade kanonernas och chassepotgevärens skrällar.

Glada vänliga menniskor strömmade ner till parken i Beau-Rivage för att se Magnolian blomma. Der stod underträdet med sina mörka, smidiga grenar utan ett löf, men klädd från topp till rot i väl tusen hvita klockor, med violetta bottnar. Trädgårdsmästaren hade huggit ut plats för henne bland lagrar och japanska misplar, så att hon, drottningen från främmande soliga land, kunde visa sin skönhet för beundrande menniskor. Man nalkades henne med vördnad, skratten upphörde och främlingarne som sågo henne första gången stannade med allvar och häpnad såsom inför en uppenbarelse. Man ville komma henne närmare, för att vidröra, känna henne med sinnena, men den välklippta gräsmattan höll de profane på afstånd. De skrikande tulpanerna på rabatten nertystades af den enkla, hvita blomsterskruden, hvit som brudens eller likets, och den svarta cedern sträckte sina långa grenar, med de uppåtböjda årsskotten såsom finger signande den skönaste på vårens stora bröllop.

På en bänk nere vid sjökanten sutto tvenne gamla damer, båda klädda elegant, kanske i något för lifliga färger och moderna snitt för fylda femtio år. Den ena hade i handen en Saturday-Review, hvars typografi hon betraktade genom en binockel i guldbågar; hennes ansigte var härjadt, hvitgult, strängt, och hennes näsa hade fått den der förnäma form som skall uttrycka rika föräldrar och ett ädelt sinnelag. När hon tittade upp ur boken och såg ut på den vack-

raste vy i verlden, var det också med en rynkning på näsan såsom om det fans något fel i anordningen af alperna och solen.

Den andra damen, hennes syster, såg ut som välviljan, öfverseendet, förnöjsamheten, och hennes runda, fryntliga ansigte nickade bifall till allt hvad hon såg, och hon undvek alla skuggor, alla fläckar, och när hon icke kunde undkomma dem, blundade hon och tänkte på något vackert. När någon ville tala om en olyckshändelse, ett brott, så bad hon få slippa höra; det bara gjorde henne ondt och hon kunde ingenting göra åt saker som ej kunde hjelpas. Hon fläktade sig med en hopviken tidning.

Mellan de båda damerna satt en ung flicka med den i Schweiz såsom skön ansedda typen: ovalen, den låga pannan, den raka smala näsan, som mödrarna söka åstadkomma genom att flitigt trycka in och ihop barnets trubbiga näsa; högbarmad och med raka skuldror, smalt lif, som medeltidsmodet för qvinnan var. Men hennes hår var hvitaktigt. Hon hade en bok på knäet och såg oroligt ut och omkring sig, på allt och på alla. Hon såg på svanen som sam i sjökanten med sina nyss kläckta ungar; hon såg på de amerikanska gossarne som med simkläder gingo ner till badhuset; hon såg på segelbåtarne som kryssade ute på sjön; hon såg på måsarne som flögo fram och åter hvart de ville. Slutligen, när hon sett på allt, smälde hon hop boken och sade med en trött stämma:

— Den som vore en svan ändå.

— En svan? — svarade den stränga ogifta fastern. — Sådana infall! Och få fem ungar hvar April månad!

— Hur är det med min Blanche i qväll? — sade den välvilliga fastern, som var enka och hade ett dödt barn.

— Åh, det är ingenting — svarade Blanche och rodnade.

Det blef tyst igen.

Nu passerade en trupp alpister, engelska gossar och flickor med alpstafvar och renslar. De gingo arm i arm och sågo glada och lyckliga ut. Hvad de flickorna sågo manliga ut, tänkte Blanche, då hon såg deras damasker, korta kjolar och skotska yllemössor. Och de skulle sofva i chalet om natten och i soluppgången gå upp på alpen; och äta ost och bröd och dricka hvitt vin. Utan föräldrar, tanter eller lärarinnor. Hon kände sig som en fånge, bevakad af två vakterskor som aldrig kunde somna. Om hon bedt få bada, hade de följt henne med två termometrar; hade hon bedt få ro på sjön, hade de tagit tre karlar och två psalmböcker med sig; hade hon bedt få gå ut med kamrater, hade de följt med. Tänkte hon en gång en ostyrig tanke, så läste de båda fastrarna den genast och ertappade henne; erfor hon känslor af upprorisk art blef hon genast genomskådad. Hon hatade dem. Hon ville springa från dem, kasta sig i sjön, men så kände hennes väl dresserade hjerta ett

stygn. Hon var otacksam; dessa två menniskor lefde endast för henne och hon var deras enda glädje. Hon var deras glädje, men hvad gåfvo de henne för glädje? Jo, de gåfvo henne lefnadskost och uppfostran, men ett barn kan icke känna sig tacksamt för lefnadskost, ty det har ännu icke upptäckt att man får vara tacksam för att bara få lefva.

Men uppfostran! Det var sant; hon var utsedd att hämnas hela sitt kön, hon skulle bli student och visa verlden, att qvinnan icke var mannen underlägsen, något som verlden aldrig betviflat, men som den stränga fastern hade alldeles klart för sig. Hon skulle hämnas, hämnas den stränga fasterns oförrätter som hon lidit af allt mankön, emedan ingen enda af hennes friare varit löjtnant vid kavalleriet. Hon skulle dessutom ersätta den välvilliga fastern hennes förlorade man och döda barn. Hon skulle utstå all den ömhet som varit tillämnad dessa i lifvet. Detta var hennes dubbla uppgift, men den gjorde henne icke nöjd. Hon hade nyss läst om de antropomorfa aporna, som tyranniserades af en hane, hvilken lät hela den unga truppen lefva för honom, tills de unga vuxit upp, då de regelbundet gjorde revolt och frigjorde sig. Naturens ordning tycktes vara olika i naturen.

Nu kom en skara studenter under sång och med trummor och fanor ner till stranden, der

flaggande båtar väntade att få föra dem ut på en regatta. Deras kulörta mössor, deras brokiga förenings-band utanpå västarna, deras lediga rörelser i båtarne, trummornas uppryckande skrällar, allt gjorde Blanche ännu oroligare.

Fastern med Reviewn såg upp på dem genom sin binockel, med ett grått, ondskefullt öga som om hon tänkt: vänta ni! — Men Blanche tänkte: om tre veckor är jag också student! Jag blir dock aldrig man.

Hvad är denna qvinnoslägtets suckan som hörs genom tidens stormar: om jag vore man! Är det upproret mot de manliga förtryckarne? Nej, Blanche var ju förtryckt af två qvinnor, och alla män ryta också mot förtrycket! Är det kulturens dom öfver sig sjelf? Är det den stympade, underkufvade naturen, som hellre vill intet, förintelse af kön, naturlagar, än halft intet, halft något! Är icke qvinnans längtan efter frihet detsamma som mannens? Blanche kände sig sjuk. Hon ville gå hem. Det började bli kallt. Gummorna stego upp och den stränga fastern Berthe, som hade svårt för att gå, tog af gammal vana Blanche under armen. Och så gingo de, steg för steg. Blanche hörde studenternas sång ute på sjön. Och nu måste hon vända ryggen åt den soliga taflan och gå tillbaka upp till den gråa staden. Och hennes fötter ville springa, men fasterns arm höll henne som en krycka; hon kände hennes magra arm gripa om sin; hon

var fastlåst vid ålderdomen, klafvad vid den sjelfviska ömheten, som trodde sig gifva, der den ändock tog.

Steg för steg, som en vandring till grafven, gick återfärden till jernvägsstationen och litet emellan måste man stanna för att tant Berthe skulle få andas.

Och så kröpo de in i kupén, sutto och stirrade på stationsväggens annonser, och så släpades de genom tunnlarne upp till staden Lausanne.

Efter supéns slut skulle Blanche få gå öfver gatan till några väninnor som firade födelsedag, men barnjungfrun skulle komma och hemta klockan tio. Blanche var illamående och föredrog att stanna hemma, ty hon hade hufvudvärk och frös. Hon gick in i sitt rum, som låg innanför fastrarnas, och hon bad få vara ensam emedan hon skulle läsa. Det var ett stort, vackert rum, öfverfyldt med små lyxartiklar. Möblerna voro stoppade och belagda med kuddar, golfvet var täckt med mattor, väggarne klädda med taflor. Men i stället för toalett fans en skrif-chiffonier, i stället för byrå ett kolossalt mahognybord med lådor och fack, och två väldiga bokhyllor paraderade på hvar sida om fönstret. I boksamlingen lyste den beskedliga Revue Suisse med sina blåa omslag, Revue des deux Mondes med sina

köttröda; der stod Thomas a Kempis och Bunyan, Currer Bell, mrs Gore och miss Kavanagh. Skrifbordet var belastadt med skolböcker och temaböcker. Blanche satte sig vid bordet och bläddrade. Här lågo sålunda befriarne som skulle göra henne lika med mannen. Underligt var det, tyckte hon, men icke hade hon märkt någon befrielse. Hennes hufvud var tyngre, men hennes tankar ofriare. Hon hade icke läst ett frigörelsens ord i alla dessa böcker, gillade och garanterade af staten. De handlade ju endast om overkligheter, om det som varit, om det som aldrig kunde bli mer; men om det nu lefvande lifvet, om framtiden stod der ej ett ord. Det var ju bara ett förherrligande af den menskliga dårskapen. Der stod den store reformatorn Calvin, som nyss sluppen ur lågorna för att han ej trodde på nattvardens mysterium lät bränna Michael Servet för att denne trodde att treenigheten var en sjelfmotsägelse. Der prisades menedaren och anarkisten Wilhelm Tell som »strängt taget» ej var hederlig karl då han bröt ed och viglade upp folket. Hon undrade hur hon skulle kunna komma en pilfink så nära, att hon skulle kunna hinna räkna täckfjädrarne, för att icke taga den för en gråfink. Hon var alldeles viss på att hon ej skulle ta en tordyfvel för en sandjägare, fast hon ej summerade lederna i tarserna, och på torget skulle hon nog skilja en mört från en abborre utan att veta hur många fjell den

ena och den andra hade i sidolinien. Hon hade intet hopp att någonsin i lifvet träffa en rätvinklig triangel och få nöjet öfvertyga en klentrogen, att qvadraten på hypotenusan var lika med qvadraten på de båda kateten. Hon visste ej hvad hon skulle använda logaritmerna till, då hon ej ville bli sjökapten, och Christopher Columbus dessutom upptäckte Amerika utan logaritmer, hvilka Leibnitz först ett par hundra år senare roade sig med att uppställa. Hon förstod ej hvad hon skulle med astronomiens nyare gissningar, då redan Egypterna utan Herschels teleskop uppsatt almanackan; begrep ej hvad hon skulle med Archimedes satser och Mariottes lagar, då Edison uppfunnit telefonen utan desamma. Hvari låg då böckernas frigörelse? I diplomet eller hämnden som faster alltid talade om? Men hvem skulle hon hämnas på? Några män hade aldrig förtryckt henne, men alla qvinnor. Hennes aflidna mor hade bevakat henne; fadern var aldrig hemma; hennes lärarinnor hade läst in henne som en fånge, några lärare hade hon aldrig haft, utom en spel-lärare en gång, hvilken velat gå i döden för henne och derför blef afskedad; hennes fastrar hade vallat henne som ett får! Hvarför? För att skydda henne för fallande takpannor, för eldsvådor och jordbäfningar? Nej bevars! För något annat? Hvad för annat? För elaka gossar? Gossarna voro alltid vänliga och tjenstaktiga, och hon tyckte mer om dem

än om väninnorna, som bara voro afundsjuka och elaka. Hvarför skulle hon nu skyddas för dem, och hvarför hämnas? Skulle hon en gång komma till magten att hon kunde lyfta sin hand mot fiender, så skulle det icke bli mot männen. O, om det fans en man som ville komma och befria henne! Han skulle få ha leriga stöflor, lukta tobak och vara orakad, allt egenskaper som faster Berthe afskydde.

Hon såg sig omkring i sitt rum såsom efter en utgång; det fans ingen; det var en säck, en råttfälla, och utanför lågo kattorna och väntade. Hon steg upp och började gå på mattan af och an som en fånge. Hennes hufvud värkte. Hon tog fram en flaska ättika ur ett skåp, ty en student skulle ej ha toalett, sade faster Berthe. Hon blötte en handduk i ättikan och svepte om pannan. Derpå tittade hon sig i spegeln; hon var alldeles röd utom kring ögonen. Var det helsan som böckerna ej lyckats alldeles förstöra, eller sjukdom? Hur det var, men den röda färgen tycktes ej behaga henne och hon satte flaskan för munnen, drack en klunk till utan att grimasera, liksom om hon vore van vid drycken, och stälde derpå undan flaskan. Hon slog upp fönstret och sökte andas djupt, men luften var het och torr och la bize hade rifvit upp mycket dam, så att hon genast stängde och fälde gardinen. Hon tände lampan på divanbordet. På etagèren bredvid stod ett skrin med

parfymer. Blanche kastade ögonen på detsamma, tittade åt dörren, smög med tysta steg fram, lyssnade, och så sköt hon för rigeln. Gick till skåpet och tog fram en pelisse fodrad med blått siden; drog den öfver axlarne, kröp upp i soffhörnet och satte skrinet i sitt knä.

Det var något obestämbart, bastardaktigt öfver denna tafla, som lampans dämpade sken belyste. Kammaren, en kroasering af en flickas boudoir, ett studentrum och ett grosshandlarkontor. Egarinnan i soffan, en flickas ansigte, en pojkes nacke, en skrifvares bläckiga fingrar och en danserskas höghvälfda fötter. Den uppstående skjortkragen med sjömansknuten ofvanför den qvinliga barmen. Ättikans vidriga lukt, som nu blandades med parfymens, hvilken hon stänkte omkring sig. Först kom det ett regn af ylang-ylangs narcissdoft som döfvande fylde rummet. Blanche öppnade näsborrarne och med vidöppen mun andades hon den berusande luften, under det blodet steg in i kindernas af ättikan bleka hudkärl. Derpå följde ett duggregn af muguet, kyskt som liljekonvaljens rena vårdoft. Nu slöt hon ögonen som om hon såg syner, försommarlandskap med oslagna ängar och blommande fruktträd, lekande barn och tågande skyar; hon hörde alphorn och bäckbrus, ångbåtsklockor och ynglingskörer. Hela hennes trista, jemngrå ungdom var glömd; böner och skolböcker, kataplasmer och kamfert, bänk-

nycklar och konferenser, examenstal med tacksamhetskraf, ömhet med käx och kärlek med baklexor. Drömmarne började dunsta bort, taflorna bleknade och minnena från verkligheten stego fram. Hon öppnade skrinet igen och ut öfver mattan susade ett nytt regn och nu var det eftersommarn med nyslaget hö; ängarne mejade, blomstren hade blifvit väl torkadt foder, färdigt att förvandlas i exportsmör; solen går tidigt till sängs som en gammal menniska; foglarne sluta sjunga och valnötsträden stå ruggiga men fulla med nötter. Sommaren är förbi och hösten är när. Nej, icke höst än! Och Blanche tog en ny flaska violette. Och nu sprungo åter violer och tazetter upp ur den dammiga mattans rutor och zig-zag, dufvor kuttrade och snön smälte; svanorna smektes och fiskarne lekte, syrsorne krickade och kastanjens kådiga knoppar sprängdes för att blomman skulle komma fram och i solljuset fylla sin bestämmelse.

Nu slöt hon ögonen och barmen häfdes under det blodet steg i flammor på hennes kinder. Hon var i katedralen i Fribourg, en sommarafton; orgeln spelade i halfskymningen; dörren till heliga grafvens kapell står öppen; der ligger frälsaren död; bredvid stå qvinnorna sörjande; orgeln dånar och brusar: dies iræ, dies illæ, dies iræ, dies illæ; det är menniskoröster, det är englaröster, det är titanstämmor som vilja lyfta hvalfven, men utanför mörknar det allt mer och mer, och de må-

lade fönstren med kungar och helgon mista sin färg; pelarnes stammar rycka närmare hvarandra som en poppelallé, bänkarna och bönpallarna skocka sig som en menniskomassa; så höres ett dån som om man körde kanonvagnar på koppartaket, en violett blixt slår midt igenom hvalfven och lyser upp altartaflan i Sankt Franciscus kapell; och der blir så klart, att man kan läsa de textade orden: korsfäst köttet! Men orgeln som öfverröstas af åskan börjar sin tvekamp; den osynliga orgelnisten kopplar registren; det blir en paus, under hvilken flöjtstämman ensam håller ut en ton, en ton som fylles af andra i högre och lägre oktaver, den förstärkes af terzer, den brytes mot septimor, skäres mot qvinter; nya stämmor taga upp, oboen och fagotten, vox humana och basunerna; pedalerna fylla i med basarna och nu storma fram tonmassor som titankörer, som utmaningar mot afundsjuka magter, sönderslitande som osaliga menniskors jemmer; men åskan ökas och knallarne fördubblas af ekot i Fribourgalperna och Sarines djupa floddal; orgeln härmar hans röst och flåsar och brusar, skriker och brakar, men så kommer en blixt åtföljd af en knall, som om all verldens stångjern släppts från himlen ner på den hängande bron, fönstren skallra och dörrarna smälla. Då tystnar orgeln af; han kan icke trotsa, men han kan gäcka; och flöjten beledsagar menskostämmans lekande obligataria, som småningom öfvergår från roman-

sen till den verldsliga visan, från visan till den sjelfsvåldiga dansen; orgelns blanka pipor blifva jettelika syrinx och de förgylda englarnes runda kinder falla in, hakan skjuter ner i ett bockskägg och genom lockarne sticka ändar af små horn; de blåsa grinande i tennpiporna, de blåsa Pans, skogsgudens, naturens, allbefruktarens hymner, pelarskaften slå ut löf och i luften sjunga lyckliga foglar: San Franciscus får rosenrödt kött under den blåsprängda huden och vandrar som en lycklig yngling med Maria Magdalena upp till högkorets absid der de bikta hvarandra ljufva synder; ur heliga grafvens kapell stiger Apollo med svällande skänklar och fyld bröstkorg; han ser sig trotsig och glad omkring på de gråtande qvinnorna och med utsträckt hand efter att ha nedlagt döden säger han med segerlöje på läpparne: Kristus är uppstånden. Och ifrån grafvarne under golfvet höres ett bultande som om instängda vilja ut, och de ropa och svara: Ordet vardt kött!

Blanche vaknade upp ur sitt rus. Lampan brann ännu på bordet; luften i rummet var qväfvande. Det bultade på dörren. Hon sprang upp, drog ifrån rigeln och föll ner på en stol, gråtande så att hennes kropp skakade. Fastrarna fingo henne i säng, gjorde eld i cheminén och satte på kamomill-té.

Examensdagen var öfver och Blanche var om aftonen hemma hos fastrarna, hvilka inbjudit några väninnor på té. Faster Berthe strålade som en nåldyna. Blanche var lugn såsom efter en väl öfverstånden fara. Fönstren stodo öppna, ty värmen hade kommit och utifrån gatan hördes glada sorl. Blanche visste att de nya studenterna skulle ha en fest, och en kamrat hade stött på henne att vara med, men hon hade icke haft mod att bedja fastrarna och icke heller hade hon hjerta att gå ifrån dem en qväll såsom denna. Hon var glad att det var slut med detta fängelse, ty hoppet om frihet hade vaknat, ehuru hon visste att kedjorna endast skulle förlängas men icke brytas.

— Nå, — sade faster Berthe, — Gazette har en vacker communiqué om Blanche. »Qvinnans frigörelse synes blifva en verklighet» läste hon; »sekelgamla fördomar som trott att qvinnans bestämmelse bestod i att föda och amma, hafva erhållit den mest lysande dementi, då vi i dag ha nöjet meddela att mademoiselle Blanche Chappuis aflagt examen för att vid universitetet i Zürich utbilda sig till läkare.»

— Det förvånar mig, — sade Blanche, som icke var med om den der sortens frigörelse, — att det skall anses som något märkvärdigt att en flicka kan taga en studentexamen, som den dummaste pojke rår med.

— Det har Blanche så rätt i, — inföll en pensionslärarinna. — Och La Revue har också en mycket riktig anmärkning. »Det är förundransvärdt,» säger Revue, »att man hör hvarje flickas studentexamen helsas af våra konservativa kolleger, såsom en seger, under det man samtidigt jemrar sig öfver att det litterära proletariatet ökas, och då studentexamen blifvit ett öfverklass-prerogativ, endast tillgängligt för de förmögnare. Våra studentskor skulle betacka sig för den äran att bli firade som underverk, ty det är en skymf mot deras kön, och att de bli tagna under armarne af de konserverande elementen visa, att dessa vänta en god förstärkning i deras leder. När den dagen kommer att mogenhetsexamen blir en annan och en enda för alla klasser och båda könen, då skola vi instämma i lofsången.»

— Jo, hör på, — utbrast tant Berthe, — der hör man framåtskridandets *män*. En examen för alla: då vore det ju ingen konst längre.

— Vi skola inte göra några konster, — svarade Blanche, — och jag tycker att Revuen har rätt.

— Jaså, det är sådana lärdomar ni få nu för tiden, — sade tant Berthe.

— Ja, vet tant, inte få vi dem i Euclides eller Julius Cæsar, men väl trots dem, — svarade Blanche, som kände sig ovanligt modig. — Trots dem tant, ty i examensböckerna stå bara likgiltiga saker, eller dumma. Tänk, hvad alla

fattiga sömmerskor, tvätterskor, arbetarhustrur, bondhustrur skola känna sig förödmjukade, som inte kunnat göra samma underverk som jag, tack vare er frikostighet. Eller menar tant att *alla* qvinnor skola ta studentexamen? Hvarför inte alla gossar, alla handtverkare, arbetare, bönder, kontorister? Det är ju bara en ekonomisk fråga, och när man lyckats få något vetande genom att ha förmögna vänner eller anhöriga, skall man icke skryta med det i tidningarna, ty det är precis som om man skulle annonsera att man haft råd köpa sig en ny sammetsklädning.

— Lilla Blanche har blifvit så filosofisk, — svarade tant Berthe, — så att hennes gamla moster, som inte fått så djup lärdom i examen, knappast kan svara henne. Men lilla Blanche skulle visa sitt djupa vetande genom att använda ett språk som icke var så fullt af mod, att icke säga öfvermod. Ty man kan ha mycket vetande utan att derför vara bildad. Bildningen sitter ej i böckerna, utan i hjertat. I hjertat, Blanche lilla!

Blanche blef ledsen öfver att hon sårat, men hon kände sig bra frestad att taga upp tants trassliga argument och reda ut dem. Men hon afstod, ty hon hade icke gjort sig skyldig till förebråelserna, tvärtom, men tant var så full af agg och passioner, att hon ej kunde höra när hon slog sig sjelf på örat.

Vid supén, lyftade tant Berthe sitt glas, och drack för dagens seger (kapitalets!) och hon

hoppades (alldeles som Blanche) att den dag skulle komma, då alla *qvinnor* (men icke alla män!) skulle taga studentexamen, hon var så viss att qvinnan skulle en dag utgå ur striden (mot naturlagarne!) såsom segrare, och då skulle männen få se ...

Genom det öppna salsfönstret trängde ljudet af hornmusik. Blanche kände den så väl. Det var studenternas, som tågade ner till Beau-Rivage för att hålla fest. Hon hörde ljudet af deras stöflar mot gatstenarne. Och hon kunde ej tvinga sig sitta stilla, utan hon sprang upp och fram till fönstret. Der gingo de, hela truppen med sina fladdrande fanor och lysande band. Om hon fått vara med der! Tala fria tankar, sjunga ur fullt bröst, taga dem under armen, dansa med dem kanske. Nu fingo de se henne! Fanorna sänktes, mössorna lyftes och musiken tystades ett ögonblick af väldiga hurrarop. Hon blef så gripen af denna helsning, hon ville ej ta den som hyllning, att tårarne kommo henne i ögonen, men på samma gång kände hon en tagg i hjertat, klofvar om händerna, och black om fötterna. Ljudet af stegen dog bort, men ner i gränden såg hon en bekant student svänga sin mössa, såsom om han vinkade henne, ut, bort, bort med dem till glädjen, friheten och striden. När Blanche skulle lemna fönstret, såg hon i portgången midt öfver gatan en lärgosse med ett par stöflar i handen stå bakom porten

och se efter den försvinnande ynglingaskaran. Han såg med långa, långa blickar efter dem, han som hon. Det fins fler som sucka efter frihet, tänkte hon, än vi qvinnor. Och den fattigt klädda ynglingen, smög ut ur porten för att osedd fortsätta sin väg, osedd af lyckans barn, som gaf honom lidanden utan att vilja det, utan att veta det.

Supén var slut och gästerna gingo. Blanche föregaf trötthet efter dagens sinnesrörelser och läste sig in i sitt rum. Det första hon gjorde var att städa bort alla skolböcker och kasta dem i en skrubb. Derpå satte hon sig vid skrifbordet och tänkte. Hvilket underverk, tänkte hon, att det är öfverståndet. Tänk om läraren frågat på Spanska Successionskriget, på tredje boken Livius, på proportionsläran, på starrgräsen, på osteologien, på tyska prepositionerna, på de hypotetiska omdömena... då hade denna dag varit en vanärans! Hvilken lycka att vara igenom och hur liten förtjenst! Och nu hade hon fått beröm i tidningen, för underverket. För underverket skulle endast de artiga examinatorerna haft beröm! För lyckan — ingen! — Men befrielsen! Den skulle väl komma nu! I hvad form? Kemi, anatomi, mera latin, fysik! Hur hade hon hittills blifvit befriad? Från obehaget att veta mindre än många andra! Det var visserligen en lättnad, men ringa, och något helt annat än hon drömde. Sina friskaste tankar hade hon

på lediga stunder tänkt utanför böckerna. Och lika fången satt hon här innanför vakterskorna, och lika fången nu, när den långa sexårskursen var slut och hon som läkare skulle ut och praktisera, då — var hon väl fri? Men sex år! Det var långt, men ändock ett hopp! Nu stundade sommaren. En pension i Interlaken med fastrarna. Der skulle hon åtminstone träffa menniskor, något hon aldrig träffat i böckerna, ty de voro så försigtigt skrifna, att lifvets verkligheter samvetsgrannt förblefvo dolda. Med det hoppet gick hon och lade sig; och hon somnade snart in.

Hon hade icke sofvit länge, kanske några timmar, förr än hon vaknade. Månen sken in i rummet och slog gula streck och rutor på golfvet. Hon hörde sång; en klingande, glad mansröst som sjöng en italiensk romans vid guitarrackompanjemang, och vid strofens slut föll en kör in. Hon låg och lyssnade en stund. Hvarför sjöng man så sent på gatan? Och hvilka kunde det vara? — Hon sköt tofflorna på och gick till gardinen. Der nedanför stod en grupp studenter, som hon kände igen på mössorna. Och de vände alla ansigtena opp mot hennes fönster. Det var serenad! För henne? utan tvifvel.

I detsamma kom faster Mathilde in i morgonrock.

— Släpp ner gardinen barn och tänd ljus! Det är serenad för dig!

— Men tant Berthe? — frågade Blanche oroligt.

— Hon låtsas sofva, — hviskade fastern. — Så skynda dig, de ha redan sjungit en lång stund! — Gardinen fäldes och ljus tändes.

När det blef tyst igen, låg Blanche i sin säng och funderade. De der glada gossarne hade roat sig i qväll och nu bjödo de henne på en dessert som var öfver. Hvart gingo de sedan med sin guitarr och sina halfhesa stämmor? Och hvarför hade de firat henne? Inte gåfvo de serenad för de andra studenterna? Nej, men hon var firad som qvinna! Som qvinna! Deri låg det! Det var då något särskildt, något för mer, att vara qvinna? Troligen! Men det var bra tråkigt! Kanske det var en fördel eller en vinst? Det kunde vara det. Hon mindes hur hon häromdagen läst i en tidning om en äkta man som blifvit slagen af sin hustru; men det var framstäldt i form af en skämtsam anekdot under »Hvarjehanda». Hvarför var det så, då hon under Domstolarne sett med rubriken »Onaturligt våld» historier om män, som slagit sina hustrur. Skyddade icke lagen en man, om han var den svagare; då lagen skyddade qvinnan, utan afseende på om hon var den starkare; hvilket den roliga anekdoten ju visat vara möjligt. Lagen var ju orättvis då! Det var sålunda i vissa fall en fördel att vara qvinna, i vissa fall icke. Var det en fördel i de vigtigare fallen? Kanske! Hvar-

för var tant Berthe så rasande på männen och kallade dem tyranner som skulle störtas? Ja, hvarför?

Och så somnade hon igen!

Det var höst igen när Blanche gjorde sitt inträde på kemiska laboratoriet i Zürichs Polyteknikum. Hon infördes af laboratorn i den stora salen der hon erhöll ett bord sig anvisadt, med lådor, fack, flaskor och burkar innehållande reagentier i alla färger. En gasslang med lampa och en vattenslang med sköljfat. En uppsättning profrör, kolfvar, förlag, retorter, trattar, stafvar, filtrerställ, blåsrör, pincetter. Midt i salen stod en kolossal skorsten, med kapell, dragluckor och tända gaslågor som skulle befordra draget för skadliga ångors aflägsnande. Allt var nytt och hemlighetsfullt. Allt hade här ett yttre som icke återfans ute i hvardagslifvet. Retortens åldriga form erinrade om medeltidens guldmakeri, profrören om läkarens mörka kammare, och reagentierna i burkarne om apotekarens mysterier. Det kromsyrade kaliet lyste som en solnedgång; den svafvelsyrade kopparoxiden var blå som Lac Leman, och arseniksyrligheten glänste som rimfrost på björkqvistar.

Iklädd ett långt blått förkläde skred hon till verket att utleta naturens hemligheter och att se åt huru skapelsen såg ut inuti. Laboratorn som

skulle handleda henne första dagen, kom fram till henne och började utan vidare sina instruktioner. Han talade med en lugn, torr stämma, utan att vara artig eller oartig. Han tog hennes hand som en tång och lärde henne hålla profröret rigtigt. Uppmanade henne att hålla gaskranen väl stängd när icke lågan begagnades och påminde henne om att väl rengöra sköljfatet när lektionen var ute. Derpå gick han in i de andra salarne.

Det var den första man, som icke varit artig mot henne, och Blanche kände sig nästan förödmjukad. Men det var ju möjligen på grund af hans öfverlägsenhet i vetande, icke i något annat.

Rundt omkring henne vid de andra borden stodo studenter och arbetade. Vid hennes inträde hade de skrattat, pratat och sjungit, men nu voro de tysta och hviskade sinsemellan. Men Blanche hörde hvad de sade, ty hennes nerver voro starkt spända af den nya situationen.

— Hur ser hon ut? — hviskade en bakom ett bord.

— Ful! — svarades det från ett annat.

Blanche kände sig obehagligt berörd. Hvem frågade efter om de, herrarne, voro fula eller vackra när de skulle lära kemi? Var hon emellertid verkligen ful? Hon tittade i den stora glaskolfven som kokade öfver spritlågan. Hon såg sitt långa ansigte med den kraftiga näsan, men i en sådan förvirring af glasets konvexa

form att hon icke kunde få något rigtigt omdöme. Men dessa herrar tyckte att hon var ful. Nå det skulle hon icke komma att ta sig nära.

När hon gjort sin första reaction och den lyckats ville hon visa den för laboratorn för att få hans gillande. Han var icke i rummet. Skulle hon söka upp honom? Nej, hon ville icke gå öfver golfvet mellan alla dessa herrar. Hon skulle vänta tills han kom igen. Under tiden tog hon sig för att öppna alla flaskor och burkar för att lukta på dem. Sedan diskade hon ett par profrör och fick svafvelsyra på fingerna, som svartnade.

Så kom laboratorn. Blanche tog sitt profrör och visade det som om hon ville ha beröm. Han såg på henne som man ser på ett barn, och sade: Det var snällt. Fortsätt nu med nästa! — och så gick han. Blanche var inte nöjd med det der. Han behandlade henne öfverlägset. »Det var snällt.» Han skulle ha sagt: mycket bra, min fröken! Hon var ju student och icke någon skolflicka.

Vid hemkomsten måste Blanche berätta i detalj huru förmiddagen passerat. Faster Berthe bet läpp, men sade bara: afundsjuka!

På aftonen hade Æskulap, de medicine studerandes förening kommers, och Blanche hade efter långa diskussioner fått lof att gå dit, men måste vara hemma klockan tio.

Klockan sju trädde hon in på Brasserie Nuss. Hon måste gå igenom stora salen för att

komma in i det enskilda rum der kommersen hölls. Salen var fyld med rökande och drickande, golfvet var fuktigt och det såg icke inbjudande ut. Annorlunda hade hon förestält sig det glada tillhåll, der hon visste att herrarne så gerna tillbragte aftnarne. Hon kom in i samlingsrummet. Ingen tog emot henne, ingen hjelpte henne af med kläderna, såsom förr då hon kom på en bal. Rummet såg otrefligt ut. Herrar sutto här och hvar och smygrökte på cigarrstumpar som de motvilligt kastade i hörnen när hon trädde in. Skratten tystnade och samtalen afstannade. Bakom dörren betraktades hon af två studenter genom pince-nez. Samma hviskning som förut på laboratorium. — Är hon vacker? — Svar: ful som fan! —

Ordföranden var icke kommen. Ingen steg derför upp och tog emot henne, och hon kände ingen. Hon gick slutligen in. Man bugade lindrigt sittande. Det blef alldeles tyst. Blanche såg sig omkring och fann sig vara ensamt fruntimmer. Hon tog plats på en stol, som var ledig, men ingen lemnade sin plats.

Slutligen kom ordföranden. Han helsade verkligen, men utan att säga något artigt. Derpå kommo fem flickor. De mönstrades genast och en befans vara vacker. Blanche sökte närma sig dem, men de voro icke tillgängliga.

Förhandlingarne började. Val förrättades; paragrafer lästes upp. Odrägligt tyckte Blanche.

Derpå hölls ett föredrag: om descendens-teorien. Det var nytt för Blanche, men det var ohyfsadt. Han jemförde menniskorna med djuren, och ändock hade Gud skapat menniskan sig till en särskild afbild och djuren till menniskans nytta. Föredragaren påstod, att hästen icke var skapad till att ridas eller draga, ty Noach hvarken red eller åkte. Kamelen syntes vara född med sadel, men det var inte så; det var icke någon sadel, och den enpuckliga kamelen tycktes tvertom vara skapad för att icke mottaga någon ryttare. Det hela var »otäckt», syntes det Blanche. Derefter förklarades ordet fritt. Man steg upp och promenerade på golfvet. Herrarne sögo på otända cigarrer och reqvirerade öl. Kyparen sprang ut och in med sejdlar. En och annan skrattsalva hördes i en isolerad grupp, men alltid åtföljd af lömska ögonkast till höger och venster. De fem flickorna sutto som ouppbjudna damer på en bal och Blanche kände sig illa till mods. Det var tråkigt. Hon fann att herrarne voro generade; kände sig omgifven af fiendtliga element. Herrarne vädrade konkurrenter och fruntimmerna sutto på lur på rivaler. Herrarne ansågo sig å sin sida ej våga något galant närmande, emedan det skulle kunna tydas som kurtis, och de visste, att de emanciperade damerna ej ville veta af att de voro qvinnor. De hade kommit hit enkom med vilkor att bli behandlade som jemlikar. Ja, men det var något för-

ödmjukande i denna jemlikhet; Blanche kände att underlägsenheten inträdde med jemlikheten; och det var bestämdt roligare som det var förut. Så förvånade hon sig öfver att ingen af herrarne serverade damerna något. Men hvar och en reqvirerade ju öl sjelf, det var sant, och det vore ju högst opassande af främmande herrar att bjuda främmande damer något.

Blanche som kände sig alltmer generad, tog slutligen mod och frågade de andra flickorna om de ville dricka något. Hon fick häpna blickar och ett hvasst svar: Dricka? Öl? Fy! Det blef allt stramare och stramare. Ordföranden, som talat något kemi med fruntimmerna, skickade nu fram den ena herren efter den andra att tala; fysik, latin, allt möjligt som icke stötte på kurtis. Flickorna märkte att herrarne »tjenstgjorde» och de blefvo allt snäfvare. Men den vackra flickan hade gjort en hastig volt i samtalet och med sin kavaljer fört det in på mera menskliga områden. Hon var derför snart omgifven af tre herrar som skrattande förde ett muntert samtal. Men så drogo de andra flickorna sig tillbaka och följde på afstånd med bittra miner det ovärdiga uppträdet. Den vackra glömde sig slutligen derhän att hon reqvirerade en stor sejdel öl. Då blef gruppen omkring henne allt tätare, och oppositionen vid kakelugnen, dit de andra flickorna dragit sig, allt hvassare. De blefvo med ens goda vänner och inbegripna i en

mycket liflig diskussion, som afstannade hvar gång en herre nalkades.

Det började kännas åskigt i luften och det batteri som laddades vid kakelugnen blef oroande, ty hvarje herres försök att afleda elektriciteten med ett samtal blef träffad af en stöt, som kastade honom tillbaka. Den vackra hade infört striden på en annan, just den fruktade och förbjudna marken, och derför hade hon segrat.

För att få en urladdning till stånd, tog ordföranden sin sejdel, knackade i bordet och harskade sig till att hålla ett humoristiskt tal.

— Kamrater, — började han. — Det blef tyst och damerna spetsade öronen vid denna för dem nya appell, som icke liknade »mina damer och herrar».

— »I vår barndom lärde vi oss att qvinnan skapades af mannens refben och att sålunda mannen var till före qvinnan; derföre kunde också med skäl den okände författaren till Mose böcker (hvilken om han lefvat nu, troligen fått ett åtal på halsen, emedan han förordar mormonism) med skäl ålägga qvinnan att vara mannen underdånig, ty Adam var ju Evas far, och Eva sålunda enligt Moses' Code civil § 4 skyldig att hedra sin fader. Nu har emellertid vetenskapen lärt oss att qvinnan var till före mannen. Den första cellen var qvinna, ty hon ensam höll slägtet vid magt. Jag går förbi de sköna blommornas oregelbundna lefnadssätt och kastar mig

in på djuren, börjande med de lägsta, för att sluta med det högsta — menniskan. Hos molluskerna finna vi ännu Hermes och Aphrodite, för att så uttrycka mig, oindividualiserade; och mannen fins icke än. Första gången Adam uppträder är icke i Paradisets lustgård, utan i hafsens djup hos de för oss gamla bekanta cirripederna, der han lefver ett parisitlif som ett litet ömkligt kräk, fastkedjad med olösliga, men äkta bojor vid den många gånger större och starkare Eva, så att han snarare förefaller som ett klassiskt refben utsprunget ur — förlåt uttrycket — honan, för att kullkasta hela den Brittiska Bibelsällskaps-teorien om qvinnans skapelse. Men vi lemna de lägre djuren för att höja oss högt, högre. Ännu hos insekterna är modern qvar i sin naturliga höga ställning: hon är drottningen hos myran och biet. Hon är herrskarinnan: urmodern, och endast genom henne är bikupan en kupa och myrstacken en stack, samhället ett samhälle. Men de arbetande ledamöterna äro icke hanar; den äran att få arbeta och föra ett sjelfständigt individlif kommer honom långt senare till godo. Arbetsmyran är en förkrympt, ofruktsam hona, som skaffar mat, bygger bo, för krig och uppfostrar ungarne. Det är sålunda qvinnan som först var krigare! Hanarne — förlåt uttrycket — hafva ännu icke emanciperat sig. De äro osjelfständiga stackare som endast hafva den sorgliga uppgiften att bli fäder till

barn som de aldrig få se — och dö! Ett stort steg högre och vi äro hos fiskarne. Hanen har vunnit frihet och fått individuelt lif. Han är redan adlad till barnuppfostrare och dermed är han slaf. Ett steg högre — mot idealet — och vi äro upp i luften hos foglarne. Hanen är arbetare, krigare och make. Honan har emanciperat honom och slagit honom i kärlekens bojor. Arbetet är deladt och hos däggdjuren fortfar arbetsdelningen något varierande, ty utvecklingen går icke rakt som ett snöre, icke hastigt som blixten, men i zigzag som den. Och så äro vi uppe hos englarne, jag vill säga hos menskorna. Hos de vilda folken är mannens underkufvade ställning, som den kallas, ännu i blomstring. Qvinnan sitter hemma vid elden och pysslar med barnen, knåpar med diskarne, om det fins några, och lagar mat, om den lagas. Mannen drifves ut i skogarne att döda djur, skaffa mat. Och dervid finna de sig. Men hos några stammar märkas ännu spår, återfall eller atavismer, som vi lärda kalla det, från äldre ancestrala förhållanden. Sagorna och historieskrifvarne berätta om amazonriken i förflutna tider. Det är reminiscenser från myrstacken. Qvinnorna äro sig sjelfva nog, föra krig, föda sig och barn, och männen inkallas endast en gång om året. Sådana förhållanden råda ännu hos Afghaner, der mannen är qvinnans egendom, och hos Dahomejarne,

der qvinnorna regera och kriga. Hos de civiliserade folken, för att komma till oss, har arbets fördelningen mellan könen varit så der temligen olika, mest beroende på de sociala förhållandena. Hos de fattiga, arbeta båda, ehuru mannen tyngst, ty qvinnorna ha ännu icke yrkat på att få gå i kolgrufvor och på skogshygge. Familjen var i sitt upphof en kommunitet med egendomsgemenskap. Egendomen tillhörde familjen, och som mannen ensam var skyldig försörja hustru och barn, behöfde qvinnan icke ärfva, och fick det icke, emedan egendomen såsom tillhörande familjen icke fick gå genom dotterns gifte till annan. Det fins en lucka i bevisningen här, men den smäller jag igen, eljest kunde vi få titta ner i egendomens, den heliga eganderättens mysterier, och dem gömmer jag till en annan gång.

För den kommunitet som kallas familj, behöfde samhället en målsman. Qvinnan hade sitt pyssel inomhus med barnen, och barnen voro för oförståndiga, derför åtog sig mannen det besvärliga uppdraget, och sålunda kom mannen skenbart till styret. Men i de högre, det vill säga icke arbetande klasserna, der degenerationen småningom börjat gripa omkring sig, der ha vissa symptomer tagit sitt inträde. Qvinnan har känt sig förnedrad af att vara drottning och börjar vilja bli arbetsmyra: det vill säga återgå till myrstacken. Härmed följer naturligtvis mannens nedgående till herre

igen. Nu frågar jag: gå vi fram då vi gå till emancipation, eller gå vi tillbaka? Har qvinnan rätt då hon vill taga magten som ursprungligen tillhört henne, och har mannen rätt då han gör motstånd? Jag tror att ingen har rätt under nuvarande förhållanden. Jag tror att emancipationen är en antecipering, något som kom för tidigt, ty vi stå framför ett nytt skede i utvecklingen af samhället: något som hvarken skall likna bikupan eller Dahomejare, hvarken tjäderlek eller fårahjorden, men med lärdomar hemtade från alla. Hur långt arbetsdelningen kommer att gå i det nya samhället veta vi ej, men att den ej kommer att sträcka sig öfver hvarje köns naturliga gränser, det taga vi för gifvet, ty nu har menskligheten, synes det, återfått sitt sunda förnuft, och förnuft det är natur.

Mina damer, då jag vänder mig till Er, är det i er egenskap af qvinnor, och med den vördnad hvarmed jag alltid sett upp till qvinnan, en vördnad som icke minskats af att se era försök att lyfta det tunga oket från mannens axlar och med honom dela arbetet; ni, mina damer, hafva tagit första steget till mannens frigörelse, och derför bringar jag er på mitt köns vägnar ett hjertligt tack!»

Den vackra skrattade och herrarne med, men vid kakelugnen förblef det tyst, så obehagligt tyst. Och snart började man resa sig för att taga öfverkläderna. Såsom på ett gifvet

tecken rusade herrar fram för att hjelpa damerna, men dessa tackade med tydliga åtbörder att de ej behöfde någon hjelp ut genom dörren. När de voro klädda drogo de på handskarne och kastade långa blickar inåt salen der den vackra satt. Men hon förstod ingenting utan drack sitt öl och skrattade. Blanche, som kände henne, ansåg sig för artighetens skull böra säga åt henne att de andra flickorna gingo. — Ja, gå ni, — svarade hon, — och de gingo. De gingo genom den rökiga restauranten och beskådades med fräcka blickar, och de kommo ut på gatan. Der stannade de för att vänta tram-wayen. Af en händelse kom Blanche att titta bakom sig. I det samma hörde hon inifrån en sång och pianospel. Hon gick intill fönstret och såg nu på sidan om gardinen rätt in i rummet: cigarrer och tändstickor i alla händer, glada miner, sång och spel, och midt i en grupp stod Louise (så hette den vackra), som stod och rökte. Det stack henne i bröstet. Nu hade de roligt! Nu! Och Louise var ensam med alla herrarne. Hvilken immoralitet. Hvilken dålig flicka! Men hon hade roligt hon, i alla fall!

När Blanche kom hem satt faster Berthe och väntade rapport. — Hade det varit roligt! — Roligt! Grymt tråkigt! Och så oartiga herrarne hade varit. — Hade de rökt? — Nej, men de hade druckit öl och hållit omoraliska tal. Ordföranden hade liknat fruntimmerna vid

celler och kräftdjur, allt möjligt! — Hade de liknat dem vid djur? — Ja, och så hade han talat om saker som man kunde läsa i böcker, men som man inte talade om, annat än på föreläsningar. — Hvad hade han sagt? Något oskickligt? — Ja, nära på. Och så gingo de sin väg, men Louise, hon stannade. — Ensam? — Ensam, och så rökte hon! — Rökte ensam! Det der ska vi ta itu med, — sade faster Berthe. Och så tog hon reda på alla detaljerna.

Blanche gick till sängs sent. Hon hade så mycket att grubbla på. Hvarför var det tråkigt i qväll? Hvarför voro herrarne så stela, oartiga och fiendtliga? Hvad menade han med sitt tal? Detta var den drömda friheten att få se de artiga kavaljererna på nära håll, utan bevakning! Kanske de inte voro så snälla som de ville visa sig. Men mot Louise hade de varit alldeles som de bruka på balerna. Så annorlunda allting var derute i verkligheten mot föreställningarne. Så annorlunda! Men i alla fall, Louise, hon hade roligt, hon!

Följande morgon klädde sig faster Berthe för att gå till fakultetens föreståndare och klaga. Professorn var olyckligtvis en grobian som hade den fula ovanan att säga hvad han tänkte, och tant hade olyckligtvis den föreställningen att en professor skulle vara en bildad person, som borde veta hvad han skulle säga.

Tant kom naturligtvis på en tid då professorn ej tog emot. Hvad brydde hon sig om det. Han måste, då det gälde akademiens heder och ungdomens väl. Slutligen blef hon insläppt. Framförde sitt ärende och refererade talet. Professorn såg på henne som på ett nytt species och svarade slutligen:

— Hvad rör det mig?

— Hvad det rör er?

— Hvad rör det er, då?

— Hvad? Hvad? Ungdomens moralitet var ju i fara?

Hur så? Tala om! Hvad har händt? Han har liknat fruntimmerna vid celler (det var då lögn förstås!). Det hade varit sämre om han liknat dem vid englar! Trodde fruntimret på Guds heliga ord? Naturligtvis. Nå. Han hade sagt, att qvinnan var herrskarinnan och mannen slafven. Det var ju artigt sagdt! Ville fruntimret höra hvad bibeln sade: Din vilja skall vara din man underdånig, och han skall vara din herre! Var det inte rätt! — Det var inte rätt! — Hvad? Då var ju fruntimret en fritänkerska, som förnekade Guds heliga ord? Gjorde hon inte det!

Tant kände sig som i en räfsax. Hon skakade på nacken och höll på att svimma. Men professorn fortfor: Med smärta skall du föda barn! Hade fruntimret uppfyllt detta Guds bud? — Nej, det ville hon inte! — Jaså

hon gjorde uppror mot Guds heliga lag! Men till saken! Herrarne hade icke rökt, icke uppfört sig oskickligt, de hade delat fruntimrets meningar om bibelns läror, att de voro orimliga, och för öfrigt — hvad de behaga göra inom sina föreningar, angår ingen. Hvad rörde det fruntimret om mademoiselle Louise tyckte om öl eller rökte. Tobak var icke förbjudet hvarken i Code civil eller Code moral. Det fans käringar som snusade. Och alla käringar voro afundsjuka på unga flickor som roade sig — i synnerhet i herrsällskap. Den som inte trifs der, har intet tvång att gå dit, och den som babblar om hvad som förehafves — ja, den kunde helt enkelt bli utkörd! Så stod det till! Man hade ingen rätt att bryta sig in i slutna sällskap! Hvad hade de der att göra? »Den aktning man är skyldig qvinnan?» Hvilken aktning är man skyldig männen? Ingen alls? Kunde se det! Eljest skulle man icke tränga sig in på olaga tid och löpa med sqvaller! För öfrigt! Hvarför gjorde inte flickorna sjelfva en förening? Hva! Det var inte så roligt, inte! Bad om ursäkt men skulle på föreläsning! Var föreläsare vid universitetet men icke poliskonstapel.

Resultatet af mötet blef att tant stiftade en förening för qvinnosaken, och att Blanche aldrig fick gå på några kommerser mer. I fruntimmersföreningen fick hon deremot gå,

och der hade hon förfärliga qvällar. Lifvet i Zürich, af hvilket hon lofvat sig så mycket, blef allt mer odrägligt. Oupphörlig bevakning, ändlösa lexor: mera romerska kejsare, mera kungar och drottningar, mera filosofi. När skulle detta taga slut? Och skulle det någonsin taga slut? Hvad började för nytt med examens afläggande? Frihet? Nej, då började ett nytt slafveri. Som en åkare skulle man vara redo för den förste som ropade; ur hus i hus och helsas som en undergörare, när man sjelf visste hur litet som kunde göras. Och friheten? Vågade hon umgås med en man, om hon föredrog dennes sällskap för en qvinnas (och hvilket hon misstänkte hon komme att göra)? Ingalunda, ty då vore hennes anseende rubbadt; klienterna skulle fly och hon utstötas ur samhället. Ingen utgång! Jo en! Att gifta sig! Fruarne hade rätt att bo ihop med en man, äta vid samma bord, sofva i samma säng, umgås med män så mycket de ville, gå ensamma på gatan! Men, det fans ett men. Fruarne åto andras bröd, öfvervakade andras hushåll, öfvervakade andras linne, och påstodo i allmänhet att de voro slafvinnor. Det ville inte Blanche bli. Således inte friheten der heller?

Hon stod en dag på laboratorium och skulle göra ett syntes-prof. Det var ganska kinkigt och fordrade stor påpasslighet. Hon

hade för ändamålet fått plats i ett afsides liggande kök för att bättre kunna reda sig. Hon hade tagit en mask för ansigtet och ställt till starkt drag i kapellet der hennes apparat stod, ty klorgasen var farlig att andas. Hon böjde glasrör på blästern, lagade sandbad åt kolfvar och gjorde ledningar och förlag i oändlighet.

Laboratorn, med hvilken hon ej talat sedan den ryktbara kommersen, kom igenom rummet. Med ansigtet doldt af masken kände hon ett trotsigt begär att tala honom till. Blanche hade nemligen blifvit behandlad såsom sqvallerbytta efter tantens uppträde hos professorn, och ingen hade närmat sig henne. Derför kände hon ett behof af att rättfärdiga sig. Men laboratorn hade kommit på samma idé som hon, rörande lämpligheten af att öppna ett samtal.

— Är det roligt stå i kök? — frågade han spetsigt.

— I det här köket är det drägligt, men i äkta mäns lär det inte vara så roligt, — svarade Blanche.

— Jag tror inte heller att köksorna finna det så gladt, som stå i de äkta qvinnornas kök, — svarade laboratorn. — Fruarna lära vara ganska svåra!

Blanche rodnade under masken. Tants klicherade fras om att fruarna voro köksor,

var förvandlad i en lösning af antagonistens skarpa syra.

— Ni kommer aldrig på kommers mera? — återtog han.

Blanche teg.

— Ni tyckte det var tråkigt? — fortfor han. — Vill ni gå i en annan förening, der man icke har tråkigt! Vill ni gå med till ryssarne?

Blanche hade så mycket hört talas om ryssarne, att hennes nyfikenhet väcktes.

— Jag tror inte att jag får för tant? — sade hon helt barnsligt.

Laboratorn log.

— Hvarför skulle inte tant vilja det? Skulle det vara någon fara? Skulle det vara farligt att höra nya friska tankar?

— Nej, — svarade Blanche. — Men ryskorna lära vara så — fria!

Han log igen och såg henne in i ögonen.

— Skulle ni inte också vilja vara fri?

Blanche kände hela sin trängtan, hela sin trånad uttalad. Och den som talade vid henne såg ut som en, den der skulle kunna hjelpa henne att bryta en boja.

— Jo, — sade hon, — jag skulle vilja vara fri. O, fri!

— Ser ni, ser ni! Kom med i morgon!

— Ja! Men tant!

— Ljug för henne!

Blanche ryggade. Han som såg ut som hedern och sanningen, han rådde henne ljuga!

— Är det icke ohederligt att ljuga?

— Inte alltid! Om en mördare, hvars afsigter jag känner, frågar mig om vägen till offret, så visar jag honom orätt, och ljuger med gladt sinne.

— Men tant är ingen mördare!

— Nej, men mörderska! Känner ni inte hennes gift som håller på att koagulera ert blod! Hennes hat, hennes hämd, som ni skall tillfredsställa, löper i era ådror, absorberas af edra lungor, paralyserar ert nervsystem! Är ni fri? Ni äter denna vampyrens bröd, som ni ej förtjenar med ert arbete, ni är betald af henne för att ni utför hennes hämd, ni har sålt er själ som andra qvinnor sälja sin kropp. Hvad är det som drifver er till denna bana? Är det känslan af pligt mot medmenniskor, är det lusten att handtera osnyggheter, andas sjukrumsluft, höra jemmerskrik, ryckas ur sömnen, slitas från måltiden? Nej, det är hämd! På hvem? På er tants afskedade älskare? Behöfs ni som läkare? Behöfvas femtio procent af dem som redan finnas? Tror ni det är ondt om receptskrifvare? Åh, de trampa ner hvarann och kunna intet hjelpa. Hvarför bli ryskorna läkare? frågar ni! Ja, det är inte för att skrifva recept, inte för att slippa bli gifta, det för samma orsak som propagandisterna

ställa sig i verkstäder, rika flickor taga tjenst; det är derför att menskligheten skall bli botad från de större skadorna, så att en gång inga läkare mera skola behöfvas, eller då den jemna fördelningen af vetande göra alla till helsovårdare.

Blanche stod der som recipienten i en elektricitetsmaskin; hon tog upp allt hvad den gnistrande mannen kastade omkring sig, men hon kände på samma gång en tension att slå honom tillbaka ifrån sig. Hon var tom förut, och nu ville han fylla henne med öfverskottet af sin själ. Hans ögon flammade och hans kraftiga manliga anlete såg ut som sanningen sjelf, när han sade: ljug! Hon letade en punkt der hon kunde såra honom och afväpna honom, och det var just i den punkten. Han stod så hög och klar för henne, högre än hon ville erkänna, och hon måste ha ner honom. Och ändå ville hon se honom stor, stark, som stödet hon sökte, som befriaren. Hon kände omedvetet att befriaren kunde bli herrskaren; hon sökte honom och stötte honom från sig. Slutligen sade hon: Ni predikar jesuiternas moral.

Men han, som kände alla klichéer var genast färdig med svaret:

— Nej, det gör jag ej. Jesuitens hemlighet ligger i den falska slutledningen; han gör en kortkonst med ord och ni blir duperad. Han

säger då: ändamålet (godt eller ondt) helgar medlen. Jag säger det heliga, stora, vackra, hvad ni vill, ändamålet helgar medlet. Ett lågt ändamål ohelgar alla medel. Ni är en korall-varelse som slagit fast på en gammal stam, akta er att ni ej vexer fast der och blir petrificerad! Så här lyder den nya moralen, som redan var ny när Montesquieu uttalade den: »Om jag visste något som var nyttigt för mig, men skadligt för min familj, skulle jag förvisa det ur mitt sinne; om jag visste något som var nyttigt för min familj, men skadligt för mitt fädernesland, skulle jag söka glömma det; om jag visste något som var nyttigt för mitt fädernesland men skadligt för Europa eller menskligheten, skulle jag anse det vara ett brott!» Egoismen, denna herrliga gåfva som under namn af sjelfupphållelsedriften låter allt lefvande lefva, skall också utveckla sig, och den håller nu på att taga ett stort steg framåt till altruismen, eller kärleken till andra. Denna kärlek har först visat sig i kärleken till barnet, hvaraf familjen. Men familjen har blifvit ett stadium som vi måste lägga bakom oss, och utvecklas till samhället, det blifvande samhället. Ni sitter ännu fången i slägtbojorna, som endast var en ekonomisk institution, ryck er lös ur slägtens trånga biceller, svärma, och bygg sjelf en kupa; lemna slägten, med sina

agglomererade små intressen och isolerade egoistlif, och lef för slägtet.

Blanche såg väggarne vika tillbaka, dörrar öppna sig i en oändlig fil; hans tal verkade som fukt och värme på gamla frön som legat på kallrum. Hon kände sin varelse gro och att det icke var långt förr än skalet skulle sprängas! Men så fattades hon af en underlig lust att brottas med denne själ som ville befrukta hennes. Hon fladdrade som fjärilen, undan, undan, för maken som förföljde henne, i känslan af att döden låg i hans kyssar, döden för henne som individ, i samma stund hon gaf lif åt slägtet.

— Hvarför säger ni mig allt det der? Hvarför slösar ni alla dessa ord på mig? En obetydlig främmande flicka! — frågade hon.

— Det har ni redan gissat! — svarade han; — men vill ni jag skall uttala det, så kom i morgon qväll med mig till ryssarne!

Han tog hennes hand. — Ni kommer? Inte sant?

— Jag kommer säkert, — svarade Blanche, såsom om hon icke kunde annat.

När Blanche satt hemma vid middagsbordet igen, kände hon att den hemlighet hon bar på stod upp liksom en mur mellan henne och fastrarna. Bandet var afgnaget. Hon tyckte sig ega något, som hon icke fått af dem. Det var

hennes eget, och det var hennes nya tankar, hennes hemlighet. Hon tänkte på huru svagt detta band varit. Det var icke kärlekens, ty hon älskade dem icke, dessa fångvakterskor, det var det råa intressets. Hon behöfde dem, som misteln sin poppel, som parasiten sin skaffare. Hon väntade sig höra blodet tala, men det teg. Icke ett samvetsagg, icke någon varnande röst. Allt gammalt ramlade ner som illa påklistrade tapeter, och hon kände att hon vexte. Nu först erfor hon frihetens första svalkande vingslag om sina hektiska kinder; det var icke blott kroppen som varit fången, det var anden!

Blanche kom tidigt till mötesplatsen ner i Bauschänzlis park. Snön föll så lätt, så tyst och sjön låg svart utanför. Hon var mycket upprörd och när hennes fot rörde vid ett torrt löf spratt hon till, men snön föll tätt, tätt, så att ljudet af hennes steg snart icke mer hördes. Sanden skrek ännu här och der, men snön tystade snart ner den också. Hon kände att hvarje steg hon tog, förde henne ut på en ny bana, ut till okända öden, men den förde henne ut. Hvart? Hon kände att hon bröt en öfverenskommelse! Hon hade sålt sin frihet åt dessa gamla qvinnor, och de gåfvo henne lifvets medel mot det att hon gaf sin frihet. Nu in-

stälde hon sin utbetalning, kunde hon då fortfara att taga af dem? Det var sålunda i botten ett ekonomiskt problem. Endast den som hade medlen till uppehälle vore fri, alla andra slafvar. Ett doldt hat mot de gamla började vexa. Om Blanche sjelf hade räntor, ja då vore hon fri. Hvad skreko då folken efter friheten när de inte hade räntor! Frihet utan räntor vore ju omöjlig. Hon sprang hemifrån, ut ifrån skolans fängelse, in i universitetets fängelse, ut i praktikens, publik-gunstens fängelse. Öfver allt fängelser. Och kom befriaren, den starke mannen och slet hennes bojor, vore det endast för att föra henne in i ett nytt, välmuradt fängelse, det sista, som endast döden kunde öppna. Hon kunde icke lösa problemet. Skulle han, han som kunde svara på alla frågor, kunde han göra det?

Snön susade om ett par starka fötter, och luften rördes af hans flämtande andedrägt; han stod vid hennes sida och tog hennes arm under sin!

— Ondt samvete? — sade han. — Det ger sig? Korsikanen, som underlåtit mörda sin slägts ovän, går också med ondt samvete. Det är ett konventionelt samvete, som anklagar en för ett underlåtet mord. Bort med det!

Och han förde henne med sig. Hon gick i takt med hans steg, och hennes arm låg så väl under hans.

— Är det långt? — frågade Blanche.

— Utanför staden, — sade Emile; — ryssarne tycka inte om städer!

Och de gingo ut mellan hvita åkrar, upp för backar, mellan vingårdar, och kommo upp till Café des Alpes, en liten trächalet omgifven af lärkträn och granar. Det såg idylliskt och hemtrefligt ut, icke som en restaurant eller ett café, der sysslolösa menniskor döda tiden, utan ett herberge vid vägen der den trötte resanden söker hvila och vederqvickelse.

De gingo upp för en trätrappa utanpå huset och kommo upp på en balkong, som lystes upp af ljusen inifrån den stora salen. När de ännu skakade snön af fötter och kläder, kom en herre ut från salen och välkomnade dem såsom gamla vänner. Det var en stor mörk man med ett kossackhufvud öfver breda skuldror. Han tog Blanches hand, tryckte den varmt som en systers, tog af hennes öfverplagg och förde henne in i salen. Det var ett gammaldags rum med lågt trätak der bjelkarne syntes. Ofvanför de höga träpanelerna syntes alplandskap med björnjagter, och här och der hängde tända lampetter, hvilkas blanka messingsplåtar återkastade ljusens sken. Midt på golfvet stod ett långt bord, omkring hvilket sutto tjugo herrar och fruntimmer, drickande té och rökande cigarretter, under det en väldig samovar af nyskurad koppar puttrade i midten. I den

stora, skåplika, gröna kakelugnen med bänkar på, brann en väldig bokbrasa.

När Blanche och hennes ledsagare trädde in, reste sig alla och tryckte deras händer. Flickorna kysste Blanche på kinden och gåfvo henne plats. Det slog som en varm luft från ett hem emot henne och intrycket här var icke den kalla, dystra krogens såsom på Brasserie Nuss. Ingen fiendtlighet, ingen rivalitet, ingen konkurrensens afund rådde här, och Blanche kände sig genast hemma. Herrarne voro artiga mot damerna utan galanteri, och damerna mottogo med tacksamhet och vänlighet deras aktningsbetygelser. De rökte cigarretter, men hade icke kort hår och blåa glasögon; de voro behagfulla i sina rörelser och sökte icke genom hårda gester och ord imitera män. De talade allvarsamt och utan fruktan att bli missförstådda, ty de stodo alla på samma bildningsgrad, och meddelade sig med hvarandra utan att undervisa hvarandra.

Blanche serverades té, oaktadt förtäringen var gemensam. Detta tyckte hon var behagligare än att hvar och en reqvirerade sjelf och rummet genomrändes hvarje ögonblick af kypare. Man bjöd henne cigarrett, men hon tackade. Hon fann intet stötande i att fruntimren rökte, ty det var ju »sed» hos dem, alltså »sedligt», ehuru i vesteuropa icke sed, alltså osedligt. — Paul Bestuchew, — började en olivfärgad flicka,

hvilken för qvällen var ordförande, — Bestuchew har bedt att få tala i qväll. Men icke mer än 30 minuter, far lille!

Den som kallades Bestuchew sköt sin stol något från bordet, blef sittande och tog upp en papperslapp, på hvilken han gjort anteckningar.

— Jag vill tala om *Det aldra Heligaste,* — började Paul, och drack ur sin tékopp.

— Det är väl icke religion heller? — frågade en rödskäggig.

— Fy då, — sade Paul. Sådant talar man icke om! Nej, jag vill tala om det som är heligare än det Heliga, om

Det Aldra Heligaste.

I samhällets barndom, innan arbetsdelningen skapat öfver- och underklass, var jorden allas moder. Stammen egde sitt territorium odeladt, eller skiftade den i lotter, såsom hos åkerbrukarne, för begagnande på viss tid, utan att afstå eganderätten. Sådan kommunism ega vi ännu i ryska miren eller byalaget, och vårt fädernesland eger omkring 40 millioner legaliserade kommunarder. Att lyckan det oaktadt icke trifves hos vår stackars muschik, det beror på annat, som nu håller på att afhjelpas. När nu den segrande öfverklassen slog under sig ur-

sprunglig kommunaljord, det vill säga begick stöld, så förklarades i samma stund stölden helig. Den stulna egendomen blef helig för öfverklassen; men underklassen, som ville följa exemplet och återtaga det stulna, fick betala nya skatter till fängelser. Det var sålunda icke helt med helighetens uppkomst.

Emellertid blef den tillgripna egendomen allt mer och mer utsatt för anspråk på återbördning. Heligheten vexte. Nu kan man få skjuta kejsarn för pannan, förneka Gud, angripa moral-lagen och ändå stå under statsskydd såsom vi i Schweiz, men för ett angrepp på egendomen utlemnas vi. Egendomen har sålunda blifvit heligare än zaren, än moralen, än Gud.

Men tiden har gått framåt och snaran har dragits till om halsen på öfverklassen. Vår tid har sett tre stora angrepp legaliserade; konstitutionella, kejserliga, kungliga och kongressliga angrepp på egendomen. Det första var som bekant lifegenskapens upphäfvande i Ryssland (de lifegna voro egendom), den andra, negrernas frigörelse i Amerika (negrerna voro egendom och sålunda heliga), det tredje, som vi se hvarje dag för ögonen kallas expropriationen. Min far hade en egendom och en mycket vacker trädgård som han älskade. Han hade dragit upp hvarje träd sjelf, hvarje buske var honom som en vän. Han ville icke sälja

den för aldrig det, ty han älskade den såsom man älskar lefvande väsen. En dag kommer en ingeniör från ett jernvägsbolag och hugger ner alla träden, rifver upp alla buskarne. Far gret och bannade. Ingeniören sade att jorden var exproprierad och att far skulle få betaldt af Semstvon. Far ville icke sälja sin trädgård, ville icke ha betaldt. Då tog man.

Dessa stora exempel hafva skakat på egendomens helgd. Icke som om framtidens menniskor skola göra som staten och taga; de skola tvertom gifva. Men det få vi se då, när alla insett fördelarne af att ingen eger hvad han kan förlora i morgon, och af att alla ega hvad de ej kunna förlora.

Men jag vill nu endast betrakta egendomens »moraliska» sida, hvilken gjort kanske mest af allt till samhällets omoraliska tillstånd.

Begreppet och känslan af egande har genomträngt hela vårt själslif, har amplifierat vår egoism. Sjelfva våra tankar hafva blifvit föremål för vår girighet. Den lärde rufvar sin upptäckt såsom gifvande honom ära, icke menskligheten gagn, uppfinnaren skyndar att ta ut patent för att hindra menskligheten få nytta af hans verk; presten, Herrans tjenare, slåss om brödstyckena och höga sysslor, ja somliga gå med tallrik i kyrkan såsom kaféchantant-sångerskor, hvilket icke hindrar dem säga att Ingersoll gör sitt storverk för pengar-

nes skull. Folkrepresentanten, som i riksdagen skall säga sanningen, tvekar två gånger innan han låter ordet gå ut, ty bakom grina hans fordringsegare; tidningsmannen som skall sätta yxan till roten på det murkna trädet vrider sig som en mask innan han hugger till, ty han ser hustru och barn lägga hufvudena under. För hustru och barn! Hur mången vilja har icke brutits, hur mången själ förblödt för dem? Mannen är familjekomunitetens egendom, lifegna, skaffaren, och derför, — huru listigt — har öfverklassen gifvit honom rösträtten och den skenbara styrelsen i hand, ty de veta att han har bojan om benet. Hur friare skulle icke qvinnan reda sig i det offentliga, hon som har det ekonomiska stödet bakom sig. Hvad som är hennes styrka är mannens svaghet. Derför är qvinnans ställning friare än mannens, och derför är hon djerfvare. När mannen låter butikegaren lura sig på varan, och låter bli att bråka för att icke skaffa sig en fiende, så går qvinnan rätt in och kastar varan i ansigtet på skälmen.

Men egendomsbegreppet har äfven insmugit sig i våra heligaste områden, heligaste derför att naturen utstakat dem. Ynglingen kastar sina ögon på en flicka; han behagar henne, deras själar älska hvarandra, men det återstår en liten hufvudsak, som är hufvudsaken: har han pengar? Nej! Då får han gå! Barnen

som skulle vara samhällets tillhörighet, behandlas som föräldrarnes privategendom, med uppgift att, när de äro små, roa dem med sitt joller, sina smekningar, och när de bli äldre göra dem »heder» och hvarför icke också pengar. Makarne som svurit att »tillhöra» hvarandra, börja snart af vanans magt anse hvarandra som tillhörigheter.

Slutligen, några ord om egendomens dåliga, men derför farliga symbol, penningen.

Penningen är en dikt, skön för egaren, men skenbart som allt skönt! Han är en dålig värdemätare, ty han mäter icke värdet. I dag får man en tunna hvete för en louisdor, i morgon får man bara en half. Han mäter icke nyttan eller värdet, ty en butelj Capvin, som kostar en louisdor, uppgår icke i värde mot en tunna hvete. Ty under det jag förtär en tunna hvete är min själ fri, fri från näringsbekymmer, kanske en månad, hvarunder min själ kan arbeta, medan en butelj Capvin söfver mig några timmar och sedan slår mig i slafveri.

Penningen är farlig som värdemätare emedan den uppträder i en sådan koncentrerad form, att ögat ej kan se den inneboende nyttan. Tusen francs i guld på en bordskifva ger intet sant begrepp om värdet, men tusen francs spanmål i säckar ser jag. Derför var det första myntet boskap, pecus, pecuniæ. Ett barn, som först får en slant, får den att köpa bon-

bon! Detta är ett eländigt misstag, ty barnet ser sedan i penningen ett njutningsmedel.

Det värsta med penningen är att den är falsk. Den påstår sig vara en representant för befintliga nyttigheter. Detta är osant. Det fins icke så mycket nyttigheter som guld. Och guld är onyttigt. Man har sett banker störta som släppt ut mer papper än det fans guld, men stått sig så länge tron på papperet varat. Tänk den dagen, då tron på guldet rubbas, då man icke längre kan få nyttigheter för det onyttiga guldet. Man såg det vid Paris' belägring. Staden var full af guld, men ingen ville ha guld, alla ville ha mat som ej fans, derför var guldets värde annulleradt för tillfället. Araben som fann en säck perlor i öknen var lika fattig som den belägrade Parisaren.

Men det fins mycket nyttigheter i rörelsen, oaktadt så få frambringa dem. Marknaden är öfverlupen med spanmål, under det en half million menniskor hungra. Det är fel i produkternas fördelning. Och det är penningens och det falska myntets, värdepapperens, fel, samt den utsträckta arbetsdelningen. När sjelfhjelp blir princip, när privategendom blir kollektivegendom, när armarne begagnas att skaffa mat i stället för industri (= lyx), då är nöden borta! Derför låtom oss alla arbeta på att lära menniskorna fördelen af privategendomens upphäfvande!

— Nu är visst trettio minuter gångna, syster lilla!

Härpå skulle diskussion anställas. Som det funnos flera nykomna, anmodades de att göra invändningar.

— Jag skulle vilja invända, — började Anna, — att om man delade alla verldens skatter, så skulle hvarje menniska få 50 centimer, och dermed vore ingen hjelpt.

— Den invändningen, — svarade Bestuchew, — är n:o 1 af våra inregistrerade »klichéer» vi kalla. Syster skall annotera svaret: Om Vanderbilts, Stewarts och Astors 3 milliarder dollars delades på jordens 1 och ½ milliard innebyggare, skulle hvar och en få 2 dollars eller tio francs. Om vi nu antaga att Europa och Amerika ensamma voro med om delningen, så skulle den ½ milliarden erhålla 12 dollars per man, lika med 60 francs. Med 60 francs kan en snickare skaffa verktyg, en fiskare nät, en roddare båt, en kramhandlare varor, en tjenstsökande nya kläder, och så vidare. Den delningen vore alltså icke så oäfven, fast den bara rörde tre, tänk då på alla förmögenheters delning. Men nu vill jag sjelf, som känner invändningarne, fortsätta, så komma de i ordning. Alltså: kliché n:o 2. Om man delade jorden klockan 8 på morgonen, skulle de listigaste och starkaste ha hela jorden i besitt-

ning kl. 12. Svar: mycket sannolikt. Derför har ingen socialist, endast en klen conservateurs-hjerna hittat på den stupiditeten. Det är nemligen icke alls fråga om någon delning, ty det är just den närvarande »delningen» (så, att tjugo personer dela Englands jord) som skall upphäfvas. Staten skall så småningom expropriera all egendom, som ju tillhör staten, då staten kan göra statsskuld. Och sedan skall staten väl akta sig för att göra någon delning mer! Är det klart? Kliché n:o 3. Socialisterna som äro Darwinister skulle icke angripa arfsrätten, ty ärftlighet af lefnadsmedel vore ju ett godt arf för racens förädling. Stopp der! Känslan af att få ega hvad man ej förvärfvat bringar racen till urartning. Se de gamla konunga- och adliga slägterna. Alla som ej arbeta skola dö, en naturlig död, när krisen går fram öfver verlden. Det sämsta arf du kan ge ditt barn är egendom, när egendom har upphört vara medel till arbete och blifvit njutningsmedel. Kliché n:o 4 (vi ha dem allihop, som syster hör!) Menniskan skall, om arfsrätten upphör, underlåta att producera mer än han behöfver. Svar: just meningen. Derigenom upphör kapitalets samlande på en hand, och öfverproduktion som föranleder kris. Och, för att lemna det öfriga till nästa gång, när hvar och en, som icke kan få ge arf åt sina barn, arf som så oftast förslösas af förmyndare,

af arftagarne, arf som kunna förlora sitt värde, brinna upp, jordbäfvas, då skall hvar och en ge sitt barn i stället det bästa: uppfostran! Ja, med starka armar och en sund själ. Då skall icke sonens heliga känslor vid faderns dödsbädd orenas af skändliga tankar på arfvet, på nyttan af att den älskade är så god och går sin väg, och den döende skall känna det ljufva i att han lemnar åt efterverlden en stark, nyttig och god medborgare, på samma gång hans egendom går ut till allas väl och sålunda äfven sonens, som derigenom skall känna sig som solidarisk med slägtet, hvilket skall njuta i endrägt af hvad hvarje enskild åt detsamma arbetat. —

Förhandlingarne voro slut. Téköket puttrade och man tömde nya koppar af den doftande drycken. Den allvarliga delen var öfver, och man skulle nu rekreera sig med lek. Emile tog fram en guitarr och sjöng. Sedan skötos borden undan och man dansade. Hvarefter serverades en lätt supé. Timmarne försvunno under en hjertlig glädje och munterhet. Man roade sig som uppsluppna barn, vetande att man hade allvar nog utan att behöfva försaka glädjen för intet.

Det blef sent och Blanche måste gå. Emile följde henne.

Ute hade det klarnat upp och månen lyste öfver sjön och Alperna. Blanche fatta-

de Emiles arm och de gingo tysta bredvid hvarandra.

— Har ni haft roligt i qväll? — frågade Emile.

— Så som aldrig förr, — svarade Blanche. — Men säg mig en sak. Äro de gifta, i hemlighet, dessa unga menniskor?

— Hur så?

— Hm! Jag tyckte de voro så, hur skall jag säga, intima.

— Ja, de äro gifta, i hemlighet.

— Vigda?

Det blef en paus.

— Nej, inte vigda, — sade Emile.

Blanche röck till. —

— I hvilket sällskap har ni då fört mig!

— I gift folks sällskap.

— Men inte vigda?

— Er faster var gift, men inte vigd.

— Min faster?

— Ja, ty hon hade ingått civiläktenskap. Vigseln är en sen uppfinning som blef i bruk först i fjerde århundradet, obligatorisk i fjortonde, och frivillig efter revolutionen.

Blanche funderade.

— Bo de tillsammans då?

— Nej, — sade Emile. — De som älska hvarann behöfva icke bo i samma våning, icke slita samma möbler och äta på samma diskar. Civil-lagen påbjuder icke heller sådant.

— Det är lasten ni försvarar?

— Den last, min vän, som skaffat Er, mig och oss alla till verlden, den last öfver hvilken presten nedkallar Guds välsignelse vid vigseln, den last som de ungas föräldrar med längtan motse följderna af, och hvars följder äro menniskans högsta glädje, ja!

— Ni talar så underligt! — sade Blanche. — Men ni har ju rätt!

De vandrade tysta framåt, och voro snart inne i staden.

— Hvad skall tant säga? — sade Blanche. — Jag kan inte komma ifrån att det är ohederligt taga hennes bröd och icke uppfylla förbindelsen.

— Hennes bröd? Hvar har hon fått det ifrån? Har hon arbetat ihop det? Nej hon har aldrig arbetat. Hon har ärft det af sin far, som var köpman, hvilken förtjenade det på tillgång och efterfrågan, det vill säga på andras nöd?

— Andras nöd?

— Javisst. När det är godt om spanmål, det vill säga ingen nöd förefinnes, då faller priset; när det blir nöd, det är, när efterfrågan är stor, då stiger priset. Af sig sjelft? Nej, köpmannen sätter upp priset, och begagnar sig af menskornas nöd. Det är en vacker lag, en ekonomisk lag! En grosshandlare anslår 1,200 francs till en commis. Han annonserar platsen.

Efterfrågas den af en bara, så ger han sina 1,200 francs, ty han fruktar eljes bli utan, och sjelf komma i nöd. Efterfrågas platsen af 20, så bjuder han 1,000 francs, efterfrågas platsen af 50, ger han 500 francs. Det vill säga, han begagnar sig af andras nödstälda belägenhet. Hvem har stiftat den lagen? Nåväl. Med stöd af den lagen har Er faster råkat få räntor! Hur mångas död ha icke dessa räntor kostat, hur mångas hunger och lidanden! Nu skall ni godtgöra dessa fädernas missgerningar och tjena den lidande menskligheten — mot arvode naturligtvis. Ni skall ordinera gentiana för gastrit, uppkommen af oregelbundna måltider, och ni skall ta 4 francs för sjukbesöket, och apotekaren, er kompanjon, skall ta 1 francs för gentianan, som växer gratis i backarne, och ½ francs för flaskan, ty glasbruket skall också lefva. Hvilken vacker uppgift som föreligger Er! I stället för att ge 6 francs till kött åt den fattige, tar ni 6 francs för att han skall köpa apotekarens priviligerade gentiana, som icke mättar, och som den fattige med någon kunskap om helsovård kunde få plocka sjelf! Hvilken ädel uppgift — att göra legal humbug!

— Men ni rifver ju sönder allting för mig! Säg då, hvarför bli ryskorna läkare!

— För att afslöja eländet; för att läsa i de falska korten, för att se åt om icke sjukdomarnes orsaker ligga i fattigdom, eller väl-

lefnad, i dygd eller last, för att studera möjligheterna att förekomma sjukdomar i stället för att bota dem! Ordinera filet och starkt ale åt de blodlösa i stället för gentiana, så får ni höra hvad de skola svara er! — Men nu äro vi hemma! Farväl! Träffas vi i morgon i Schänzli? För att tala vidare?

— Ja, — sade Blanche. — Hvarför kan ni icke få komma upp med mig, stå bredvid mig och tala för mig, när jag nu skall ljuga för faster?

— Ja, hvarför? — sade Emile och gick.

Nästa qväll gingo Blanche och Emile i Bauschänzli igen, när månen lyste öfver sjön.

— Hvad är kärleken? — frågade Blanche och stödde sig på Emiles arm.

— Det är ett mysterium, som ni ej ännu tål att höra den prosaiska lösningen på! Vi äro nämligen så mättade med lögn, att sanningen är oss vidrig.

— Men säg ändå, säg det, utan att tala om celler!

— Det kan jag inte!

— Säg ändå! Säg hvad den icke är.

— Den är icke skönhet, ty ni är icke vacker; den är icke snille, ty ni är knappt skarpsinnig; den är icke dygd, ty begreppen

om den saken äro så ostadgade; den är icke viljans fasthet, ty ni är svag; den är icke en mängd goda egenskaper; den är en företeelse, ingenting annat. Jag älskar Er, ehuru ni ej är skön, ej qvick, ej stark. Jag älskar Er, oaktadt mitt förstånd varnar mig för Er, jag älskar Er oaktadt jag ej beundrar Er. Jag kan ibland pådyfla Er en hop egenskaper som ni ej eger, men, — men så kommer mitt skarpa förstånd och stryker öfver alltsammans, men faktum står lika fullt qvar — jag älskar dig, derför att jag — älskar dig! Din bild sitter fotograferad på botten af mitt öga, så att jag ej kan se något föremål utan att se det genom din bild; när jag betraktar fällningen på mitt filter, ser jag dig; när jag ser på klockan, ser jag dig mellan visarne; när jag ser ett fruntimmer på gatan, blir hon du! När jag ser dig sjelf, ser jag det fullkomligaste, dina linier få ljud och sätta mina nerver (min själs strängar, förlåt!) i harmoni; att betrakta din gång gör mig lycklig, och din blick gör mig drucken! Jag är nästan viss på, att om man slog ihjäl mig nu, och obducerade mig strax, skulle ett mikroskop kunna se din bild på näthinnan, i hvarje lungcell, i hvarje hjertats väfnad, i ryggmärgen; hvarje blodkropp skulle spegla dig och hvarje hjern- (förlåt uttrycket!) cell skulle som en mikrofon återge din kära stämma, du, älskade!

Han omfamnade henne och tryckte henne hårdt till sig. Hennes pelskrage rörde med

sin mjuka fäll vid hans mun och han kysste hennes panna.

— Vi måste förlofva oss, — sade Blanche hastigt och stötte honom tillbaka.

— Vi äro förlofvade, — sade han.

— Ja, men faster . . .

— Hvad rör det henne? Hon är inte din giftoman.

— Men, hon ger mig brödet.

— Det är sant! Och derför!! Det ligger eljes i kärlekens natur att dölja sig. Detta kallas blygsamhet. Det förefaller mig oblygt att visa hvad som ej skall ses, hvad som icke rör mera än oss två! Älskar du mig, Blanche?

— Jag älskar dig! Men derför att du är starkare än jag, derför att du ger mig nya tankar, derför att du kan bära mig när jag blir trött, derför att du eger alla egenskaper jag saknar.

— Du är ju egoist då, Blanche! Du förtalar dig? Du älskar mig af beräkning. Derför att du får något af mig, har nytta af mig, stöd af mig. Lyckligtvis är jag fattig, eljes skulle jag tro du älskade mig för pengarnes skull.

Blanche kände sig illa till mods.

— Fy så du skämtar, — sade hon. Och så skildes de.

Nästa afton gingo de i Schänzli igen. Och månen var i aftagande.

— Har du hört att deputeradekammarn håller på att votera en lag om oäkta barn arfsrätt? — började Emile.

— Nej, men det var då icke för tidigt.

— För tidigt och för sent, som alla halfreformer. Tänk så många tronföljare det skall krypa fram, så många kronprinsar och prinsessor! För öfrigt är det mera välment än skarpsinnigt. Faderskapet kan aldrig bevisas; moderskapet är det enda man kan vara viss på. Men qvinnan har icke fått förvärfsmedlen till sin disposition, derför måste hon slå en man i slafveri att arbeta åt sig. Så har hon gjort från urminnes tider; men slafveri har alltid demoraliserat slafegaren, derför är qvinnan urartad, egoistisk, och i det närmaste omöjlig för samhället. Hon har stannat på familjens utvecklingsstadium. Genom att nu söka frigöra mannen, genom att arbeta sjelf, har hon uppträdt som konkurrent, och den öfverfylda arbetsmarknaden skall bli en blodig valplats för kampen om brödet, der de båda könen skola stå som fiender. Detta skall spränga samhället och kanske påskynda, men kanske försena det nya samhällsskickets inträdande. Att komma med nya arfslagar, när arfvet skall upphäfvas, det är icke något framsteg. Skilnaden mellan

äkta och oäkta barn kan endast det nya samhället utplåna, när staten tar hand om alla.

Blanche blef ouppmärksam och ville tala om annat. Snön hade smält och det var vått och elakt att promenera; från sjön blåste en rå, fuktig vind.

— Det är icke angenämt att gå här, — sade hon.

— Nej, det vore behagligare att sitta i ett varmt rum med mattor på golfvet, — sade han. — Huru skola vi komma derhän?

— Vi måste förlofva oss, — sade Blanche.

— Och sitta hemma hos faster och tala illa om männen. Aldrig mer tala hvad vi tänka, aldrig tala för oss, utan af artighet tala med henne.

— Då få vi gifta oss!

Emile blef tyst.

— Ja, naturligtvis, — sade han. — Vi måste gifta oss. Vi kunna icke gå i mörkret på gatan i hela vårt lif! Men din bana?

— Den hindras väl icke af det?

— Kanske? Eller också hindras vi af din bana. Herrn går ut på morgonen. Kommer hem på middan. Är frun hemma? Nej hon är ute. Frun kommer hem på eftermiddan. Är herrn hemma? Herrn är ute. Så träffas de möjligen på afton. Brasan brinner, lampan är tänd. Nu ska vi språkas vid. Så ringer det på dörren, frun skall ut på besök. Och så ses

de inte mer, ty herrn sofver när frun kommer hem. Det blir att leka kurra gömma, utan att någonsin få fatt hvarann.

— Men om jag öfverger min bana? Jag har, uppriktigt sagdt, ingen lust alls för den!

— Ja då får du sitta ensam hemma, och mig råkar du bara vid måltiderna! Hur skola vi då ställa till?

— Du frågar mig? Du skulle svara när jag frågade.

— Det är endast framtiden som kan svara! Endast framtiden kan ge frihet; vi äro nu alla slafvar, och hvarje försök att fila af kedjan straffar sig sjelf med skärpt fängelse. Farväl. Klockan slår! Fångvaktarne vänta!

Det var stor uppståndelse i Zürich. Utanför Polyteknikum stodo grupper af studenter och talade. På gatorna stodo massor af studenter, och på restauranterna sutto klungor af studenter och diskuterade. En skrifvelse från Ryska regeringen hade ankommit till Universitetets rektor med anhållan få kungjordt att de studerande af båda könen, hvilka genom sitt regellösa lif gjort skam åt nationen, men hvilka ville bibehålla ryskt medborgarskap, genast skulle återvända till sitt land. Härpå hade en undersökning blifvit företagen och många icke-

ryska studerande blifvit komprometterade och relegerade.

Laboratorn, Emile Suchard, vid kemiska laboratorium, nämndes bland de utvisade. Detta gjorde ett så mycket pinsammare intryck, som mannen var allmänt afhållen och man visste att han skötte sina studier ensamt på det lilla arvode han hade som laborator.

Emile satt hemma på sitt rum om morgonen och skref bref. Icke till anhöriga, ty sådana egde han ej.

Hans båt hade gått i qvaf. Det gällde att bygga en ny. Med en ofullbordad examen återstod endast att söka sig in i en teknisk fabrik. Men hvar?

Det knackade på dörren. In trädde Blanche. Röd, förgråten.

— Nu har du mig! Faster vet allt! — sade hon, och kastade sig gråtande ner på soffan.

— Hvad vet faster? — svarade Emile.

— Allt!

— Att du varit hos ryssarne?

— Ja!

— Att vi träffats i parken?

— Ja!

— Mera kan hon inte veta, ty mera har icke händt. Hvad skola vi göra?

— Resa!

— Hvart?

— Hvart som helst.

— Och sedan?

— Gifta oss!

Emile teg en stund.

— Som de andra, — sade han slutligen.

— Icke som de andra, — svarade Blanche, — utan som vi.

— Som vi! Hur, som vi? Under alla förhållanden kunna tre fall inträffa: vi få barn, då blir du barnens piga; vi få inga barn, och du blir min piga.

— Vi skola icke ha barn och icke hushåll; jag skall bli läkare.

— På hvad?

Blanche slog ner ögonen och letade på golfvet.

— Det är sant, — återtog hon, — mina resurser äro slut.

— Och mina också, — sade Emile.

Blanche som aldrig hört något om Emiles ekonomi, syntes obehagligt öfverraskad. Hon hade tagit alldeles för gifvet att han hade tillgångar. Det var ju pinsamt att röra vid ekonomien nu. Men hela tillvaron hängde ju i detta ögonblick på ekonomien. Hon såg upp på Emile, bedjande honom med blickarne att lösa frågan. Han såg oaflåtligt ner på gofvet. Just nu när hindren fallit, när banden slitits och de skulle få falla i hvarandras armar, då trädde en objuden emellan.

Blanche hade kommit hit, storsint, stolt öfver sig sjelf, för att visa honom att hon gjort offret för honom, och nu när deras själar skulle mötas i himlastormande gemensamma tankar, nu sutto de midt emot hvarandra, förlägna, skamsna, hon förkrossad såsom om hon fått afslag på ett penninglån.

Och han, läsande hennes tankar, led på hennes vägnar, var förödmjukad på hennes vägnar, men såg ingen utväg. Men han måste rädda henne ur den förfärliga tystnad som talade mer än orden skulle ha gjort.

— I alla fall, — sade han, — om vi också fullföljt vår bana båda, tror jag ej på ett äktenskap mellan två läkare lika litet som mellan två snickare eller skomakare. Hvad som händt har händt utan vårt förvållande. Blanche, våra vägar skiljas; gå tillbaka till de dina. Fullfölj din bana.

— Gå tillbaka! Omöjligt! Det är fängelset.

— Med friheten i bakgrunden! Men med mig går du in på lifstiden!

— Hvad har du då velat mig? Du har lockat mig hit ut på branten, och nu säger du vänd om.

— Derför att jag ser du icke vågar språnget.

— Hvilket?

— Förbi de gamla tankarne! Gå ut och arbeta; du kan bli lärarinna, du kan sy, du kan sälja . . .

— Ska jag sy?

— Hvad vet jag? Jag skall sjuda såpa eller mala benmjöl! Vi måste ju lefva? Hvad du än gör, gör dig fri, fri från mig, ty endast som fri kan jag se upp till dig; som min hustru skulle jag trampa dig!

— Jag skulle bli din älskarinna således?

— Och jag din älskare! Det är annat det, än vara man och hustru!

— Och du blygs icke att komma med sådana framställningar! Jag bli sömmerska, och din älskarinna! Är det ditt allvar? Emile, Emile!

— Det är lika allvarligt som att jag skall bli såpsjudare och din älskare! Är det icke jemt spel?

— Jag förstår dig inte.

— Jag börjar inse det! Derför bad jag dig gå hem till din faster!

— Och så hånar du mig!

— Nej, mig sjelf. O de gamla lögnidealen, de gamla hjernfebrarne som förvända vår syn och förslöa vårt goda förstånd! Du har förkastat mina förslag; du har alltså andra sjelf. Hvad tänkte du när du kom hit?

Blanche hade stigit upp och knäppt på handskarne.

— Jag skall säga Er, min herre, — sade hon med skälfvande röst, — att en man som lockar en qvinna till sig, har ett visst ansvar...

— Ja! Jag vet det. Skadestånd, ersättning... Nej, nej, Blanche, icke dessa bokslut mellan oss. Skall du också komma och presentera räkning på din kärlek, tvättnota på skrynklade kragar och manchetter, åh, fy! Nej, låt oss sluta! Hvad vill du! Att vi gifta oss! Två sängar, ett matbord, sex rottingstolar. Klä af sig i samma rum, gräla vid samma bord, kamma sig med samma kam! Åh! Jag ville jag vore död!

Blanche stod vid dörren och höll i låset:

— Du anser dig icke ha några skyldigheter för de offer jag gjort.

— Offer? Du har offrat mig din kärlek och jag dig min! Om vi hade ett barn tillsammans, då vore det min skyldighet att sörja för detta barn och för dig, ty qvinnan har ingen skyldighet mot sina barn, och hon kan icke ha det då hon ej har full frihet i förvärfvets marknad eller ej velat ha det! Men nu! Din bana är ej bruten än; vänd om! Jag bjuder dig frihet och du begär fängelse.

— Jag skall vända om! — sade Blanche med fast röst. — Och aldrig mer skall en man locka mig. Farväl!

Hon gick!

Han hörde hennes små kängor klappa mot stegen; ner, ner, utför de långa trapporna, tills de upphörde. Derpå smälde porten igen, doft, tungt som en suck.

Han sprang till fönstret, slog upp det och lutade sig ut. Der såg han henne igen, men ifrån höjden såg han henne i förkortning. Hennes figur vanstäldes af perspektivet och hon såg ut som den groteska figur en trädgårdskula återger. Alla hennes fina linier voro rubbade och hela bilden var vanstäld.

Och der gick hans sköna dröm sin väg, upplösande sig i ett monster och endast lemnande minnet af något fult efter sig.

— Är doktorn hemma? — frågade sjukbudet som knackade på en dörr försedd med messingsplåt, på hvilken stod graveradt: *Docteur Medecin Blanche Chappuis.*

— Doktorn är sjuk, — svarade faster Berthe, — men jag skall fråga om hon tar emot.

Mademoiselle Berthe som åldrats betydligt under de bekymmersamma år som följt på hennes förmögenhets spoliering, gick in i Blanches rum för att fråga om hon kunde ta emot. Derinne var alldeles mörkt, och på soffan låg Blanche med bindlar om hufvudet. Och hon hade som vanligt legat sina två dagar utan att kunna förtära något, i en brinnande hufvudvärk, oförmögen att röra sig och att tala. »Hon stod lik» som hon kallade det, en gång i månaden; och något läkemedel fans ej.

— Det är en klient, -- sade faster så mildt som möjligt.

— Låt mig vara i ro, — fräste den stackars qvinnan och vred sig på soffan.

— Men kära Blanche, du vet ju hur svårt vi ha det.

— Jag vet, jag vet! Är det kryddboden eller slagtarn? Det här tar lifvet af mig.

— Men kära barn, vi måste ju lefva, och du skall icke låta klienterna gå ifrån dig. Du måste räkna!

— Mensklighetens välgörare skall lefva på mensklighetens elände, — stönade Blanche. — Hvilka motsägelser, hvilken falsk ställning.

— Nå men kära barn, alla som äro födda måste ju också lefva, och om du icke vore så burdus och skrämde dina patienter ifrån dig, så skulle du kunna ha det bra.

— Ja, om jag icke sagt åt den der rika frun att hennes hysteri var tillgjordhet skulle jag nu haft fruntimmerspraktiken. Men jag botade ju henne med en karafin kallt vatten, och hennes man är nog mig evigt tacksam för den kuren, fastän hans fru inte är det! Åh! — Tag hit min annotationsbok. Se på mina affärer, jag kan inte läsa i dag. En nervfeber rue de Mont-Blanc, tio besök à tre francs: betalas troligen. En messling hos portvakten route de Carouge: betalar intet. Åh! Nej, det der får du sköta tant, det är för mycket för-

ödmjukande. Hvad vill menniskan derute? Säg åt henne att jag inte kan ta emot i dag! Omöjligt, hör du! Och gå ut härifrån nu! Jag måste vara ensam!

Faster Berthe gick ut och afskedade den sökande.

Blanche hade haft bittra dagar med många illusioner ramlade sedan den svåra krisen i Zürich. Hon hade tillbragt de två sista studieåren under fullständig bevakning och skarpa strider. Hon arbetade och arbetade för att fila af den jernkedja med hvilken ekonomien band henne vid de gamla; och när hon slutligen var färdig med sin examen och friheten skulle komma, så satt hon der som förut med de gamla, men nu med dem såsom en börda hon i sin tur skulle bära, då de burit henne så länge, och de efter förlusten af räntorna icke längre kunde bära sig sjelfva.

I Genève, der hon slog sig ner att praktisera, funnos flera qvinliga läkare förut, så att äran af att vara den förste icke längre förefans. Dessutom kunde hon ej påräkna hvarken hjelp, råd eller vänskap ens, af vare sig manliga eller qvinliga kamrater. Kampen för tillvaron var hård och öfver allt mötte hon: hjelp dig sjelf. De manliga läkarne behandlade henne icke längre med artighet som ett fruntimmer, utan med en köld som tillkommer en konkurrent.

Hvad hon säkert påräknat var naturligtvis fruntimmerspraktik. Men det var en stor missräkning, ty damerna hade mera förtroende till en manlig läkare eller funno mera behag i dessa små intima, visserligen för blygheten påkostande, men ändock så hjertstyrkande tête-à-têter. Att tänka på vetenskapen blef icke tid, ty existensen tog allt i anspråk, och efter två års praktik, under oändliga strider med finkänslighet, kastad mellan sin rol som välgörare och affärsman, hade Blanche slutligen nedsjunkit till en tarflig praktikus som fick ta hvad som helst under händer. Hon hade många fattiga och tillkallades stundom som hjelp åt barnmorskor vid svårare fall. Behaget att äta sitt eget bröd, då det var förenadt med så många förödmjukelser att förvärfva det, kände hon knappast, och friheten, friheten att aldrig ha en stund för sig sjelf, aldrig sofva lugnt om natten, den sköna drömmen var förbi. Men om hon åtminstone haft frihet att alltid följa sitt samvete, att säga patienten hela sanningen, men nödens hårda hand tvang henne snart att uppge den striden. Hon hade gjort en dålig början med fruntimmerna, i det hon ordinerade afläggande af snörlif och höga klackar, men sådana ordinationer menade man att man kunde göra sjelf, och en läkare skulle »skrifva» något om han ville bli anlitad och få betaldt. Så kom striden mot hennes eget kött. Hon var

nu i blomman af sin ålder, då hon skulle äfven lefva såsom kön, men, efter brytningen med den förste man hon älskat, såg hon aldrig mer åt det andra könet, och det andra könet flydde henne.

Det var en sorglig tillvaro som gnagdes af oron för brödet. Alla hennes menniskovänliga känslor orenades af dessa tankar som hon omöjligen kunde slå ifrån sig.

Hade det varit bättre som gift, frågade hon sig ibland, men var nu, efter allt hvad hon sett in i familjelifvet, viss på, att det åtminstone varit lika uselt. Hon hade sålunda insett återvändsgränden i halfmesyrerna vidtagna för qvinnans frigörelse. Det fordrades helt andra reformer för att kunna ställa allt på rätt fot. Men hvad?

En dag kom hon på besök till en barnmorska, som var gift och som brukade hjelpa henne i praktiken. Hon fann hvarken mor eller far hemma. Fadern var skomakare. I rummet innanför köket skreko fyra barn, ensamma. Den äldsta var en flicka om sju år som skulle »se efter» de andra syskonen. Hon skulle värma mjölk och hålla diflaskorna fulla; hon skulle bära och vagga de små syskonen, och hon var redan krokryggig och med framskjutande underlif af den tunga bördan. Hon fick bära all lifvets och moderskapets tunga, innan hon ännu känt en tanke på att bli mor.

— Men, kära fru, hur kan ni gå och gifta er, — sade Blanche förebrående, när modern slutligen kom hem.

— Man måste ju ha en man, vet ja', — svarade barnmorskan, som var en välsinnad och dugtig mor när hon var hemma.

Blanche insåg icke nödvändigheten af att ha en man. Men barnmorskan upplyste att hennes barn inte hade det sämre än annat fattigt folks, der föräldrarne måste vara i arbete.

Och detta, tänkte Blanche, är det ideala reformerade äktenskapet der båda makarne arbeta, och qvinnan är frigjord från att vara mannens slaf! Här var ju moderns påstådda frihet köpt med den sjuårigas slafveri! Slafveri alltigenom! Och skulle den sjuåriga genom föräldrarnes ökade inkomster i sin tur kunna befrias, ja så vore det på bekostnad af en ny slafs arbete — pigans!

Bland de qvinliga läkarne hade endast en ingått giftermål. Äktenskapet var barnlöst och slutade med slagsmål och skilsmessa. En ryska som icke gift sig, men hade förbindelse med en man, förlorade sitt »rykte» och dermed sin praktik, samt måste lemna staden.

Om hon hade varit ensam i lifvet skulle hon kanske vågat gå sina egna vägar, men nu hade hon de två gamla att draga på. Hon kände sig djupt otacksam mot dem understundom. De hade ju, tyckte hon, tagit ut sina

fordringar så grundligt i tacksamhet, lydnad, och det nöje hon skänkte dem; nu fordrade de kontant betalning ofvanpå. Och nu skulle hon offra sitt lif, sin längtan att få vara ärlig i sitt yrke för dessa två improduktiva varelser, förutan hvilka verlden skulle ha stått sig lika godt.

Så kommo än bistrare dagar. Blanche hade haft den oturen att misslyckas vid en operation. Lika sammanhålliga när det gälde skråets, det nya prestetståndets, dogmer och intressen, lika påpassliga voro de att döda en konkurrent. Praktiken var förstörd och nöden stod för dörren. Krediten var skadad och Blanche insåg för första gången att utan *säkra* räntor det i sjelfva verket var lifsfarligt att lefva. Menniskan afkläddes nu, inför den hungriga, all sin påhängda grannlåt af andeväsen, och hon stod ansigte mot ansigte med sig sjelf såsom ett allätande djur, hvilket utan mat och dryck snart skulle upphöra göra motstånd mot de kemiska krafterna, och gå emot sin förvandling till humus. Hon sof ej om nätterna af oro för tillvaron. Det var fattigdomen helt enkelt! Utan mat lidande och död, utan mat ingen själ, inga »höga» tankar, inga »ideal». Och ändå predikade alltid idealisterna mot den »råa nyttan», mot de materiela sträfvandena, säkerligen derför att de icke behöfde sträfva efter hvad de slagit under sig.

Faster Berthe som haft goda och stolta dagar, och hvars hela menniskovärde hvilat på räntor, var alldeles öfvergifven. Hon förbannade kapitalisterna och började predika socialism, naturligtvis utan att veta det. Att födas till en existens der man icke hade existensmedlen tillgängliga för alla (numera räknade hon sig till de olyckliga *alla*), det var ju ett förfärligt sakernas tillstånd, som så fort som möjligt måste ändras. Ett ögonblick kom hon verkligen på den idén att hon kunde arbeta, och sökte också få sy, men arbetsmarknaden var så öfverlupen af sömmerskor, att det icke fans någon plats för henne. Härvidlag kunde hon med bästa vilja ej skylla på att männen tagit den marknaden i beslag.

Nöden skrek allt högre och själarne höllo på att få gå till den eviga hvilan af brist på mat, och nu måste de alla erkänna att utan mat ingen själ, då Blanche slutligen efter en månads springande ur hus i hus, lyckades få anställning som bruksläkare i norra Frankrike.

En vacker vårmorgon anlände Doktor Blanche Chappuis till den lilla staden Guise i departementet Aisne, hvarifrån hon genast fördes till sin nya bestämmelseort, deputeraden Godins stora jerngjuteri. Sedan hon förts upp på sitt rum, och gjort toalett, ledsagades hon

upp på byrån för att helsa sin principal. I en liten byggnad invid gjuterierna hade Frankrikes ädlaste om ej mest ryktbare man sitt arbetsrum, och der stod nu Blanche, icke utan en viss oro öfver att träffa en husbonde af hvars goda vilja hennes tillvaro berodde. Men den gamles välsinnade yttre och enkla vänlighet lugnade henne genast.

— Doktor Chappuis, — började han, — jag känner er, men ni känner troligen ej mig och den plats der ni nu söker er verksamhet. Om vi derför skulle börja med att introdùcera er i detta lilla samhälle innan ni ikläder er några förbindelser till det samma.

— Med nöje, min principal, — svarade Blanche.

— Jag är icke er principal eller husbonde, — svarade den gamle, — ty här äro vi alla principaler och ni skall också bli en, men vi äro arbetande principaler.

Han tog sin hatt och sin käpp och ledsagade sin gäst ut på gården.

— Tag nu först en hastig öfverblick öfver det hela, — sade han, — öfver exteriören. Här till höger *nervus rerum*, gjuterierna; der i fonden samhällets palats eller familistèren: tre rektangulära byggnader med glastäckta gårdar, inneslutande boningsrum för två tusen personer.

— Fouriers och Owens utopi, — sade Blanche.

— En realiserad utopi! En af de många realiserade utopier hvilkas tillvaro de gamla menniskorna förneka. Likasom de förneka möjligheten af internationela skiljedomstolars förmåga att ersätta krig, oaktadt de sett Alabamafrågans lösning. De obotfärdiges förhinder, de onda viljornas falska logik. Vidare: barnhuset, der alla samhällets barn vårdas och uppfostras; skolsalarne, teatern, restaurationen, kaféet, biljarden, biblioteket, badhuset, stallen, ladugården och trädgårdarne. Det är som ni ser ett helt samhälle. Detta samhälle är baseradt på: arbetet. Är det inte rätt?

— Jo, — svarade Blanche, — men arbete utan kapital?

— Rätt, ja! Arbete utan kapital kan skapa kapital, ty så ha alla kapital uppkommit, men kapital utan arbete är ingenting. Detta fick jag lära, men ganska sent. Min far anlade detta gjuteri och kom till en förmögenhet som jag ärfde. Jag fortsatte rörelsen och blef mycket rik. Jag hade kastat mig in i stora leveransföretag och skulle i början af sextiotalet leverera jernvägsmateriel till statsbanorna. Arbetarne gjorde strejk, och hela förmögenheten stod på spel, ty en konkurrent lockade arbetarne ifrån mig. Då insåg jag kapitalets vanmagt och erkände arbetet såsom varande drifkraften, hvilken gaf kapitalet dess magt. Under de bekymmersamma dagar jag då genomlefde öppnades mina

ögon för sanningen, nu när jag sjelf stod på väg bli fattigare än någon af mina arbetare, och jag fann mig vara en tjuf. Dessa maskiner och byggnader, jag ärft af min far, hade ju dessa arbetares fäder arbetat ihop åt honom; hvad var naturligare än att de alla voro arftagare och delegare till det kapital de skapat. Jag erkände det; sammankallade arbetarne och förklarade dem alla vara delegare i gjuteriet som de skapat med alla dess egodelar i löst och fast. Vi hade realiserat associationen och vi ha blomstrat i tjugo år.

— När ni nu säger mig det der, — svarade Blanche, — finner jag det vara mycket i sin ordning, alldeles som jag fann motsatsen vara i sin rätt förut.

— Ja, — sade fabrikanten, — så är det, och ni ser derför huru väl sanningen är inlindad i misstag när den har så svårt att få komma fram. Men gör nu era invändningar, så att jag får svara er på allting.

— Ja, det förvånar mig något att alla dessa menniskor vilja bo i en kasern, då eljes hvar och en sträfvar efter sitt eget.

— Vi gamla menniskor sträfvade efter vårt eget, ända tills vi funno hur osäkert vårt eget är, huru fiendtligt »mitt» eget står emot »andras» eget och huru till sist vårt »gemensamma» är det säkraste.

— Men tvånget, — invände Blanche.

— Fins intet tvång! Vi ha sex hundra hushåll. Tänk er sex hundra kök, sex hundra stackars hustrur som stå för spiseln; så mycket bortkastad kraft. Nu ha de ett kök gemensamt, och de som önska sällskap, en matsal; de som önska ensamhet äta på sina rum. Der har ni qvinnan frigjord från köket. Men nu äta alla hellre i sällskap, ty en tête-à-tête blir tråkig i längden äfven mellan makar. Det har visat sig att de gifta söka matsalen förr än de ogifta!

— Men barnen!

— Jo! Den hårdaste af alla nötterna ha vi också lyckats knäppa. Vi ha barnhuset.

— Åh, hvilka mödrar vilja ha sina barn på barnhuset?

— Alla! Jaa! Allihop. Hör på! När vi tala om barnhus ska ni inte tänka på de barnhus kommunerna bestå, der föräldrarne aldrig mer få se sina. Här är hela saken den: att i stället för att ha sexhundra barnkammare, vi bara ha en, alltid tillgänglig, alltid öfvervakad. Hur var det förr? Förr säger jag, likasom det gamla samhället vore slut! Hur ha de fattiga det än i kapitalstaten. Barnen låsas in i ett litet rum ensamma, medan föräldrarne gå i arbetet.

— Ja, men modern har dem åtminstone om natten.

— Alldeles som här, ty hvarje barn har två vaggor, eller sängar; en i barnhuset, en i moderns rum. Men jag skall meddela Er en

iakttagelse: moderskärleken synes väl mycket hvila på fruktan för barnets välbefinnande. Här, der denna fruktan är borta, synes mig den der kärleken vara i aftagande, om den någonsin varit så öfverdrifven. Endast ett fåtal mödrar behålla barnen hos sig om nätterna. Ni ser sålunda den svåraste af alla frågor löst.

— Men familjelifvet?

— Förr, hm. Derute i gamla verlden, hur är familjelifvet? Hemmet unket af mångas sammanboende och barnens osnygghet. Mannen flyr först ut, på krogen. Hvad är krogen? Är det lastens hem? Nej bevars! Det är sällskapsrummet, der man ger sin sociabla instinkt sitt rättmätiga offer. Men mannen sitter der aldrig rätt glad. Han vet att någon väntar honom derhemma och har tråkigt. Nå, gör han då som många göra, tar hustrun med sig, så sitta de der två oroliga för barnen, och ha tråkigt båda. Hur är det här? Om aftonen går man och hustru på föreläsningen, teatern, kaféet. Äro de oroliga, så fråga de i talröret hur den lilla har det, och de behöfva icke vara oroliga. Ofta springer modern ifrån på ett ögonblick och ser efter när barnet skötes eller skall somna.

— Men det fins en lucka här, — invände Blanche.

— Öppna den att jag må få se, — sade fabrikanten.

— Mödrarna kasta sin börda på en annan.

— Medges, det är en lucka! Ty här är icke fullkomligheten, men endast det bättre. Emellertid, den bördan åtager sig ingen som ej har lust derför, och när det finnes menniskor med afgjord böjelse för barn så blir bördan ej tung.

— Hvika ha lust med andras barn? — frågade Blanche.

— De som icke ha egna, och icke kunna få egna, bruka kasta sin kärlek på andras! De som få tillfredsställa en håg, de känna icke arbetet tungt. Men för att nu komma till er; tror ni er kunna trifvas i detta samhälle. Det fins i våra dagar starka individualiteter som ej tåla att skrubba sig mot andras, öfvernervösa som lida af att känna andras elektricitet; om ni är af dem, skall ni först känna er illa till mods, men ni kan deraf icke sluta till att ni alltid skall känna er så. Vår ackomodationsförmåga är ofantlig.

— Derom kan jag ännu icke döma, — svarade Blanche, — men efter att ha hela mitt lif varit fastlåst vid två personer af olika tänkesätt med mig, hoppas jag att ett fritt umgänge med likatänkande ej skall kunna blifva mig plågsamt. Det är ju ingen kasern, inga murar, inga trumslag, inga reglement.

— Låt oss då försöka, — sade fabrikanten. Hvad era vilkor beträffar, äro de endast tillfälliga

tills ni bestämt er för att inträda i samhället som medlem. Ni har ingen lön, men eger att draga på samhället för alla era behof; äta hvad ni vill, hvar ni vill, dricka hvad ni vill, kläda er efter smak och samvete, roa er efter förmåga, och taga böcker och instrument på vår kredit. Derjemte är ni assurerad för olyckshändelse, sjukdom och ålderdom. Ni har sålunda er tillvaro garanterad, så mycket något kan garanteras här i lifvet, men pengar får ni ej i era händer: ty vi ha afskaffat penningen, både derför att den är en falsk värdemätare och derför att den är svårskött.

— Det är just dit jag drömt mig komma, — svarade Blanche, — och penningen, så nödvändig den är under nuvarande förhållanden, har för mig alltid haft något osäkert och något orent med sig. Jag antager sålunda med tacksamhet ert anbud.

— Icke tacksamhet, ty äfven om ni befinner er i nöd, så är vår nöd efter en läkare lika stor. Era pligter vill jag ej tala om: de äro, som ni förstår, att sköta de sjuka och att hindra så vidt möjligt de friska att bli sjuka. Inga ronder, inga mönstringar. Med ett ord: ni har full frihet att handla efter samvete. Och nu lemnar jag er friheten. Mig ser ni endast när ni behagar. Farväl!

Och herr Godin lemnade Blanche framför ingången till palatset.

Nu började för Blanche ett nytt lif. Befriad från hvarje tanke på utgifter och inkomster, garanterad en tillvaro utan fruktan för morgondagen, kunde hon odeladt egna sig åt sitt yrke utan bekymmer om patientens nycker eller fåfänga. Hon lefde för andra, men egde sin tankes och viljas och sitt samvetes frihet. Aldrig behöfde hon vara feg för att säga sin mening, och sina patienter fick hon uteslutande betrakta som lidande, utan att behöfva tänka på om de skulle betala. Inga konkurrenter och inga lärda redogörelser för fakulteten.

Det var ett lif fullt af lugn. Och hela hennes omgifning bestod af lugna, stilla menniskor. Deras ansigten hade fått ett drag af frid, som hon ej sett ute i verlden, och de rörde sig utan denna feberoro som är så vanlig derute. De sofvo om nätterna utan onda drömmar om brist på mat, om arbetslöshet, om en ålderdom i nöd och förödmjukelser. I palatset rådde ordning utan reglement; man sof för öppna dörrar, ty man fruktade inga tjufvar; den som stal, stal ju af sig sjelf. Intet kif och ingen afund, ty alla hade det högsta de kunde komma till: allt hvad de behöfde. I det stora rådet som beslöt om samhällets finanser sutto alla, män och qvinnor, tjenare och herrar. Och tjenarne voro äfven medlemmar af samhället, hvilka af böjelse valt lifvet inomhus, och i köket funnos äfven män, likaså i tvättstugan och i barnhuset.

Man såg aldrig någon rusig, ehuru starka drycker funnos i restaurationen. Visserligen hade man de tio första åren förbjudit starka drycker, men det ansågs endast som en öfvergångsåtgärd, som snart bortföll; och genom att ega tillgång på varan förlorade den sitt behag äfven derigenom, att man nu icke behöfde den som tröst i förtviflan, då man icke längre var förtviflad.

De sköna konsterna hade också sin plats, men som fri lek på lediga stunder. Man gaf teaterpjeser skrifna af samhällets medlemmar och behandlande ämnen från det nya samhället. Man målade väggarne i matsalen och i rummen för att pryda dem, och dermed göra vistelsen behaglig för alla.

Någon kyrka fans icke. Religionen som förr varit ett surrogat för hvad lifvet ej hade att bjuda på, och stundom en skrämsel för de befogadt missnöjda, hade inträngt i lifvet, och hvar och en hade sin religion för sig och dyrkade eller tillbad på sitt rum.

Äktenskapen voro i allmänhet varaktiga. De flesta anledningar till slitning hade upphört. Hvarje man och hvarje hustru hade sitt eget rum. Hustrun var ej längre beroende af mannen och mannen ej längre hustruns lastdjur. De få misshälligheter som uppstodo mellan makar, härledde sig från svalnande tycke eller ena partens qvarstannande på äldre utvecklingsstadium. Skilsmessan blef under sådana förhållanden lätt, och

gick för sig utan bitterhet; man upphörde att lefva som makar helt enkelt, och barnens öde blef oförändradt då samhället tog hand om barnen. Arfsrätten gaf icke heller anledning till bråk, ty samhället var den ende arftagaren.

Det enda bekymmer Blanche hade, var för fastrarna. Hon hade fått tillstånd erbjuda dem plats som föreståndarskor vid strykinrättningen, men med skyldighet att deltaga i arbetet, ty några drönare tåldes ej. Faster Berthe blef rasande, då hon sålunda erbjöds inträde på »arbetshuset», men nöden tvang henne så småningom. De introducerades slutligen på sina poster, men kunde aldrig finna sig. De voro för gamla för att erkänna kroppsarbetaren vara en jembördig, men de hade intet annat val. Faster Berthe ansåg alltid att det gamla var bättre, bara hon fått behålla sina räntor, hvilka hennes far »ärligt» förvärfvat — på andras nöd.

Man roade sig mycket inom palatset, ty man hade åter fått anledning till och vågade numera vara glad. Föreläsningar höllos visserligen, men icke för ofta, ty skolan meddelade det nödvändiga för nutidslifvet, och brydde sig icke om det förflutna som bäst borde vara glömdt. Tomma spekulationer om det kommande tog ingen tid, ty derom var man ense att hela den timliga tillvaron hade nog bekymmer för sig och osäkerheten om ett lif efter detta gaf all anledning att begagna det närvarande så nyttigt och angenämt

som möjligt. Ordningen uppehölls af det välförstådda intresset. Ingen gjorde buller på sitt rum när natten föll, på den enkla grunden att han dermed kunde framkalla grannens lust att göra buller på sitt.

Som hela etablissementet var omgifvet af parker och trädgårdar, med bollspel, gymnastik, gungor och dylikt, roade man sig mest ute, men på palatsets täckta gård hölls ofta fester. Fester afsedda för nöjet och icke för firandet af någon stor man eller qvinna, ty menskodyrkan afhöll man sig från, likaså från alla dyrkanden af teorier; icke ens de nya naturvetenskapliga, hvilka hålla på att bli lika farliga dogmer som de gamla religiösa. Man aktade sig också för att fixera någon bekännelse, ty hvarje bekännelse i dag, skulle enligt utvecklingens lag kasseras i morgon, och då skulle man ha besvär med att utrota den gamla.

Det var åter vår. Blanche gick om aftonen ut i parken, att spatsera. Palatsets innevånare hade upptäckt att en stadig samvaro lätt kunde medföra tvång till umgänge, och derför hade det alldeles af sig sjelft blifvit sed att icke tilltala någon förr än man såg att den tilltalade var böjd för meddelsamhet. Blanche kunde sålunda spatsera i stora allén midt ibland de promenerande, utan att behöfva helsa eller af artighet inlåta sig i samtal när hon ville vara ensam med sina tankar.

De stora kastanjerna hade just slagit ut och började kläda de mörka träskeletten i den fagraste grönska; marken var torr och luften smekte huden som ljumt vatten; men på lungorna och blodet verkade den starkt som ett ädelt vin. Hon kom att tänka på vårarne vid Lac Leman, på drömmarne som hon ärft af ett förgånget febersjukt slägte som diktade om verkligheten, och hvilkas hjernor med deras höga temperatur försatte alla fasta kroppar i gasformigt tillstånd att de blefvo oåtkomliga för sinnena. Genom intim beröring med den verkliga verkligheten, genom studier af lifsläran eller biologien hade hennes tankar kommit ner till jorden, och kände sig der lugnare än uppe i luften. Men de der drömmarne? Hvad hade de rört sig om? Om ovunna verkligheter. Drömmen om mannen hade hon sett på väg att förverkligas, men hon hade släppt den af fruktan.

Hon gick ut ur allén och kom in i trädgården. Der blommade körsbärsträd, hvita och gröna som brudar, men hon hade blickarne af vana rigtade mot marken och observerade dem ej.

Hon satte sig på en bänk och såg huru trädgårdsmästaren vände mullen med sin spade, för att den bättre skulle bli utsatt för luftens upplösande inverkan, och genom sin upplösning och död som mineral, ge lif åt de högre vextexistenserna. Bredvid trädgårdsmannen stod en kärra med gödsel, ur hvilken han tog en spade då och då för att blanda i jorden. Träd-

gårdsmannens lilla son lekte bredvid honom och stannade stundom för att se på arbetet.

— Hör du far, — sade han, — hvad har du der i kärran.

— Jo, Jean, — svarade fadern, — det skall bli jordgubbar.

— Det är ju smuts vet ja', — sade Jean. — Gör man jordgubbar af smuts?

— Ja min vän, det gör man. Af smutsen gör man hvete och af hvete bröd, och af bröd gör man menniskor. Du skall icke tala föraktligt om smutsen, ty när du dör och kommer i jorden blir du också smuts. Det är oförståndiga menniskor som neddragit Guds skapade verk och kastat ringaktning på arbetet i mullen, derför att de skulle få högre anseende genom att icke arbeta.

— Ja, men själen då, gör man den också af hvete?

— Ja, min vän. Ty hvetet har också en själ. Det fordras mycket eftertanke hos hvetekornet innan det kan välja bästa platsen för sina rötter, undvika syror i jorden och leta upp de fetaste partiklarne; det fordrades mycket förstånd hos hvetet, som är en sydländing, att småningom lära sig anlägga skydd mot vår köld genom att göra betäckningen tjockare; det fordrades mycken tankekraft hos axet innan det kom under fund med att våren var den tjenligaste tiden för blomningen. Hvetet har nog själ, det!

— Hm, — sade gossen, hvilken icke åtnjutit någon religionsundervisning. — Men dör då själen när hvetet dör?

— Nej, det gör den inte, ty ingenting dör. Det ser bara så ut!

— Jaså! Men när vi dö då?

— Ja, då upphör vårt sjelf, men vi ge lif åt nya lif, ser du! Det är vår högfärd som hittat på att vi skola få fortlefva ett egoistiskt lif; derför har det nya samhället lärt oss framför allt att lefva i och för andra, på samma gång vi lefva för oss sjelfva, och det är också enda vilkoret för att vi kunna få lefva drägligt! Ja! Nu ska jag göra meloner här, och här ska jag göra blommor, af smutsen, som du kallar det!

Blanche steg upp från bänken och gick derifrån. Det var frukten af hennes föreläsningar i organisk kemi, som trädgårdsmästaren brukade besöka! Han hade haft mod att utdraga följdsatserna, men det hade icke hon! — Han har rätt, — tänkte hon, — men, men . . . drömmarne, drömmarne sutto qvar hos henne. Ouppfyllda drömmar! Det var der det stack! Hon kände att hennes enda lif höll på att förrinna, och harmen öfver att det förrann utan att hon fyllt sin bestämmelse i det vigtigaste fallet, det herrligaste, tvang henne kasta ut nödankaret: tron på en annan tillvaro.

Hon gick bort till karpdammen och satte sig — att drömma. Lifvet låg nu lugnt och

klart för henne. Hon egde sina tankar och sitt samvete. Hon hade genomskådat sitt yrkes relativa värde, som en nödfallsåtgärd, hvilken skulle bortfalla när orsakerna till sjukdomarna häfts. Detta hade strukit ut ärelystnaden ur hennes själ, och lifvet sjelft, att lefva var ju i sig också något, kanske det enda, men hon lefde bara ett halft lif. Hon lefde den hälften som de andra egde rätt att få af henne, men den hälften som tillhörde henne sjelf och som var henne en pligt att också lefva, den fattades.

Solen sänkte sig och eldade en ofantlig röd brasa bakom trädens kronor; koltrastarne sjöngo och löfsångarne näbbades för sista gången innan natten. Ljudet af glada sånger hördes från parken, och lösryckta ackorder från musik-föreningens repetition strömmade ut från fönstren i festsalen. Det var ouvertyren till Vilhelm Tell. Violoncellernas introduktion, som spelades af en tenorbasun, hördes oredigt och vaggade sakta fram genom den varma ångande luften. Blanche lyssnade ej åt musiken, men hon kände svaga svallningar i blodet som började strömma åt bröstet och sätta sinnet i en underbar oro, som ännu kämpade mot tankarnes gång på deras inslagna väg. Men så trängde flöjtens klara stämma igenom med alphornslåtarne, och med ens släppte kuggarne i tankarnes hjul och hon lyssnade. Kära, kända gamla toner från Oberland, ja visst, från Alperna, de hvita fjellen som syntes från Lau-

sanne och Zürich. Fjellen dit ungdomen drog upp när det vårades, dit ungdomen drog den vårqvällen vid Lac Leman, den qvällen vid Züricher-sjön, men dit hon aldrig kom. Hon skulle ha kommit dit om han följt henne, men han öfvergaf ju henne. Gjorde han? Nej de skildes, skildes af en stark hand som de ej då kunde slå undan, men som nu icke skilde dem mer. Hvar fans han? Efter som han ej var hos henne? Hur kunde han gå ifrån henne? Det var ju som att ta hennes halfva varelse och gå sin väg med den! Det hade han ingen rättighet till! O, hon var så olycklig, så olycklig.

Och hon föll i en gråt som om hon suttit vid liket af den käraste; tårarne strömmade så att hennes klädning blef fuktig på bröstet! Plötsligt steg hon upp som om hon vore fast besluten att söka honom, att bara gå emot honom, att hemta honom och kasta sig i hans armar, likasom om hon visste att hon hade honom här strax bredvid.

I detsamma ringde middagsklockan. Blanche torkade sitt ansigte med näsduken som hon blötte i dammen, och gick hemåt palatset.

Blanche satte sig till bords i stora restauranten, ty hon var nu så van vid att se menniskor omkring sig, att hon ej kunde vara ensam, och med fastrarna som åto på sina rum ville

hon ej sällskapa för att slippa deras suckar när de »vätte sitt bröd (kött, legymer och dessert) med förödmjukelsens tårar».

Hon hade tagit sin vanliga plats vid den stora spisen, der hon hade en öfverblick öfver den ljusa salen med dess vackert målade tak, föreställande en vin-berså, och dess med stora soliga landskap prydda väggar. Omkring henne sorlade män och qvinnor inbegripna i fredliga samtal, och der man och hustru sutto tillsammans grälade icke den ena öfver maten och högg icke den andre igen, i känslan af sin orätt. Här funnos inga anledningar, och barnen förstörde ingens matro med sina skrik, hvilka de egde full frihet att öfva inne i sina salar.

Blanche satt för sig sjelf, och hade icke stor matlust. Hennes tankar fortsatte sin tagna väg, lugnt, jemt, som om de voro vissa att råka den de gällde. Plötsligen såg hon upp från tallriken, såg ut åt salen, såg ansigte vid ansigte mot sig som en rörlig mörk massa; men hennes öga trängde in här och stannade der, tills helt nära henne blicken fästade sig, likasom den funnit hvad den sökt. Hon betraktade under ett lugn som hon ej känt på länge ett ansigte, som var vändt mot hennes och hvars tvänne ögon sågo djupt och fast in i hennes. Hennes strupe snördes ihop och andedrägten hämmades. Var det han eller var det en person som liknade honom till ytterlighet? Samma läggning på håret, samma

uttryck i de djupt liggande ögonen; skägget var hans, döljande i veka våglinier de något sträfva dragen. När hon ändrade min vid den plötsliga sinnesrörelsen, ändrade hans ansigte sin min, hon såg alla sina känslor afspeglade der: det kunde ej vara någon annan.

Då steg han upp, gick aktningsfullt mot hennes bord, och stannade på några stegs afstånd för att med blicken fråga om hon tillät att han störde. Troligen svarade blicken jakande, ty i nästa minut var han framme och tog hennes hand.

— Ni känner igen mig och ni undrar hvarför jag är här? — sade han. — Jag har varit borta i affärsresa och är eljes anstäld här som kemisk ingeniör. Hur har ni det?

— Tack, jag har det bra, — svarade Blanche, — men hade jag vetat ni var här, skulle jag ej varit så ogrannlaga att slå mig ner. — Och så tillade hon, för att försona honom som syntes sårad: — Ni flyr mig väl ej, jag skrämmer väl ej bort er?

— Nej, det gör ni ej. Men skrämmer jag er, om jag råkar gå i parken der ni går efter slutad måltid?

— Ni har aldrig skrämt mig, — svarade Blanche, — och här kan ett fruntimmer gå med en herre i månskenet. Jag väntar er vid utgången.

Han aflägsnade sig och gick åter till sitt bord.

— Hvad står nu emellan oss? — sade Emile då de qvällen derpå för åttonde gången vände i stora allén. — Förra gången var det en plats, sex rottingstolar . . .

— Ett matbord och kökssakerna, — vidtog Blanche. — Nu ha vi inte en gång våningen att tänka på.

— Och barnen sätta vi på barnhuset som Rousseau, — sade Emile.

— Ja med största nöje, ty der har jag dem under ögonen, hvilket jag icke har på mitt rum, — svarade Blanche.

— Hvilket monster till mor som vill sätta sina barn på barnhuset!

— Ja, under de gamla förhållandena! Eller rättare, hvilken olycklig mor som måste lemna bort sina barn. Var det ej hemskt att resa, ute i den gamla verlden? Jag har ej varit utom palatset på ett år!

— Det var som att gå i Pompeji och Herculanum. O, jag vill inte tänka på. Lidande barn, sjuka, uthungrade, vid rännstenskanten, blodlösa, uppmålade rike mans lik i vagnarne midt på gatan. Allas ansigten vanstälda, de fattiges af hat och bekymmer, de rikes af fruktan att förlora! Det kunde vi ej se sjelfva då vi voro midt ibland dem, men nu kunde jag se det.

— Och ändock äro vi långt från fullkomligheten, — sade Blanche.

— Ja långt! Ty vår stolta byggnad står osäkert på det gamla. Mins att vi producera lyx: våra paraplyställ, spottlådor, fontän-figurer, kandelabrar och andra prydnadsföremål skola en gång vid den stora krisen upphöra bli efterfrågade — och då stå vi der!

— Hvad göra vi då?

— Då ha vi att börja ett nytt hårdt lif, men vi få dock lefva, ty vi ha stora fonder i jord, och af jord äro vi komna och af jord kunna vi lefva. Men krisen blir svår ändå. Det är med tanken på detta som alla barn läras jordbruket, ty vi få kanske ej vara med om den stora sista krachen! Låt oss derför lefva, Blanche, medan vi lefva! Vi lefva med säkerhet detta lif bara en gång! Vill du lefva med mig, eller utan mig!

— Med dig, Emile, ty eljes lefver jag icke!

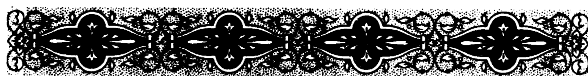
— Som min maka, fri, som menniska fri, ätande sitt eget bröd, der ha vi ju vår utopi förverkligad, och de elaka menniskorna, som sade att den aldrig kunde förverkligas.

— Derför att de icke ville det!

— Eller kanske icke visste det!

ÅTERFALL.

Midsommardagen 1884 låg strålande klar öfver Lac Leman och solen sken hett på backarna i Ouchy och Lausanne. Paul Petrowitsch, rosierist i Ouchy, stretade uppför Avenue de la Gare framför en liten kärra lastad med rosor, salladhufven och kronärtskockor för att bege sig till torget i Lausanne. Svetten perlade ner för hans panna och skulle runnit ner i de små trogna ögonen, om icke de buskiga ögonbrynen suttit der som dammar; men från tinningarne störtade svettdropparne ner öfver det ljusröda skägget, som betäckte ansigtets halfva areal. Rosorna började sloka för solen, och salladen knep ihop sina nerviga blad för att skydda sig för solsting. Paul stannade och tog af den blåa blusen och lade den försigtigt öfver lasset. Torkade sin panna och drog vidare.

På Avenue du Théâtre var solen nästan ändå skarpare. Här stannade han igen och kastade en lång blick ut öfver Lac Leman, lät i tankarne sin

heta panna svalkas af de sista snödrifvorna på Dent D'Oche, andades djupt som om han tog in frisk luft innan han gick in i den för honom alltid så qväfvande staden. När han stod der med mössan i handen, gick en dam förbi med en ung herre.

— Se der står ryssen, — sade hon; och herrn stannade för att titta på Paul.

— Det var en rolig en att se ut, — sade den unge herrn.

Och Pauls ansigte såg verkligen egendomligt ut när han fann sig observerad af de främmande. Det drog ihop sig som ett groblad när man brutit af skaftet och rycker i de blottade bladnerverna, såsom barnen bruka göra på lek. Det var icke en ensidig hopknipning af några muskler såsom i tic, utan alla ansigtets nerver tycktes stå i samband med en galvanisk stapel. Paul kände det, satte på mössan och drog vidare. Drog öfver Place Saint François, ner för Rue S:t François, som i anseende till torgdag var stängd för åkande och kantad med grönsaksgummor som sutto på trottoarkanten. När dessa fingo se Paul med kärran, ville de spärra hans väg, men Paul förklarade, att han icke var något lastdjur fastän han såg så ut, och att han hade rättighet att draga fram. Gummorna ropade på en polis. Denne gjorde en lagtolkning på fri hand till Pauls nackdel, så att han med sin kärra måste draga upp för backen igen, taga vägen öfver Place Saint François och köra ner för Descente de

Pepinet förbi Posten. Paul såg icke nedslagen eller förvånad ut. Han hade för länge sedan upphört att förvånas öfver en så naturlig sak som att konkurrenter med alla medel söka hindra hvarandras fortkomst. När han kom ner på Rue Centrale, der han hade sin plats anvisad några steg bortom Bendas boklåda, aftäckte han kärran, pinnade upp skalmarne, drog på blusen, som ofvanpå de bruna manchesterbyxorna gaf honom utseende af en schweizerarbetare, och stälde sig att vänta köpare.

När han nu stod der ensam i folkhopen, ty midsommardagen är icke helgdag vid Leman, ensam bland afundsamma konkurrenter, hvilka icke kunde täfla med honom i hans specialité, rosor, ensam på en trottoarkant nere på en stenlagd smal gata, hvars rännsten sqvalade fram under hans kärra; när han såg dessa arbetsklädda, bullrande, svettiga och dammiga menniskor tränga sig fram med sina bördor och verktyg som på en hvardag, då blef han beklämd, och hans tankar gingo långt, långt bort till det stora släta, fula landet omkring Moskwa.

Han trodde icke längre på kyrkklockor och sådant, men han saknade dem nu! Den sötaktiga lukten af hans granna rosor som blandade sig på ett äckligt sätt med lukten af grannarnes purjo och selleri, gjorde honom mjeltsjuk, och han kände en stark brännande längtan bort till de hvita björkarne och de enkla vilda rosorna.

Han saknade den lilla röd- och grönmålade kyrkan med den förgylda minareten, der dock så mycket dåraktigt talades, han saknade tystnaden på steppen, de helgdagsklädda muschikerna med deras bjertrandiga helgdagsrubaschkor och bondqvinnorna i de gula och röda sarafanerna, som de i dag buro Sankt Johannis till ära, men mest den korta sommarens ankomst till helsning. Det var svagheter, menade han, ty menskorna bli ej bättre eller lyckligare af kyrkklockor och sarafaner; men han längtade ändå. Härifrån, der man ej värderar sommaren då man har vår halfva vintern; härifrån denna gata, denna rännsten, denna folkhop som var hans fiender; dessa gamla menniskor med gamla hjertan och gamla tankar; dessa utländingar som drogo hit att från balkongen på ett första klassens hotell njuta af naturen som af en feeripjes på teatern. Men han stördes omsider i sina tankar af en köparinna.

— Hvad kostar kronärtskockorna? — sade hon.

— Tjugofem centimes, madame, — svarade han.

Hon petade på fjellen som om hon ville se efter om den var förfalskad, gjorde en sur min som betydde: för mycket! och gick vidare.

— Hur vet det der hönset hvad som är för mycket för en kronärtskocka? — tänkte han för sig sjelf. — Hade hon hyrt jord som är så dyr, köpt gödning som är så dyr, köpt frö, sått det, skolat om den lilla plantan, när den var så späd att man knappt vågade ta i den; skolat om den

igen; vattnat den, rensat ogräs omkring den, täckt den under vintern och lefvat i oro för att se den icke komma sig på våren; väntat ett år, två år, två gånger tre hundra sextio fem dagar innan den sköt blomknopp, då skulle hon icke sagt att tjugofem centimes var för mycket, men nu hade hon icke allt det der, och derför förstod hon det icke. Hon är lärarinna, jag vet det, och hon tar tre francs på en timme för att tala sitt språk för en person som vill lära sig tala hennes språk. Hon sitter i en mjuk fåtölj, i ett varmt rum; riskerar ingenting, konverserar om väder och teater, stiger upp och går med tre francs. Men det tycker hon är för litet för en stackars olycklig lärarinna.

Det stod två gasarbetare nere i en grop och gräfde. Paul fick just ögonen på dem när han slutat sina ekonomiska funderingar.

— De der, — fortsatte han för sig sjelf — ha trettio centimes i timmen, tio gånger mindre än hon som sitter i stolen i det varma rummet och talar om väder och teater. Det förefaller mig som om arbetslönerna i denna upp och nervända verld skulle stå i ett upp och nervändt förhållande till arbetets möda! Det är ganska belysande, men icke har någon nationalekonom belyst den saken ännu, och den nationalekonom som vågade belysa det, han skulle genast förklaras icke vara nationalekonom.

Sådana fula tankar hade Paul Petrowitsch på en så vacker dag som midsommardagen, men

Paul hade också för länge sen uppgifvit dyrkan af det sköna.

Timmarne gingo; solen bröt sig ner öfver taken och eldade upp husväggarne och gatstenarne som en bakugn. Menskorna började försvinna och Paul stod snart der så godt som ensam med sina konkurrenter. Men, ju längre på dan dess finare folk. Nu kom en och annan förnäm eller rik dam som hunnit stiga upp, och ville nu köpa blommor. Tjensteflickorna hade gjort undan grönsakshandeln förut för att vara färdiga till middan. Paul hade sålt tre rosor i kruka för fyra francs stycket; nu hade han bara en gul téros qvar. Det var en så kallad Céline Forestier, som i färg liknade det gula Villeneuvevinet när det är äkta och drar lätt i grönt. Det var en femårig ymp. Han hade vårdat den i fem år som ett barn. Med darrande hand hade han gjort den ömtåliga operationen då han fästade den dyra ympen, han fått resa två mil efter, på den vilda stammen, han ur frö dragit upp. Han hade förbundit såret, tvättat det, skött den lilla telningen som en sjukling; skuggat henne, vattnat henne; tvättat hennes blad från mjöldagg; haft henne i sitt rum om vintern, der han för hennes skull försakat sin kära tobakspipa. Han hade vårdat henne i fem år; hon var en anhörig, en medlem af hans familj. Han hade sett hennes första blomsterknoppar, och hans barn hade skrikit af glädje när hon

slagit ut sina sammetslena topasgula blad, som voro mjella som barnkinder, och hans hustru hade kysst dem. Och nu skulle han sälja henne, på gatan, på rännstenskanten. Ja, han måste sälja henne, ty hans barn skulle ha nya kängor, i dag på midsommardagen då de skulle få gå ut med föräldrarne.

Så kom der en engelsman och frågade hvad den kostade?

— Sex francs, sir!

Engelsmannen tog upp fem francs och sade! — här har Ni! — Han var nemligen efter hvad han trodde van att bli klådd och han kände folket.

— Sex francs! — upprepade Paul.

— Den är inte äkta, — sade engelsmannen och gick. Så kom det en amerikanare.

— Hvad ska Ni ha för den der Malmaisonen? — frågade han.

— Femton francs, — svarade Paul.

— Det är en god sort, det der — sade han: och betalade.

Paul tyckte att pengarne brände i handen; men så gjorde han en ny national-ekonomisk tes: Jag tror att en varas värde beror på priset och icke priset på värdet! Och så gick han några steg på trottoaren, och kom fram till boklådans fönster. Han tittade på de nya böckerna, som voro så gamla, så gamla, fastän titlarne voro så nya. Men hur han såg och såg kom hans öga att stanna på en ny tysk bok, utgifven

hos Tysklands förnämsta förläggare, Brockhaus i Leipzig. »Was thun? Erzählungen von neuen Menschen von Tschernyschewskji». Utan att stanna ett ögonblick längre gick han genast till kärran; lade ihop de grönsaker han ännu hade qvar och drog sina färde. Han hvisslade när han drog upp för backen till Place Saint François, och när han kom in till skomakaren midt emot katedralen fick hans ansigte en sådan nervattack som det nyss haft på Avenue du Théâtre. Han köpte kängor åt barnen och gick derpå in i Bazár Vaudois för att få några leksaker. Och sedan tog han kärran och halfsprang ner för backarne till Ouchy.

Från Vevey-vägen går en liten backig gränd ner mellan kyrkogården och katolska kapellet. Midt i backen tar en gångväg af till venster, lagom bred för en dragkärra. Derinne, klämd mellan det präktiga Mont Vert och af detsammas höga valnötträd och hästkastanjer skyddadt för nordanvinden, och från strandvägen doldt af Beau-Rivage's väldiga etablissement, låg en liten ferme, som af Paul Petrowitsch och hans familj var förvandlad till trädgård och rosieriskola. Det var en vacker anblick när man kom derin. Högstammiga remontant- och térosor stodo der i långa led och i full blomning ordnade efter färgerna. Maréchal Niel med sina väldiga gula hufvuden, i hvilkas botten ännu låg ett svagt

orangerödt skimmer som efter en solnedgång, bildade bakersta ledet; derefter Gloire de Dijons små täta bollar, gula som rått silke, med en ton af maderavin och en doft som en sång; Safrans, svafvelgula, som gjorde ondt i ögonen; så en pluton af hvita Boules de Neige, hvita som sammet, men med en dröjande rodnad på knopparnes spetsar, ett minne kanske af racens kraftigare dagar då dess blod rann röd; så den prisbelönta Madame Pittet's elfenbenshvita små korgar, liknande rosenkålens hufvuden; och derefter Damascener-rosornas sammetspurpurfärgade, Jules Margattins körsbärsfärgade, Noisetternas svartröda som venöst blod, en praktfull, skrällande samling, som gaf mörka tankar och sågo ut som om de druckit lifvet ur ett slagfälts klibbiga matjord; men framför dem, leende som unga lyckliga flickor, stodo de skära Provinserna, den svällande men urblekta skönheten La France, liknande en flicka efter en balnatt, och framför dem alla, stodo, lågo och nickade de lågväxta enkla månadsrosorna som barnansigten och hvilka de opoetiska engelsmännen så vackert kallat Maidens Blush. Det var ett rus för sinnena att se och känna doften af denna rosenskog. Den väckte alla förnimmelser på en gång: råa som af väl lagad mat, rusande som af vin, dårande som af qvinnans närhet, oskyldiga som barnets smekningar, som fabeln om englar; nyslagtadt kött och brinnande madera, smink och englavingar, qvinno-

bröst och barnkyssar, svafvel och morgonrodnad, blod och mjölk, purpur och linne. Men Paul Petrowitsch hade icke den synpunkten på rosorna, ty han var en »ny menniska» och såg sakerna på ett annat sätt.

Trädgården var delad i fyra qvarter: ett för bröd, ett för grönsaker, ett för frukt och ett för blommor. Blommorna voro enligt Pauls mening ett nödvändigt ondt, tillsvidare; de voro de sista medgifvandena åt hans skönhetssinne, ett ledsamt arf, som nog hans barn skulle komma ifrån.

Norr om trädgården låg fermen. Det var en gammaldags byggnad med ladugården och lidren sambygda med boningshuset. Paul Petrowitsch, som vid sin inflyttning i Schweiz försökt att genomföra den förenkling om hvilken man skrifvit så mycket, utan hvilken framtidens menniska skall gå under i den stora men fredliga och lagenliga strid som stundar, hade inrättat sig med hufvudsakligt afseende fästadt på sjelfhjelp. Att han icke dervid i ett slag kunde utrota alla de fordringar hans natur genom dålig uppfostran vant sig vid, det sörjde han icke öfver, ty han insåg det orimliga i sådana fordringar, men han ansåg sig skyldig att börja, på det hans barn skulle ha något undangjordt när de skulle taga vid. Till den ändan hade han sökt sjelf framställa så många af lifvets förnödenheter som möjligt och hvad mera var, sökt inskränka sitt och de sinas behof till det minsta. I ladugården hade

han en ko, två får, två getter; kaniner, höns, och ett par gäss. Vidare hade han dufvor och bin. Dessa senare frambragte husets behof af socker. Af maisen, som är det mest gifvande och billiga sädesslag gjordes brödet; det var icke så godt som hvete, men det var bättre än den mörka rågen. Sitt té (kaffe drack han aldrig) odlade han sjelf. Han hade nämligen vid universitetet i Charkow, der han studerat till läkare, bott i en ytterst enkel pension under sex års tid. Der hade han vant sig vid ett mycket dåligt té; han hade så vant sig vid detsamma att då han på sjunde året fick äkta té, han fann detta sämre än sitt gamla. Då han sedan fick veta att han druckit extrakt på körsbärsblad i sex år och funnit detta godt, beslöt han att fortsätta med körsbärsblad, och nu hade han många sådana »téträd» i sin trädgård. Att göra sina kläder sjelf ansåg han och hans hustru ännu vara för tidigt att det skulle kunna löna sig. Starka drycker begagnade han aldrig mer. Han hade druckit i sin ungdom såsom han fått lära i hemmet och vid universitetet. Nu ansåg han det helt enkelt enfaldigt att begagna starka drycker, ty för att lefva i våra tider måste man ha tankarna klara och krafterna friska. Det hade dock varit ett långt och svårt arbete att vänja sig af med starka drycker, ty hans kropp fordrade dem såsom arsenik- eller opiiätarens kropp fordrar sina giftransoner. Men det gick så småningom. Och

när han nu kände denna sinnets ro, kroppens lugn, krafternas harmoni, då kunde han icke nog fördöma det ursinniga i bruket af medel som gjorde menskorna galna, otillräkneliga, opålitliga, och ett framtidens bättre tillstånd utan nyktra menniskor ansåg han omöjligt. Och dessa diktare som diktat dessa massor af lögner, hvad voro de annat än deliranter, som hade hallucinationer och derför icke kunde se verkligheten sådan den var. Alla beslut som afgjort folkens öden för sekler voro ju tagna under gästabudsrus. Franska revolutionens stora tankar hade gått upp i vindunster vid reformbanketter; ingen komité kunde arbeta utan att äta och dricka; alla dessa stora tal höllos ju under ett tillstånd af halft vansinne; och så klagade man öfver att det inte fans bröd, när man upptog millioner tunnland af jorden med vin och så brände upp brödet till bränvin! Var verlden klok? Åhnej, det hade Paul för länge sedan upphört tro. Men när han hemma i Ryssland hade börjat predika nykterhet, möttes han med det mindre skarpsinniga svaret: Du har ju sjelf varit en fyllbult: Hvarpå Paul endast kunde invända; just derför! Den som icke varit drinkare kan ju icke predika om en sak, som han icke känner!

Paul hade ingått ett »modernt äktenskap» med en flicka af familj. De hade afslutat ett muntligt kontrakt, men icke gifvit hvarandra

några löften, då det visat sig af erfarenheten att löftens hållande icke bero på gifvarens vilja. De hade nu två barn. Arbetet hade de delat så att frun tagit vården om barnen, emedan hon bättre passade för det än Paul; derjemte hade hon äfven husets ekonomi om hand, ty hon hade mera sinne för det än Paul. Men hon städade icke Pauls rum, ty det gjorde han sjelf: det var en half timmes göra. Maten lagade de tillsammans och Paul diskade, ty det roade honom händelsevis, och golfven skurade han, ty det var för tungt för hustrun, i synnerhet när hon gick med barn. Någon tjenare hade de ej, ty de ville ej se slafvar i sitt hus. Men Paul hade en »medarbetare» i trädgården, hvilken varit trädgårdsdräng, men nu var Pauls kompanjon och hade utom sitt uppehälle, en skälig andel i vinsten. Paul tilltalade honom alltid Bernhard, som var hans tillnamn, och Bernhard kallade honom Paul Petrowitsch. Detta var en öfverenskommelse dem emellan, emedan man icke ville erinras om den osanningen, att man var herre. Som man endast begärde en måttlig vinst på sitt arbete, behöfde man endast arbeta sex timmar om dagen; derför tog man ut sin vinst i hvila, lek, förströelser, läsning och skrifning, och Paul skref mycket.

När han nu kom in på gården med sin kärra sprungo hans båda flickor emot honom och kysste honom. De voro två små blonda,

klädda i rober utan lif af lärft och med halmhattar, dock alltsammans af vanligt snitt, så att de ej gingo som affischer. I dörren syntes hustrun. En liten cendré med de svarta ögonen infattade i stora fält, ansigtsdragen behagligt afrundade och hyn med en dragning åt oliv. Håret låg som en mjuk ranka af jungfruvin och kastade klängen rundtomkring, om öronen, nedåt nacken, utför pannan. Hon såg lugn ut och förhoppningsfull, men ett flor af dysterhet var draget öfver de förr så lekande dragen. Det låg sorg öfver ett förflutet, brytning med kära, men hinderliga minnen, utkämpade strider mot uppfostran, pietet, fördomar.

— God dag, far lille! — helsade hon.

— God dag, älskade hustru och barn, — svarade han, och kysste modren och barnen.

— Gå efter en stol åt far! — sade modren åt äldsta flickan som kunde vara fem år.

— Nej, Annischka, — sade Paul, — Vera skall ej bli slafvinna.

— Jag vill inte, — hade Vera redan svarat.

— Skall man säga så, — upptog modren.

— Ja, — sade Paul, — så skall man svara. — Den som icke lär sig vilja och tala ut sin vilja när han är ung, den blir en viljelös eller en ljugare när han blir stor! Annischka! Hvarför skola vi uppfostra våra barn till våra slafvar? Om åtta år skall Vera ut i lifvet. Då ha vi ingen slaf mera i henne, och icke är väl vår

mening att uppfostra henne till att sätta fram stolar åt andra. Men vill Vera sätta fram en stol, så tackar jag henne, ty hon är mig inte något skyldig.

— Du har rätt Paul Petrowitsch, — sade modren, — men jag kan icke alltid se sakerna från de nya synpunkterna.

— Nej, min vän, det kan jag icke heller alltid, men vi få vänja oss. Med *vi* menar jag icke du, utan jag menar verkligen vi båda! Men jag ser du redan dukat! Ropa Bernhard!

Bernhard var en liten bredaxlad Waadtländare med svarta mustacher och svart snoppigt hår, egyptiska ögon och med starka skulderblad, bärande märke efter »la hotte», den eviga korgen som bergsborna bära på ryggen. Han satte sig tyst till bords efter att ha knäppt ihop händerna.

— Kommer aldrig Bernhard ifrån det der? — sade Paul.

— Nej, det sitter i värre än det hvita vinet, — sade han.

— Religionsfrihet, Paul Petrowitsch, Religionsfrihet, — sade Anna varnande.

— Tack, vän, att du påminner mig! Det är verkligen så: Ack förlåt, Bernhard!

— Nå hur har handeln gått i dag? — frågade Anna.

— Bra och illa, — sade Paul. Det nyttiga står lågt i pris, men det onyttiga ganska högt!

Måltiden som utgjordes af en väldig pirog på kanin med saltad svamp och ättiks-gurkor, samt af té på den alltid närvarande samovaren upptog nu de spisandes uppmärksamhet en stund.

— Det är midsommardagen i dag, — sade Paul när han slutat äta.

— Ja, — sade hustrun och suckade.

— Du suckar, Annischka. Är det tungt i dag?

Hon lutade sig ner och lade sitt hufvud i hans knä.

— Gråt, älskade, så går det öfver! — sade Paul och redde i det vilda vinet han kallade.

— Ja, om du gråter med, annars ids jag inte!

— Jag har slutat med gråta, — sade Paul. — Men det är ingen dygd. Det är bara så, annars bara!

— Är det icke tungt att odla främmande jord? — sade Anna.

— Moderjorden var hårdare, men den var lättare. Men det är bara griller. Hela jorden är ju moder.

— Säg att du längtar efter den lilla jordlappen, som du ryckt ur steppens mördande, qväfvande famningar, säg, att du skulle vilja vara der i dag och se huru dina äppelträd blomma, huru dina rosor knoppas, hur dina smultron sätta: Säg det, Paul, så skall jag säga dig hur jag längtar!

— Jag nekar ej att, sen jag satte spaden i vår gamla svarta jord, sådde frön, planterade trän och såg den fula marken välsignas, hur jag kände mig som bunden vid denna jord. Det var dumt att binda sig. Minnena har jag ryckt upp med pålrötterna, de ömmaste band har jag klippt af, min person har jag kastat för svinen, men jag känner mig ofri. När mina tankar gå hemåt, gå de ej till barndomshemmet der jag lärde slaftjenst, ej till fars och mors grafvar, ej till våra grymma minnen af en falsk forden storhet; de gå till torfvan, der min föda vexte, till de hvita björkarne, der jag tänkte friska, nya tankar, till de svarta granarne som söfde min smärta, men mest och numera nästan alltid till den lilla jordfläck jag odlat. Ser du så materialistisk, så egoistisk jag är! Mins du om hösten när regnen föllo och jag planterade syrenhäcken; huru vi vadade i leran med de våta buskarne, som jag hemtat från jernvägsstationen. Mins du hur jag gräfde smultronlandet och måste sätta ner de halfvissnade plantorna långt in på natten vid ljus och lykta. Mins du när äppelträden kommo, och jag fick bära vatten en half verst emedan jorden var så torr. Och bönderna sutto eller hängde på stängslet och flinade och undrade hvad det skulle vara godt för.

— Och så, — fortfor Anna, — så foro vi till stan på hösten. Och du satt och såg på din

ritning öfver trädgården; der vexte det och der stod det. Och när det var barfrost i stan gick du orolig öfver att det hade frusit eller det: Du hade ingen lugn dag mer! Och så när vi kommo ut igen på våren, då voro sex äppelträd döda. Nikolai sade att det var frosten, men Andreas sade att Nikolai slagit lut på dem. Och så gret du!

— Gjorde jag? Åh skam!

— Ja, det gjorde du, men icke öfver träden, utan öfver menskornas elakhet.

— Okynnighet, Anna.

— Okynnighet, ja! Och så planterade du nya. Och sedan lade du kärnor af äpplen, päron, plommon och körsbär i hundratal, och så sade du åt bönderna att de skulle få plantorna när de kommit upp, och så skulle de få ympar af träden. Och så, Paul Petrowitsch, så kom »den stora händelsen» och vi måste resa. Sedan har du icke hört något om den saken; men du tänker på den, du drömmer om den!

— Svaghet, Anna, småsaker, småsaker! Men nu tänker jag inte mer på den! Inte mer! Men tala icke så sorgset! Jag är glad i min själ i dag, ty jag har haft en stor, stor glädje i dag.

— Tala om, tala om!

Paul slog i en ny kopp té, då facteurn just kom in med posten. Det var ett brefkort och ett bref. Paul läste först brefkortet.

— Det här är inte öppnadt åtminstone — sade han innan han läste. Brefkortet som bar rysk poststämpel hade följande lydelse: »När solen som är en Gud kan kyssa lif i ett as, hvarför skulle den icke kunna kyssa lif i ett bref?»

— Hm! — sade Paul. — Hvad kan det betyda?

— Det får du väl se i brefvet, — svarade Anna.

— Det har du rätt i! Men brefvet har naturligtvis varit öppnadt; här syns märke efter ett par talgade mustacher som sutit ofvanför en älskvärd mun som slickat igen brefvet.

Paul läste: »Paul Petrowitsch, Grosshandlare, Ouchy Lausanne. Enligt H. H:s order af angifven dato öfversändas i morgon sex kaggar kaviar, à 2 rubel silfver utan kärl. Liqvid motses med omgående. Högaktningsfullt. Dimitri Baranow.»

Paul satt tyst och funderade, men kunde icke få någon mening ur detta. Att allt var en chiffer förstod han väl! Anna hjelpte honom att fundera, men utan resultat. Då kastade Paul det öppna brefvet från sig på bordet och sade: — Låt oss tala om något annat, så får jag nog en idé. Vi talade om att jag haft en

glädje i dag. En stor glädje, denna, den största på länge! — Anna, — fortfor Paul, — det är jemt tjugo år sen Tschernyschewskjis bok kom ut: Man förbjöd den i Ryssland! Förbjöd sanningen i dess vackraste, renaste gestalt! Han sjelf sändes till Sibirien för att »ångra sig» att han talat sanning! Är du stark i dag, Anna?

— Åhja! — svarade hon.

— Så, att du kan med lugn höra mig läsa ur en gammal bok, utan att du blir röd!

— Hvilken bok?

— Den »berömda» Russia af Sanningsvittnet Wallace.

— Paul Petrowitsch, du är icke lugn sjelf, då du säger det der ordet: sanningsvittnet.

— Nej, men jag vill öfva mig! Vill du också?

— Ja, men jag tror att de gamla orden äro så inpinade i oss, att vi skola höra ekon inom oss eller skola våra hjernor göra uppror!

— Jag känner mig i dag så lugn och glad att jag vill läsa i Doktor Mackenzie Wallace's bok.

— Du sade det der ordet: doktor, på ett försmädligt sätt, som visar att du icke är lugn.

— Nåväl, ett skäl till att läsa.

Paul steg upp och gick in efter den omtalade boken. Derpå bad han flickorna gå ut

i trädgården och plocka jasminer. Han bläddrade i boken, men hans finger dallrade. Derpå läste han med fast, hög stämma, utan att ge några tendensiösa tonfall.

»— Många af agitatorerna påstå sig vara lärjungar af Tschernyschewskji, en man som under emancipationstiden hade en särdeles framstående plats inom den ryska periodiska literaturen och sedermera förvisades till Sibirien, der han ännu vistas; men jag tror icke att han skulle vilja erkänna dem i denna egenskap.»

Anna gjorde en rörelse med handen och blodet steg henne åt ansigtet. Men Paul fortsatte ... »och jag är fullt förvissad om att han icke skulle hysa någon sympati för de exemplar af denna kategori som jag sett.»

Anna gjorde en vändning på halmstolen, så att dess fötter skrapade mot sanden. Men Paul fortfor att läsa lika tonlöst som förut. »Med undantag af en roman, som han skref i fängelset och som icke billigtvis (här stödde han på ordet, men tog om satsen från början utan att stöda på »billigtvis») kan anses såsom ett uttryck för hans verkliga åsigter under sansade ögonblick, innehålla hans skrifter alltid ganska mycket sundt förstånd och moderation. Tschernyschewskji bidrog dock på sin tid obestridligen ganska verksamt till en god lösning af emancipationsfrågan, afstyrde systematiskt alla förslag till dåraktiga politiska demonstra-

tioner och torde väl nu under femton års förvisning hafva tillräckligt försonat sin ungdoms öfverträdelser.»

— Är det bra läst? — frågade Paul och andades ut.

— Det är bra, — svarade Anna.

Paul fortsatte. »Slutligen skola vi tillse i hvilken mån dessa hemliga sällskap kunna tillläggas någon verklig betydenhet. Utgöra de någon verklig fara för staten? Jag tror att hvar och en, som känner Ryssland väl, skall icke tveka att besvara denna fråga med nej. Till och med några af agitatorerna hafva insett det galna i sitt företag.»

Paul såg upp från boken och fann sin hustrus ansigte askgrått. Han steg upp och gick in med boken.

— Det kan vara nog för i dag, — sade han. — Men det gör godt, Anna, att öfva sig. Hvar gång jag läser en gammal bok, känner jag hur jag vuxit. I dag kunde jag le.

— Så långt har jag icke kommit än, — sade Anna. — Alla dessa ord du läste, har jag hört min gamle aktningsvärde far uttala med öfvertygelsens tonfall.

— Och din gamle aktningsvärde far hade troligen hört dem uttalas af sin aktningsvärde far. Det är farligt att ha aktningsvärda fäder. Emellertid: Tschernyschewskji, som är död, behöfver icke mer ångra »sin ungdoms öfverträ-

delser.» Nu, efter tjugo år, har hans Evangelium kommit ut på tyska hos Tysklands största och mest ansedda förläggare, i tre vackra tomer, midt för Furst Bismarcks socialistlag. Hvad skola vi säga om det? Vore jag kristen, skulle jag gå till skrift om Söndag och tacka Gud att han varit så nådig.

— Det är en stor händelse, Paul Petrowitsch, så stor, att vi icke nu kunna beräkna följderna. Nu skall verlden då få veta det.

— Icke så stora ord, Annischka; verlden anade det förut, men nu skall verlden känna det, ty Tschernyschewskji hade kärleken och derför skulle hans ord tala. »När solen som är en Gud kan kyssa lif i ett as.» Hm! Hvarför skulle han icke kunna kyssa lif i ett bref. Nu har jag det!

Paul steg upp och gick till bordet der han lagt brefvet och brefkortet från sig midt i solskottet.

— Se, Annischka, se, — sade han och höll upp brefvet. — Från Dmitri.

Brefvet, som legat öppet i solbaddet var nu betäckt med en oändlighet små gulröda bokstäfver som varit skrifna med sympatetiskt bläck, troligen af saften ur ringblommor, och hvilka solens hetta nu framkallat. Paul läste halfva brefvet högt. Det handlade om »affärer» som de sammansvurne kalla det. Derpå fortsatte han att läsa andra hälften tyst. Anna

ville fråga om dess innehåll, men hon hejdade sig, det stred mot deras öfverenskommelse att fråga om saker, som den andra parten ej ville meddela. Paul stoppade brefvet i fickan.

— Vill ni göra en tur på sjön? — sade han. — Det är midsommardag i dag och vi skola taga oss hvila.

Han steg upp för att dölja en nervattack som återigen öfverföll hans ansigte. Anna reste sig också för att kläda barnen.

Vid middagstiden stego de i båt i Ouchy; och Paul rodde ut på sjön. Solen sken strålande och allt var ljus och blått. Savojerbergens bok- och kastanjeskogar sågo ut som raggiga fällar och uppe på Cornettes de Bize lågo ännu några snödrifvor. Waadtlandsalperna i öster längs in vid Chillon reste sig som en jettekatedral, gråa af ålder som en sådan, och de båda tornen Mayen och D'Aï höjde sig öfver åsarne liknande ett Notredame uppbygdt af Giganter; leende lågo Lavaux's vinkullar terrass öfver terrass som väldiga trappor upp till Cublys och Follys klipptempel; Dent de Morcles nästan vågräta rygg stod som ett åtta tusen fot högt mexikanskt trapptempel hvars tak var skinande hvitt af nyfallen snö. Längs i vester aftonade Lac Leman i solröken med landet och låg skenbart öppet, oändligt, sam-

mansmältande utan horizont som hafvet. Men dröjde ögat en stund vid att betrakta solröken, skimrade det blå Jura fram som ett långt, lätt sommarmoln.

— Är det icke som man föreställer sig det skall vara uppe i himmelen? — sade Anna.

— Det är ett skönt land! — svarade Paul. — Men det är dock icke vårt!

— Ser du så djupt egendomslustan sitter i oss, Paul Petrowitsch, — sade Anna. — Det är icke vårt! Men jorden är dock allas!

— Den skulle vara! Den har varit, och kan åter bli!

Han rodde fram öfver det lugna vattnet som likt blåvatten dröp från årorna. Man var icke glad, och under tystnad anlände man till en udde i närheten af Lutry, der ett litet auberge vinkade med vinbersåer och kantonens flaggor i grönt och hvitt.

— Om vi skulle gå i land och svalka oss i trädens skugga? — sade Paul.

Anna hade ingenting emot det. De lade i land och gingo upp.

På gården vid ett stort bord satt värdinnan och plisserade en brokig sidenklädning. Det var en fyrtioårig fet qvinna hvars pussiga ansigte tydde på vällefnad och lättja. Vid hennes sida stod en flicka på tio år och kastade ring på en krok. Värdinnan hade ett glas portvin framför sig och gjorde icke min

af att vilja betjena gästerna, antingen hon nu var bortskämd eller hon föredrog att spela gäst sjelf. I dörren till den lilla chalet'en syntes nu en lång, mörk qvinnogestalt om några och trettio år, klädd i en öfvermodern morgonklädning som gjorde allt för att röja präktiga kroppsformer. Hennes ansigte var likhvitt men fylligt, och de stora svarta ögonen voro infattade i blåa fördjupningar som diamanter när de ligga på svarta sammetskuddar i etuiet. Hennes ansigtsdrag hade något af Medusas förstenade extas, ett evigt, fruset drag af vällust kring mungiporna, som också kunde vara en gränslös sorg. Hon mätte Annas figur från topp till tå, granskade hennes klädning, hennes kängor, hennes händer och hennes hår, såsom om hon velat undersöka henne eller ta en idé af hennes sätt att kläda sig. Med ett trotsigt småleende vände hon sig till Paul och frågade hvad som behagades.

— Två sifoner, — svarade han, utan att se på henne.

— Hvad skall det vara till dem? — återtog Medusa.

— Glas! — sade Paul.

Medusa vardt ännu blekare, vände sig stolt som en operadrottning och gick!

— Hvarför skulle du vara ovänlig mot en olycklig? — sade Anna.

— Kanske olycklig, kanske lycklig och brottslig! — sade Paul.

— Alltid olycklig, stundom brottslig, — sade Anna.

— Den som säljer sig, har brutit totalt med naturen.

— Nöd gör brott! — sade Anna.

— Gå och lek med flickan! — sade Paul till Vera och Sophia.

Flickan med ringen såg spefullt på barnen och hviskade vid värdinnan. Vera och Sophia rörde sig ej!

— Gå och lek med flickan! — sade Anna.

— Nej, det vill jag inte! — sade Vera och tog systerns hand.

— Hvarför vill inte Vera? — frågade Anna.

— Hon är inte snäll, — sade Vera och såg på den koketta tioåringen med sina stora, sorgsna blå ögon.

— Då slipper Vera, — sade Anna, — men hur vet Vera att flickan inte är snäll?

— Det vet jag inte, — sade barnet och kröp till modren.

Medusa kom tillbaka och serverade vårdslöst sifonerna utan att säga ett ord. Derpå satte hon sig vid bordet hos värdinnan och tog fram ett linne, hvars spetsar hon sydde fast. Då och då kastade hon en blick på Anna, som om hon utmanade henne.

— Midsommardagen i dag, — sade Paul och fylde i glasen.

— Du är ledsen, Paul Petrowitsch! — sade Anna.

— Åhja! — svarade Paul. — Jag var för gammal att kunna bli en ny menniska!

I detsamma inkom genom grinden från landsvägen en medelålders man, hvilken Paul igenkände som en handlande från Lausanne. Han lyfte på sin halmhatt och helsade Paul, log åt Vera och slog sig ner vid värdinnans bord. Derpå reqvirerade han en tredjedels liter Villeneuve och tre glas portvin, på hvilka senare han bjöd de tre damerna, hvilka drucko med honom och öppnade ett samtal på landets patois, under det att damerna då och då kastade en sidoblick på sällskapet bredvid.

— Nu, — sade Paul, — säger han, att vi äro ryska flyktingar, landsförvisade, och de titta alla på det intressanta herrskapet! Så intressant att vara i landsflykt; så intressant att vara rifven som ett träd ur jorden och ligga med blottade rötter i solskenet, och känna hur safven torkar under barken; så intressant att hvart man kommer icke kunna legitimera sig, emedan man icke har pass; så intressant att på postkontoret se en förklädd polisbetjent stå vid sin sida när man skall lösa ett penningbref; så intressant att bli utvisad från ett bibliotek, ett museum, derför att man icke har ett intyg af

sin regering att man är en folkförrädare; så intressant att i ett främmande fritt land icke kunna gå till landets representant, den stora jesuiterligans agent, konsuln, och anhålla om hans beskydd, när man blir förfördelad, skymfad och trakasserad. Men det var aldra intressantast förut, när barnen kommo från promenaden i Ouchy och hemförde helsningar till sina föräldrar från fina ryssar, som de mött, och när de lärt sig fråga om pappa och mamma skulle gifta sig snart! Ser du Medusan som nu tittar på dig, Anna! Så glad hon ser ut, när handelsmannen talar om att du icke är vigd vid mig. Ser du så hon föraktar dig! Hon som är så fördomsfri mot sig sjelf, hon föraktar dig! Hör du det! Vigd? Hon som skall viga sig med en gesäll vid första tillfälle, när hon tröttnat på sitt lif, bara för att byta namn och för att få sin ålderdom assurerad! Så fördomsfull är den fördomsfria qvinnan!

— Hvem har gjort henne så, Paul?

— Uppfostran; det är sant! Jag var orättvis! Men låt oss gå! Det plågar mig att stanna här!

— Nej, stanna Paul; det gör oss godt att se det gamla lifvet lefvande för oss! Det skall härda oss!

— Midsommardagen i dag! — fortfor Paul och blef sittande. — Nu talar han om att du var en förnäm dam, som blef förälskad i me-

dicine studenten och reste med honom ut i lifvet, efter den »stora händelsen». Och han, handelsmannen, är vigd, men gift kan han icke kallas, ty vore han det, skulle han icke sitta här och berusa sig på förmiddagen med lösa qvinnor och sedan komma hem till middan och gnata på maten och hustrun.

— Du är svag i dag, min kära Paul, — sade Anna. — Du kan icke frigöra dig från att känna andras omdöme.

— Jag är svag i dag, — medgaf Paul. — Men det har sina orsaker, om icke sina ursäkter. Våra fördomar dränka vi som kattor med stenar om halsen, men när snöret ruttnat, stiga liken upp igen.

— Säg mig då hvad Dmitri skref, — sade Anna, — ty jag vet att det är detta som plågar dig, och du skall känna dig lättare till sinnet.

Paul tog upp brefvet som han nyss mottagit, vecklade ut det på bordet och läste: »Jag kom alltså af en händelse att resa åt Butyrki till. Det var med en rörelse du kan förstå, att jag återsåg detta lilla kära ställe, vid den lilla insjön, der vi haft så många ljufva stunder, du, din hustru och jag. Jag såg stugan, hvars gröna luckor du och jag målade en lördagseftermiddag medan Anna var inne i staden. Regnet hade tagit af färgen, ty vi hade för mycket terpentin i den, Paul. Syrenhäcken, som vi satt framför förstuguqvisten,

stod som ett rishag, ty kreaturen hade trampat ner jorden från rötterna så att de lågo bara. Dina rosenbuskar syntes ej skymt af, ty folket, som bott i stugan, hade »slagit ut» på dem. Jag gick igenom grinden in i trädgården. Den syntes ej mer. Den var igenväxt med tistel. Jag sökte efter smultronlandet, men såg endast tistlar, stora duniga mjölktistlar. Efter äppelträden voro gropar i marken och de tycktes vara bortflyttade. Krusbärsbuskarne hade ännu litet lif, men voro dels utgångna, dels urartade, så att de stora engelska buro små gröna bär som ärter. Af kärnsängen hade man gjort en sopbacke. Jag skonar dig från flera detaljer. När jag så letade upp Nikolai, hvilken gömt sig på en höskulle, sade han, att Andreas hade förstört trädgården med flit, men när jag sedan råkade Andreas, sade han, att Nikolai sålt träden och plantorna åt grannarne, sedan din gård blef konfiskerad. När jag tänkte på huru god du varit mot denna Nikolai som du haft till din vän, och hur du» — (och så vidare! afbröt Paul). »Ditt sto Fanny såg jag gå för plogen» (det är rätt, mumlade Paul, vi skola arbeta!) »så...» (och så vidare). »Så kom jag upp till ladugården. Hvilken ohygglig slump som förde mig dit den dagen, vet jag ej, ty man höll på att slagta. Och hvem låg der blödande, med ögonen uppåtvända och det stora såret i halsen? Stjernan, skällkon» (et

cetera!) . . . »Men när jag efter att ha sett förödelsens styggelse, gick hem genom byn, fick se huru framför hvarje stuga stod ett frukträd i blom, då tänkte jag: Paul har arbetat för andras glädje, och der han sått få de skörda, och derför tar nog Paul denna, i och för sig sjelf, enligt vanliga begrepp ledsamma sak, som en, om icke glad sak för honom, dock icke som något ondt, ty Paul är en ny menniska och vill icke arbeta bara för sig och de sina!» Han stannade och vek ihop brefvet.

— Är det lättare nu? — sade Anna.

— Ja, det är tungt på ett sätt, men jag är friare. Det var icke för ro skull Jesus af Nazareth förbjöd sina lärjungar att ega något. Ingenting binder anden så som egendom. Fruktan att förlora ger aldrig någon ro, hoppet att förvärfva ingen hvila. Är det underligt då att de nya menskorna först af allt tänkt på frigörelse från egendom såsom också de första kristne tänkte det. Nu är jag fri, Anna, och nu vill jag begagna min frihet!

— Men, Nikolai, din vän! Det var smärtsamt.

— Som en förlust, ja! Men vi skola lära oss att icke betrakta vänner som våra, som vår egendom! Uppriktigt sagdt, tycker jag det gör mig mer ondt om Fanny; hon som var van att dansa för tarantassen och bli ryktad

och smekt! Stackars Fanny, som fick en fin uppfostran! Vill du fara hem nu, Anna?

De stego upp och gingo i båten.

Paul Petrowitsch vaknade en marsmorgon klockan tre. Han tyckte han hört sin hustru ropa, men när han nu låg i sin säng och lyssnade hörde han intet. Det var tyst i huset, tyst ute. Genom luckorna såg han morgonljuset bryta in, svagt, vassgrönt färgadt af volierernas spjelor. Det var hans glädje denna högtidliga tystnad, som han i egenskap af stadsbo icke var van vid. Han hörde röster i tystnaden, fridfulla, förhoppningsfulla, kärleksfulla röster som talade allvarliga, nyktra ord om framtiden, han hörde minnena af det förgångna såsom klagande, smärtfylda verop, hvilka manade till hjelp för de lidande.

— Kytt, kytt, kytt, började nu gråsparfvarne utanför. De voro de första som morgnade sig. — Kytt-kytt, kytt-kytt, lät det från en annan buske, der en annan familj slagit sig ner för natten. Koltrasten vaknar och slår sin mollfigur, som vill vara sång, men endast blir en ansats; melankolisk som om sångaren kände smärtan af att vara född med lusten utan förmågan. Bofinken, som är glad ändå fast han

bara kan en kort visstump på ett par takter, stämmer i, lefnadslustig, alltid redo, och utan fruktan att repetera sig; löfsångaren, som vet att han är första tenoren, tar nu upp sin aria, som icke är något mästerstycke, men ändock har ett tema med variationer af aktningsvärd längd; då bli de andra täflingslystna, kanske afundsjuka, och från lagerbuskar, cypresser, cedrar, aucubar, mahonier, buxbomar, från alla arter buskar och träd som ha något vintergrönt i mars höjes en fruktansvärd kör, genom hvilken dock alltid koltrastens starka, mjeltsjuka, ostämda toner bryta fram.

Paul stiger upp och öppnar balkongdörren. Ett haf af ljus slår emot honom: solen är ännu icke uppe: men blå som en nedfallen himmel ligger sjön och ur dess djup resa sig Savojeralperna med de fyra årstiderna målade på dess stora mörka dukar. Nere vid stranden stå de vintergröna träden och buskarne, af hvilka Laurus Tinea just nu är öfversållad med hvita blommor som i sommaren; i trädgårdarne vexa laktuk och kål; derofvan i vårens region blommar persikoträden med sin rosenfärgade snö, der skifta valnötsträden i ljusgrönt och der blomma primulor och anemoner; längre upp står bokskogen brun ännu, som om hösten, och längst upp ligger snön, hvit, blådragen, glänsande, men just nu drar den i rosenrödt af morgonrodnadens första sken. Och nu sjunga

alla foglar på en gång. Och öfver Rochers de Naye's raka kam står en båge af ljus, som är kantad med rödgult som skalet på en apelsin; och i en remna skjuter en blick fram, en stråle som ränner fram öfver ängsmarkerna och torkar daggen, en ny stråle, en hel qvast, och så kommer öfre kanten af solens skifva, vaggande, dallrande, som om den knarrade på sin gamla nötta axel. Och skuggorna draga sig skygga ner för bergens fötter och gömma sig i granskogarne för att hvila i svalkan till qvällen.

Paul gick fram på balkongen till sin hustrus fönster. Den hvita gardinen var illa tilldragen. Han såg icke henne, men han såg de två barnen. Vera hade lagt sitt hufvud ut öfver kuddens ytterkant och hennes utsträckta arm med den lilla öppna handen hängde öfver sängbrädan. Hennes ansigte var fylligt af sömnen, och munnen stod öppen visande hvita små tänder som ännu icke hade en fläck. Hela ansigtet log och han tyckte sig möta blickarne från de blå ögonen genom ögonlocken. Paul suckade tungt, som om han såg sitt käraste hopp hotadt af något okändt. Nu hörde han ett svagt qvidande från sin hustrus bädd, men han ville icke väcka henne. Troligen drömde hon något elakt, om det förflutna, som aldrig kunde glömmas. Han gick åter in i sitt rum, tog kläderna på sig och gick i strumpfötterna

ner i trädgården. Han såg på sina spalierade aprikoser och persikor hvilka redan blommat ut och satt små ämnen till frukter; han helsade på sina bin, hvilka redan voro i arbete; och så skulle han gå in i ladugården, då han hörde ett högt jemmerrop uppe ifrån sin hustrus rum. Han sprang uppför trappan och lyssnade vid dörren. Nu hörde han sitt namn framjemras. Han knackade på dörren och steg in. Der låg Anna vridande sig och med ansigtet rödt af smärta.

— Hvarför, Anna Ivanovna, gjorde du icke som jag bad, och förberedde frun medan tid var. Nu stå vi här: Bernhard är hos de sina, och jag måste lemna dig ensam.

— Inte förebrå mig nu, Paul, kära, men skynda dig.

— Förlåt, älskade, — sade Paul och strök hennes heta panna.

Vera vaknade vid modrens förnyade jemmerrop. Hon reste sig upp i sängen, såg med fasa på modren och sade: Pappa skall inte göra illa mamma.

— Nej, älskade barn, pappa gör icke mamma ondt, men mamma är sjuk.

Paul kysste sin hustru och sprang ut. Men när han kom i porten hörde han hennes anskri, som trängde genom fogelsången som ett nödrop, som ett varningsrop för dem som nu under

jubel firade bröllop utan fruktan, utan tanke på födelsens smärta, dödens smärta.

Han sprang uppför backen åt Lausanne till, sprang så att hjertat flög i honom och blodet pulsade i hjernan. Han kom upp till den lilla kyrkogården med den svarta cypressen, då med ett hans ben stannade och det började rycka i hela hans kropp, rycka såsom hans ansigte stundom plägade. Han stod alldeles orörlig och fattade i kyrkogårdsstaketet. Der sjönk han ned och kom icke ur stället, ty hans knän hade böjt sig och kroppen dragit sig i hop såsom under inverkan af ett galvaniskt batteri. Han såg kyrkogården med de igenväxta grafvarne genom staketspjelorna och skulle ha fallit i sanslöshet, om han icke hade bränt händerna i en nässelhög. Då vaknade han till besinning, tänkte på sin hustru och skrek på hjelp. I fönstret på den katolska kapellbyggningen midt emot kyrkogården syntes nu ett fett, blåsvart ansigte i en hvit nattmössa. Det var presten som nyss vaknat och hört ropet. När han såg Pauls förvridna ansigte och sammanfallna kropp, trodde han det var en drucken, som sökt sig hem från ett nattligt gille, och han stängde genast fönstret med det enda ordet: fyllhund!

Men Paul ropade alltjemt på hjelp. Han lyftade sin näfve mot himlen, han ref sitt hår, han förbannade dem som i fängelset brutit hans

krafter för att få honom bekänna hvad han icke visste, och nu ångrade han att han flytt från en nära förestående död såsom den var den gången, ty lifvet var i detta ögonblick honom tyngre än han någonsin kunnat dikta det. Han tänkte med saknad på tortyren i S:t Petersburg, der han led ensam, under det han nu led för henne, för en annan, och han måste erkänna att känslan för andra är starkare än känslan för en sjelf. Han såg kammaren der Anna låg ensam med barnen, återhållande smärtans rop för att icke skrämma dem.

När han ropat en stund, kom en närboende fermier ut och skyndade fram till honom.

— Hvad är det? — frågade han deltagande.

— Jag är sjuk, — svarade Paul, — men min hustru ligger i barnsnöd, spring i himlens namn till ackuschörskan i Lausanne och bed henne genast komma ner till Rosieristen i Ouchy. Bry Er icke om mig, spring, och himlen skall välsigna Er.

Fermiern ville hjelpa Paul först, men denne afslog hans anbud och började krypa ner för backen tillbaka till sitt hem.

Ibland stannade han och röjde undan de hvassa stenarne, och då bannade han. Den som då mött honom skulle ha trott sig se en sköldpadda som sökte resa sig för att gå upprätt och se himlen i ögonen som en af skapelsens

herrar. Svetten rann utför Pauls ansigte och skägg, och saliven fradgade sig om hans mun.

— Se menniskan, — utbröt han, — se menniskan nedbruten till marken af verldens herrar! O, Gud, Deus optimus, maximus, se, huru dina ställföreträdare förvandla menskobarnen till kräldjur och bryta ryggarne af dem när de vilja resa sina hufven! Se hur de skändat ditt mästerverk, hur de förstått använda tidehvarfvets, snillets största uppfinning, som skulle ha begagnats att vara språkrör mellan folken! De ha stulit blixten från himlen för att slå oss med lamhet, ack Herre huru länge? — Derpå samlade han sig såsom om han blygts öfver att ha deklamerat och han kröp vidare ner åt gränden.

Han kröp in i gränden som förde till hans bostad. Då hörde han ånyo sin hustrus jemmerskri. Han kunde icke krypa längre, ty nödropen röck i hans ryggrad och nerver. Men nu rullade han sig, ty han måste fram till henne. När han kom närmare, hörde han äfven barnen skrika, så förtvifladt, så hjelplöst. Tårarne runno utför hans kinder och blandade sig med dammet från marken, att hans ansigte var alldeles oigenkännligt när han ändtligen hade kommit fram till brunnen, i hvars stenkar han lyckades krypa ner. Det kalla vattnet syntes verka lugnande på honom, och hans kropp började räta ut sig igen. Efter en stund, sedan han låtit vattenstrålen spola öfver nacke och rygg, steg

han upp ur badet, sprang upp på sitt rum och fick en torr rock på sig. Strax derpå var han vid sin hustrus bädd.

— Hon kommer genast, — hviskade han, lutande sig öfver henne, — genast.

Derpå bar han ut barnen och sängarne i rummet utanför och började kläda dem, allt under det att de ropade: mamma! mamma! Så lemnade han dem ett ögonblick och gick in till modren, som tog honom våldsamt om halsen, under det hon vred sig i smärta. Derpå sprang han ut på balkongen och tittade åt vägen om de skulle komma snart. Han bad till Gud, ty han trodde på en Gud, om också icke på bönens magt att ändra detaljer i jordelifvets lilla styrelse, han bad till Gud såsom han lärt det från barndomen, ty han var svag nu. Och naturen derute, log så oharmoniskt mot hans jemmer, och foglarne sjöngo lika friskt som förut. Och så skulle han in igen och hjelpa Sophia rätt med strumpan, som hon satt afvig, och så till Anna igen när värkarna kommo, och hon måste ta honom om halsen lyftande sig i sängen, som om hon ville dö med honom vid sitt bröst. Och så lade sig stormen igen efter ett nytt anskri; och så låg hon der lugn, rosig om kinderna, med håret utslaget och ögonen glödande. Så skulle han göra eld i spiseln tills den lilla kom. Han sprang in till Vera och Sophia och plockade fram alla

böcker med bilder, alla fotografier han hade. Och så skulle han dra upp byrålådan och leta fram små barnkläder och annat som Anna låg och föreskref. Och så ned i källaren efter badkaret.

När han kom i trappan med badkaret hörde han ett förfärligt anskri, värre än något af de förra, och när han kom in i kammaren låg Anna tyst med ett soligt leende öfver ansigtet, matt, lugn och hemtande andan. Underifrån täcket hördes ett qvidande, som ökades, och blef ett svagt lefnadslustigt skrik, som Paul så väl kände. Han blef glad, ty han visste det var öfverståndet, han var läkare och visste att det var fara i dröjsmålet, men han kunde icke förmå sig att lyfta på täcket, nej, han var ännu för mycket af gammal menniska. Hvilken qvinna som helst, men icke sin hustru! Han kände sig i en ny satanisk dilemma, lika svår som den förra, men han kunde icke förmå sig, han kunde icke. Hvarför kunde han icke? Det visste han ej, men det var så! Då hördes steg i trappan. Han rusade ut: och mötte den väntade frun. Han omfamnade henne och sköt henne in i rummet. Derpå hemtade han flickorna och förde dem ner i trädgården.

Han andades lättare, medan ännu hans ben darrade. Han såg upp till bergen, och de stodo så trygga och skinande som alltid, och himlen var ljus. Han plockade af de vackraste Ta-

zetter och Tulpaner och gjorde en qvast i idel ljusa färger, inga blodröda, inga brandgula, bara hvita och skära som lugnade ögat.

Om en half timme kom frun ut på balkongen och vinkade honom. Han var inom en minut uppe och hade sin son i sina armar. Sin son! Det var en underlig glädje han icke kände förr, och han kunde icke fatta hvarför detta egentligen gjorde honom mera glädje än hans första dotter. Var det sin afbild han omfamnade? Var det ett nytt jag, i hvilket han hoppades se alla sina drömmar om en ny man förverkligade, ett skott på den gamla stammen, som skulle vexa nytt, friskt, som icke skulle lära sig alla dessa dårskaper han fått lära och som nu likt ogräs ej kunde utrotas på en gång, en representant af det kommande slägtet som kanske var födt med nya tankar, en ny hjerna, ett nytt hjerta! Kanske! Och så lade han sonen vid modrens barm, der han skulle sofva och vexa medan föräldrarne arbetade på att skaffa nya värdiga föräldrar åt den nya tidens man.

Ett par dagar senare satt Paul Petrowitsch inne vid Annas bädd. De hade stannat i samtalet och det hade blifvit alldeles tyst så att man endast hörde de svaga andhemtningarne från den nyföddes vagga. Men de hörde genom tystnaden hvad de tänkte hvar och en på sitt håll. Paul hörde att Anna tänkte: nu ha

vi talat en lång stund om saker som icke bry oss det minsta. — Och Paul tänkte sjelf: hvart vill hon komma?

Slutligen började Anna med en röst, som hon försökte göra så vek som möjligt, så att orden verkligen skulle låta som en bön: Paul Petrowitsch, jag har en bön till dig!

— Alltså något som strider mot mina önskningar, Anna Ivanovna, ty eljes behöfde du icke bedja! — svarade Paul, orolig.

— Ja! — sade Anna modfäld.

— Nu kommer alltså det oförutsedda! Tala!

— Blif icke ond på mig, Paul, förakta mig icke, men neka mig ej min bön! Låt mig döpa vår gosse.

Paul blef sittande, temligen lugn.

— Ett återfall! Hm! Det är mycket naturligt, men det fins naturliga saker också som kunna vara obehagliga, såsom när åskan slår ner genom en skorsten eller dylikt. Detta fall är ledsamt, Anna Ivanovna! Vi ha föraktat att begagna presten när vi gifte oss, och nu skola vi gå och be om förlåtelse. Det är verkligen ledsamt.

— Hvarför är det ledsamt, då vi icke gå och bedja om förlåtelse. Och du säger vi! Du behöfver icke göra det, jag kan ju få göra det ensam!

— Barnet upphör i alla fall icke att vara äfven mitt barn; och man kan aldrig räsonnera

bort att mitt barn är döpt! Det är ett dåligt exempel för »vännerna».

— Skjuter Paul vännerna emellan mig och sig? — sade Anna med ett temligen hårdt tonfall.

— Nej, — svarade Paul, — och Anna Ivanovna skall icke ge ordet vännerna en ful betoning. Anna vet hvad vännerna äro; de äro icke en person eller flera, de äro saken! Men frågan är svår! Paul Petrowitsch anser brottsligt att låta viga sitt barn åt magtens eller våldets herrar; Anna Ivanovna anser brottsligt eller något sådant att icke döpa sitt barn. Hvad skulle Salomo svara i den saken, Salomo den vise nemligen; hvad Salomo lagstiftaren svarat, det veta vi, men vi, Anna Ivanovna, vi vädja icke till lagen, som vi ej erkänna!

— Derför *bad* jag också Paul Petrowitsch om att få döpa barnet. Jag bad!

— Jag vill söka något starkt motiv mot mig sjelf, Anna, älskade, att jag må få göra din vilja. Vännerna skola säga: fy; Paul Petrowitsch, som, när han gifte sig, föraktade den smutsiga presten, han har bakom sin rygg låtit hustrun döpa sitt barn. Hvad skall Paul svara?

— Jag gjorde min hustru till viljes, emedan jag älskade henne, — skall Paul svara.

— Men då skola vännerna svara: han älskade en qvinna högre än sanningen; Paul är icke den vi sökte!

— Så kan man af en enkel likgiltig sak få en stor ting.

— Det är icke en likgiltig sak att lofva bort sitt barn åt det osanna. Och tänk, Anna, när du sedan ångrar dig, ty det kommer du att göra!

— När skall det upphöra att slita, Paul? Tror du att en förening mellan makar är möjlig, då vi i det band som skulle förena oss, just känna slitningen värst?

— Under nuvarande förhållanden tror jag ingenting är möjligt, men derför Anna, just derför, ville jag helst af allt att vi skulle börja ändra förhållandena med våra barn! Jag förebrår dig icke, ty det kunde ha händt mig samma sak, och då, då hade samma förhållande inträffat, men omvändt! Hvad skola vi göra? Ty jag gör ingenting utan att höra dig! Kunna vi i detta fall förena våra önskningar? Kunna vi döpa och icke döpa, på en gång? Kunna vi komma öfverens, utan att den ena uppger sitt samvete? Och måste icke den ena underkasta sig den andra, huru än utslaget faller? Och när underkastelsen skett, då är förbundet löst! Inte sant?

— Det är bedröfligt Paul, men hvad skola vi göra! Jag kan ej hjelpa det, men jag får ingen ro, förrän barnet är döpt! Det är enfaldigt, det är vidskepligt, men jag kan icke hjelpa det, hör du!

— Jag tror det, Anna! Jag vet att kroppsliga uppskakningar liksom vända ut och in på själen, så att det som låg på botten kommer upp; jag vet att döende få återfall af sin gamla barndomstro, och det drages alltid fram som bevis på Voltaires dåliga tro, att han fick återfall i medvetslöst tillstånd; jag vet sjelf att jag än i dag tittar på bubblorna i tékoppen och kan vara mörkrädd derför att min barnjungfru inlärde mig sådant skrock i min barndom! Du skall döpa ditt barn, Anna, men jag skall icke vara med om det! Och vi tala aldrig mer om saken.

Anna fattade hans hand och kysste den.

— Tack älskade, älskade Paul; du har gjort mig så outsägligt lycklig.

— Men vi skola aldrig tala om det, Anna! Och jag hade ju icke kunnat neka dig! Ty det är ditt barn.

— Och ditt också, och du har lagen med dig, Paul, ty lagen bjuder att barnet skall följa fadrens religion. Men lagen är stiftad af män mot qvinnor.

— Nej, Anna Ivanovna; lagen är stiftad af män och qvinnor, ty vi ha haft kejsarinnor också som gjort lagar; lagen är stiftad af öfverklassens män och qvinnor emot underklassens män och qvinnor. Rättvisa! Anna Ivanovna, och låtom oss vara vänner när vi draga emot lagen!

Paul hade gifvit upp sin vilja för Annas önskan, men han kände icke derför underkastelsen. Anna deremot hade tagit en gåfva af Paul och hon kände sig stå i skuld. Nästa gång Paul hade en önskan emot hennes, måste hon gifva upp sin önskan. Hennes lugn var rubbadt. Hon såg dagligen och stundligen sin fordringsegare inför sig. Hon gick och fruktade hvarje stund att han skulle kräfva henne. Hennes tankar snurrade omkring den enda frågan: hvad skall han komma att fordra? Hon gissade på allt upptänkligt, och hvad helst det var hon stannade vid, kändes det henne motbjudande att ge det ifrån sig, ty det kom som ett ingrepp i hennes person; hon kunde icke säga nej, ty det var en skuld, och det var bara att betala. Hennes själ var ofri, ty den hade låtit inteckna sig. Men hon kunde icke afstå från att döpa barnet, ty skruplerna voro starka. Och äfven om hon afstått, så hade ju ändock Paul gifvit sin skänk. Paul kände, att något stuckit upp emellan dem, men han kunde icke få bort det. Och tala om det, var omöjligt. Det hade skett, helt enkelt, och det stod der. Fruktan att såra, att väcka en misstanke, skrämde honom, så att han började bli sluten. Och numera hade han ju inga garantier för att icke han skulle stöta på andra meningar af äldre dato som slagit upp hos Anna. Anna gick och kände sig än mer skyldig för Pauls grannlagen-

het, och ju finkänsligare han var, dess mer ökades skulden. Att dagligen och stundligen se sin fordringsegare och veta att man lefde på hans barmhertighet, väckte ett slags kylig känsla, som närmade sig ovilja mot Paul. Å andra sidan tyckte Anna, att hon liksom återfått en del af sig sjelf genom att återfå en del af sina gamla känslor och meningar. Det var henne nästan en fröjd att känna det hon egde en tanke som Paul icke delade, ty det var hennes uteslutande egendom, något som hon icke fått af honom, ty alla de nya tankarne hade hon fått af honom. Att hon fått de gamla tankarne af andra, såsom föräldrar och lärare, det tyngde icke på henne, ty hon hade icke fått dem af *honom*, och det syntes vara hufvudsaken.

Dagen för dopets förrättande var inne. Bernhard skulle bli dopvittne. Den lilla var pyntad i en vacker dopklädning. Paul gick från trädgården upp i rummen och hjelpte kläda flickorna, hvilka skulle följa med. Detta ädelmod gjorde ett nytt obehagligt intryck på Anna. Hon försökte deri läsa ett hån, men det kunde hon icke med bästa vilja. De voro klädda och färdiga att åka. Anna sade farväl, ganska kort. Paul kysste barnen. Han ville säga, att de skulle vara rädda om den lilla, men han åtrade sig. Det var nog Anna ändå. Och så foro de.

Paul stannade i rummen. Det var om eftermiddagen. Det blef alldeles tyst, och Paul som

icke varit ensam i hemmet förut kände det ganska underligt. De hade rest; alla, som höllo hans vilja qvar vid lifvet, detta lif, som utan dem var honom en pina. För det kommande hade han gjort nog, mer än andra, och han trodde icke på några resultat förr än efter flera slägten. När första beklämningen gifvit sig, satte han sig på balkongen. Han andades friare tyckte han. Han behöfde icke dela sina tankar med en tröttande uppmärksamhet på sig sjelf, sina ord, sitt uppförande. Han tänkte klarare i ensamheten och tystnaden. Och när han kände tankarne gå sin starka gång framåt, utan att ryckas i rocken, utan att törna mot, växte hans mod och hans hopp. Han kände möjligheter att kunna tänka sig ut ur den labyrint i hvilken uppfostran murat in honom. Tviflen dunstade bort, och han såg i alla dessa ömma band endast band. Tänk, den dagen då Anna skulle begära att få sätta barnen i skola, — i skola, der de skulle lära sig bli lika dåliga han en gång var! Att hon skulle begära det, hade han anledning att befara. Då måste han göra ett nytt våld på sitt samvete, eller hennes vilja. Men hade icke en mor rätt att arbeta för hvad hon ansåg vara sina barns väl? Jo! Alltså skulle han nödgas göra våld på hennes samvete. Det kunde han icke. Han, som sökte samvetets frihet åt alla, skulle börja med att göra våld på hennes samvetsfrihet!

Nej! Men, gjorde han det icke, då skulle ju aldrig det börja, det nya som skulle komma! Och gjorde han icke början med sina barn, hvem skulle då börja? Jo, han skulle fortsätta att arbeta för det helas förändring, meningarnes förändring, så skulle de nog komma efter de andra. Och hoppet om att få börja med de sina måste han lemna i sticket för det helas skull. Så skulle det bli. Han skulle gå sin väg, sin ensamma förfärliga väg, om den så bar hvart som helst. Det fans intet annat. Så skulle han kunna göra något stort och nyttigt. Det var ett grymt offer, det var en bitter missräkning; men ödet ville det så! Men om han icke förmådde, om han skulle stupa? Så fingo väl andra taga vid sedan. Emellertid, inga öfverord. Han ville pröfva sig först.

Han gick in till skrifbordet i Annas rum och skref på ett papper: »Jag reser bort på ett par dagar. Farväl så länge! Din Paul.» Derpå samlade han något kläder i sin nattsäck, och skulle gå. Men i dörren vände han om. Der stod lullan tom, men med en liten fuktig grop på hufvudkudden; der stod Veras säng, der stod Sophias. Det skymde som ett svart moln för hans ögon, men han gick. Gick ner till ångbåtsbryggan att vänta in ångbåten, som gick till Evian på Savojerstranden.

Bryggan skjuter långt ut i sjön, och han tyckte sig vandra ut i det oändliga; utanför

brohufvudet: den blå sjön och de blå bergen; mellan de glesa plankorna syntes det blå vattnet; det var som en väg hvilken icke leder någonstans, en trampolin till evigheten. Han satte sig på bänken längst ute. Hans hufvud kände sig uthviladt, och det arbetade, om af nödvärn mot andra tankar, eller af lust efter friheten, visste han ej, men drömma eller svärma hade hans hjerna slutat med för länge sen.

Så kom ångbåten. Paul satte sig på fördäck så att han vände ryggen åt Schweiziska stranden. Han kände ett förfärligt behof att företaga sig något. Han tog upp sin anteckningsbok och började skrifva. Och så skref han ända tills de kommo till Evian. Det led nu mot aftonen. Han gick upp och tog ett rum på det anspråkslösa Lion d'Or, hvarifrån han hade utsigt öfver sjön och Schweizerstranden. Sedan han tvättat sig, satte han sig vid bordet att läsa hvad han skrifvit. Han blef glad, ty det innehöll en hel mängd nya tankar, och han kände att hans hufvud hade arbetat fritt och utan något störande tryck. Hela hans tillvaro liksom svälde ut, och han erfor samma känsla af förstoring som man kan erfara då man ligger vaken i mörkret och tycker att hufvudet är så ofantligt stort. Han bestälde en kopp té, och satte sig vid fönstret att dricka. Han tittade ut åt andra stranden, såg katedralen i Lausanne, tornet i Ouchy och Beau-Rivage.

Men han erfor intet obehag. Det stora blå vattnet låg emellan honom och det förflutna. Han hade gått öfver en afgrund, rifvit upp bron och kastat spillrorna ner i djupet. Det fans ingen återgång. Ett ögonblick hissnade han, men så gjorde han våld på sig. Derpå gick han ner i den enkla matsalen och satte sig vid ett ensamt litet bord för att äta. Vid ett annat bord sutto två franska borgare, hvilka tycktes vara handlande i staden. Paul slog sig i samtal med dem. De talade om handel, tullar, politik, och Paul märkte icke att han talade alldeles på det gamla sättet. Han såg sakerna ur alla de gamla synpunkterna, och han motsade icke männen ett enda ögonblick. Han erfor ett visst varmt välbehàg af att höra sin röst blandas i förtroligt samtal med andra menniskors; det var samma varma känsla som att återfinna gamla vänner, man icke sett på länge. Och hufvudet arbetade utan ansträngning, utan bevakning; tungan talade ledigt, och han kände en stark dragning till dessa menniskor. Han var just inne på skyddstullarne, i hvilka han upptäckt en nyttig sida, en human tendens, då dörren öppnades och in trädde en ung gosse åtföljd af en prest. Gossen hade en säker hållning, såg ut att vara en rik mans son. Han var väl klädd, hade en Bædeker och en alpstaf med ett dyrt arbetadt handtag. Presten i sin långa svarta kjol såg ut som en gammal qvinna.

Han hjelpte tolf-åringen af med öfverrocken och ville utse en plats åt honom nära spiseln. Men gossen hade redan utsett en annan plats och ville icke sitta vid spiseln. Presten som tycktes vara ett mellanting mellan tjenare och lärare lydde ödmjukt. När de tagit plats, började gossen läsa i Bædeker, men presten ordnade på bordet framför den unge och drog en mattstump fram under hans fötter. Det låg något af qvinlig ömhet i hans sätt att göra sina tjenster, men lärjungen mottog stolt och otacksamt dessa små artigheter. När de beställt hvad de skulle äta, tog presten fram sitt lilla svarta breviar och mumlade halfhögt några lectier, allt under det han blef afbruten af frågor från discipeln, som läste i sin Bædeker. Presten besvarade alla frågor antingen med en nick under det läpparne gingo, eller med ett ord i en paus. Slutligen stoppade han in boken. Steg upp och gick efter öfverrocken, som han med mildt våld ville lägga på sin unge herres axlar. Men denne kastade rocken på golfvet. Presten tog upp den leende, dammade af den och lade den på en stol bredvid den unge herskaren. Paul, som icke i allmänhet tyckte det var synd om prester, emedan de gjorde så mycket ondt, kunde icke undgå att känna det upprörande då han såg denna ömhet kastas på golfvet. Nu lagade presten sallaten under det herrn läste vinlistan. Den gamle

mannen, som såg ut lik försakelsen och förödmjukelsen, frågade hvarje ögonblick sin despot hur mycket olja han skulle ta, om det var nog med ättika och peppar och salt. En af borgarne, som också åsett främlingarnes förehafvande, skulle nu säga något qvickt efter en prest var närvarande, och han sade: Jag tror vi få fult väder, efter korparne draga. Presten, som väl visste, att han och hans bröder kallades korpar, svarade: Det kan bli vackert också, goda herrar. Korparne äta korn ibland på åkern, men de plocka mask också! Paul kunde inte underlåta att tycka det presten hade rätt. Savojen var ett fattigt land, och tiggde presterna af de rika, så gåfvo de också åt de fattiga. När Paul steg upp för att gå och lägga sig hade han den största sympati för presterna, hvilka åtminstone egde tankar för annat än jordiskt förvärf. Och han gick och lade sig.

Föll i en tung sömn, nästan som sanslös, och sof till morgonen klockan 4. Men då var han fullt vaken. Han sprang upp ur sängen. Hvad hade händt? Hans sista tankar från gårdagens qväll kommo först fram. Han hade delat meningar med kälkborgare, och sympatiserade med en prest. Hur hade detta gått till? Hade hans hjerna, som var så fri förut, tappat taget i kuggarne och gått baklänges. Kanske hållhaken släppt? Hvad hade händt? Han hade lemnat sin hustru och sina barn, derför att hustruns

hufvud efter en kroppslig uppskakning råkat ut för samma äfventyr som hans. Han frös. Han kände en tomhet, som om han vore endast ett skal utan inelfvor. Han kände sig bunden vid en elastisk tråd. Nu hade den töjt sig så långt den förmådde, men den började draga tillbaka. Kunde den brista? Nej! Nej! Han hade rest öfver sjön och tagit sitt stora hufvud med sig, men hjertat låg qvar på andra stranden. Och nu var hufvudet tomt, när hjertat icke försåg det med blod. Han trodde att hufvudet var fritt i går, men det var bara tomt. Sådana dumma tankar det tänkt på egen hand. Hvad sökte han hos de enfaldiga borgarne i går qväll? Blod i sin toma hjerna. Och så fick han gammal, svart, lefrad, utbränd blod.

Han klädde sig och gick ut. Gick ner på stranden. Vingårdarne stodo der med sina döda valnötsträn uppspikade som hela skogar af Golgata's; och med dessa döda trädstammar voro de unga, lefnadsfriska vinrankorna »gifta» som Romarne kallade det. Och om en månad skulle de svarta hemska uppgillrade trädliken klädas med friskt vinlöf. Han kände sig som en rothuggen trädstam, på hvilken ännu icke grönskan kommit; han kände att han på sin höjd skulle kunna få låna grönska utifrån af andra; ty ifrån sig sjelf kunde han icke mer skjuta skott, sedan man i hans ungdom slagit svafvelsyra på roten. Men han skulle också kunna bli

ett sådant der hopspikadt spalier, ett stöd, efter hvilket de unga rankorna skulle kunna klänga upp i solen.

Nu hade han, död som han var, velat gå ut på egen hand och agera ungskog, men det dugde han icke till. Men han var dock nödvändig. Fäldes han, så föll hela den herrliga vingården i hop och skulle ruttna på marken. Och höllo icke de svaga rankorna uppe honom också? Han kände det nu, att han icke kunde stå för sig sjelf!

Han gick upp på sin kammare för att skrifva ett bref till Anna, men han kunde icke skrifva. Han började tala om att äktenskapet var en orimlighet, att han aldrig kunde vara säker på att icke hon skulle få flera återfall. Men så hörde han en liten mjuk röst, som svarade i hans öra: »Paul Petrowitsch, var rättvis. Har du icke också lidit af ett återfall, ett återfall till den vildaste romantik, då du, som kände lagen om återfall, som förutsett det, som visste, att vi öfvergångsmenniskor äro skröpliga ting, ändå fordrade det orimliga af lifvet? Äktenskapet, såsom fullkomligt, kommer aldrig att finnas, icke ens hos de unga menniskorna, ty lifvet ger intet fullkomligt. Har du det icke bättre än de flesta? Alltså, kan du icke vara nöjd? Låtom oss dragas med hvarandra, ty vårt välbefinnande i ändlös sympati är icke äktenskapets mening, ty äktenskapet är gjordt för det kommande slägtet.» Men

när Paul hört svaret till slut svarade han: »Sant, men om äktenskapet är gjordt för det kommande slägtet, måste vi tillsammans arbeta för det kommande slägtet och icke emot det.» Men rösten svarade: »Kom då till oss och arbeta, och gå icke ensam ut i verlden och tala för vinden. Ty du kan lika litet göra något ensam, som jag kan det. Ty vi älska hvarann, Paul. Kärleken är ett mysterium som du aldrig kan utröna, som vi aldrig kunna utröna. Den är icke sympati, emedan vi ha snarare antipati, Paul, och ändå, Paul, älska vi hvarandra. Du känner hur det drar dig tillbaka, hur du lemnat en del af dig på andra sidan sjön. Den är icke lika meningar, ty meningar kunna ändras, och det är en lös grund; den är hvad den är, kärleken; två egoismer uppgångna i en, men vi voro något för egoistiska för att vilja uppgifva egoismen, hvilken vi smycka med det gamla namnet personlighet, individualitet. Jag har haft ett återfall, du ett, som var lika svårt, då du miste sansen och begärde för mycket af lifvet. Begär litet mindre, och det blir bättre!»

Men nu steg Paul upp. Verkligheten med alla dess detaljer trängde inpå honom. Trädgården stod der utan vård, ogräset skulle ränna upp, rosornas stammar skjuta vilda skott, bien svärma och flyga sin väg! Och så barnen: Vera, hans äldsta bekantskap. Hon som kom under den svåraste tiden, då det knappt fans mat i

huset. Men hon kom med nytt lif, nya krafter och med mod åt dem alla. Det var med tanken på henne han lyfte berg. Och när hon sedan vexte, och satt i hans knä vid skrifbordet då han läste korrekturen. Och sedan hennes små sorger, när syster kom. Då blef hon icke ensam om all ömhet. Hon kände sin missräkning och blef tungsint. Det var hennes första bitterhet i lifvet. Allting skulle hon dela med Sophia, dockor, kakor, föräldrarnes kärlek. Men far hade två händer att leda dem med, och två knän att sätta dem på. Men det var icke detsamma, som att få vara ensam. Och så Sophia, som strax i början kände att hon icke var så välkommen som systern, som måste begära allt hvad Vera fick utan bön, som fick kämpa sig till hvarje rättighet. Här fans att lära, sig sjelf först, här fans att se huru det icke skulle vara, huru det borde ha varit en gång då han vexte upp. Och så, hvem skulle sköta huset och skaffa maten? Så dum, så romantiskt dum han var i går. Alldeles som i romanen, der man tar en kappsäck och reser.

Paul ringde på uppasserskan och begärde sin nota. Han skulle icke utsträcka sin romantik längre och skrifva något dumt bref. Han skulle icke sitta här en dag till och pina lifvet ur sig, medan de sutto på andra sidan sjön och sörjde. Nej, han skulle fara tillbaka med

första båten, gå direkt hem till Anna och säga: jag har burit mig dumt åt!

Anna och Paul sutto om eftermiddagen följande dag nere i trädgården och språkade om det förflutna. Paul hade satt sig så nära henne han kunde, såsom om han ville gömma sig hos henne, värma sig hos henne, och han hade stuckit sin arm under hennes, såsom om han ville hon skulle leda honom.

— Vår värsta fiende, Anna, det är vår naturliga menniska, den der afbilden af något ofvanom, som känner sig vän med alla individer af samma art; det är den som bryter udden af vårt stora berättigade hat, det är den som narrar oss till medlidande med våra fiender, som gör oss slappa när vi skola hugga till och som ger oss ånger när vi redan huggit, ånger, tänk, öfver en vacker handling som frigör för sekler. Ingenting falla vi för så som förlusten af våra likars sympati. Har du känt hur hjertat fryser som en glace i maskinen, när du möter en för detta väns isande blickar då han icke vill känna dig längre; du vet att han har orätt, och du har rätt, och i det ögonblicket ger du ändå honom rätt och dig sjelf orätt. Anna, aldrig glömmer jag den gången, du mins, när jag halft omedveten ännu, gaf ut

Kända Saker i Moskwa. Ingen kunde förneka sannfärdigheten, men ingen vågade ta saken på allvar. Det var då man fann på, att ta det hela som en dikt, och man nödgades till den utvägen att förvandla det hela till en litterär succès. Taktiken var klok nog. Och så öfverbjöd man hvarandra i beröm öfver skildringarnes konstnärlighet — man förvandlade ett väl laddadt och riktadt skott till en raket, som styrdes rätt upp i luften, der den fick krevera i ett vackert färgadt eldregn som helsades med applåder. Men man gick längre. Man intog mig i den litterära klubben Artistitscherski Kruskoj. Det kunde ha varit det klokaste man gjort. Aldrig glömmer jag den qvällen. Der råkade jag, ansigte mot ansigte alla våra fiender; alla de som gjort lycka, som hade stora namn af talang och kunskap. Men jag råkade också en mängd som saknade båda och likväl voro der, emedan de hade magt. Der var ljust och varmt; väggarne voro behängda med taflor; golfven belagda med mjuka mattor; taken förgylda, borden dignande af mat och dryck. Inga vreda blickar; man nickade vänligt åt mig såsom om man sade: »vi förstå hvarann; du skall bli en af de våra och vi tala aldrig mer om saken». Jag, som med ens drogs från min mörka kammare, från försakelser och missaktning, jag var blifven en af dem. Och nu på nära håll, huru menskliga, huru små voro

de icke. Och de mägtiga, som visste att de voro här på nåd, huru ödmjuka voro ej de. De böjde sig för denna naturens gåfva som heter talang. Mitt oerfarna sinne bländades, och jag fann genast sofismer för att försvara dem. De voro tillsammans, advocerade jag, icke för att beundra hvarandra, utan för att i talangen dyrka den gifmilda naturen der den slösat sina snillegåfvor, ty jag var ju så uppfostrad, att jag trodde på snille ännu. Men hade jag då sett skarpare, skulle jag sett, huru de alla gingo der såsom generade; såsom frågade de sig sjelfva: hvad har jag gjort? Är jag ock ett snille? Och många kunde med skäl fråga sig: hvad gör jag här? Sedan efter supén, då vi satt i det intimaste samspråk — jag talade just vid två af de värsta fienderna om emancipationen och jag kunde icke annat än beundra deras humana sätt att behandla frågan — höjde redaktören af Starowna Volja, du vet vår arffiende, sitt glas och bad de närvarande helsa mig välkommen i deras ädla lag. Han talade med värma om min talang — alltid om talangen! — och rörde icke alls vid de Kända Sakerna. Man satt som på nålar, ty man väntade något obehagligt utbrott, något afslöjande. Nej, det kom intet. Talarens ord verkade värmande på mig; jag gladdes öfver att höra ädla menskliga tankar från en fiende, jag blygdes öfver mitt orättvisa hat, och — jag ångrade mina hugg. Ångrade mig, Anna.

När talet var slut och alla druckit mig till — ingen vägrade! — lyftade jag mitt glas med rörelse, uppriktigt glad af att ha sett det menskorna voro bättre än jag trott, då jag midt öfver bordet, i en grupp af mörka ansigten, får se två brinnande ögon riktade på mig! Det var Ivan, målaren. Han log försmädligt, ömkande!

Jag förlorade kontenansen, tackade kort och godt för skålen, och kände mig missmodig!

Nästa gång jag besökte klubben blef jag än mer intagen än förra gången. Jag såg fiender omfamna hvarandra, redaktörer af fiendtliga tidskrifter, som skrefvo mot hvarandra, sitta helt fredligt och tala om brinnande ämnen, artister som läto hvissla ut hvarandra, sjöngo tillsammans, drucko tillsammans och kysstes fram på natten. Hvad var detta? Var det slapphet i karakteren? Nej det var naturmenniskan som bröt fram, när stridens ämnen och orsaker för ett par timmar voro suspenderade. Voro de falska? Nej i dessa stunder voro de sanna, ty de trodde hvad de tänkte och menade hvad de sade. De gladdes de som jag öfver att de fingo vara menniskor ett ögonblick, att få vara små, enkla, ty här fans ingen okunnig publik att dupera. De logo som augurer åt sin aflagda munkkåpa, men de logo godt. Och i morgon skulle de vara augurer

igen, vilddjur igen. Jag hade vid efterspelet fattat mitt glas för att säga något, jag visste icke hvad, ty mitt hjerta var fullt, då en stark hand tar glaset ifrån mig och hviskar i mitt öra: »akta dig, Paul Petrowitsch! Njut, men akta dig! Hör, men tala icke! Du är en öfvergångsmenniska, men du skall göra öfvergången, icke återgången! Du skall förhärda ditt hjerta, du skall gå ut i ensamheten och hata, ty den som kan älska som du, den kan också hata mer än andra!»

Det var Ivan, den vi kallade »Den Förskräcklige».

— Hvarför skall jag hata? — frågade jag ännu varm af mina känslor.

— Du skall hata lögnen, att du må älska sanningen! — svarade han.

— Äro dessa menniskor lögnare nu? — frågade jag.

— Icke nu, Paul, nu äro de sanna, små, älskliga, men i morgon, när du icke ser dem, äro de lögnare!

— I morgon, — tänkte jag. — Hvad gör dem då till lögnare i morgon, Ivan?

— De bindande banden, som vi skola lösa, Paul! Som du skall lösa!

Jag lemnade klubben med Ivan. Vi vandrade hela natten, och sedan gick jag aldrig dit mer, ty jag kände min svaghet. Är det icke synd om menniskorna? Äro de icke

värda att älskas? Ack, men de vilja icke lösa de bindande banden! Anna, hade jag gått längre ibland dem, hade jag varit en af dem! Ivan räddade mig! För den gången! Men jag går aldrig säker. I förrgår, hm, i Evian satt jag och såg på en stackars prest som kujonerades af en gosse på tolf år. Den gamle väckte mitt medlidande. Han hånades af några borgare och jag skänkte honom mitt deltagande. I går morgse, hm, på ångbåten träffade jag dem igen. — Se der, — sade en passagerare, — en jesuit som vaktar ett arf! — Ibland, Anna, tror jag alla våra arbeten komma att stranda på vår naturmenniska som icke kan hata! O, vi måste lära oss hata!

— De bindande banden, ja, Paul, men icke menniskorna! — sade Anna.

— Men, vi kunna icke slita banden utan att rycka fingrarne af dem som hålla i, Anna! Så mycket värre för dem!

— Far, far, — ropade Vera från grinden, — någon söker dig!

Paul steg upp och gick mot grinden orolig som alltid, då någon sökte honom, ty han väntade sällan något godt utifrån. Men när han såg den besökandes bleka ansigte, sprang han mot honom och kysste honom.

— Ivan, vän, vi talade nyss om dig, — sade han, — stig in till oss, Anna är här!

Den som kallades Ivan, var en blek, mager man, med ett aflångt, svartskäggigt ansigte, så aflångt att hakan låg nere i veströppningen. När Paul kysste honom hade han ryggat först, men sedan hade han med en onaturlig värme besvarat Pauls helsning. Han följde Paul med osäkra steg in i trädgården och en främmande betraktare skulle icke ansett honom vara en vän.

— Du kommer från Genève, — fortfor Paul.

— Ja, — sade Ivan mörkt. — God dag, Anna Ivanovna, — helsade han derpå. — Du känner icke igen mig; jag har haft stor sorg jag, sedan sist. Min son, min stora starka gosse har gått ifrån mig.

— Stackars, stackars Ivan, — sade Anna och kastade en blick uppåt rummen som om hon lyssnade.

Ivan såg bedröfvad ut.

— Stackars vän, — sade Paul. — Du ser också förändrad ut.

Ivan satte sig på en bänk och såg ner i sanden.

— Du har »förenklat» dig, Paul, — upptog Ivan igen.

— Ja, — sade Paul, — både af böjelse och tvång. Kampen mot tjenstefolket blef mig för stark, i synnerhet som jag tyckte de hade rätt; men jag hade också rätt att fly striden, och nu

har jag frid. Det var en ohygglig stridsföring. Att kontrollera deras försnillningar och provisioner som de togo sig, drog mera tid än att göra deras tjenst. Nu gör jag min städning sjelf, och till ersättning rår jag om mitt rum. Förut kunde jag när som helst bli utdrifven af tjensteflickan; och gick jag icke genast ut när hon behagade, så brände hon soppan: det är herrns fel, sa' hon åt frun. Då gick frun till herrn, helt beskedligt förstås, och sa' åt honom helt snällt, att han skulle låta Amelie städa i rättan tid. Då tyckte herrn att det var en order från Amelie, och så blef han stött — och så vidare!

— Du tror sålunda ännu på exemplets magt nerifrån? — frågade Ivan.

— Nej, exemplen kunna endast komma uppifrån, men reformer kunna komma nerifrån.

Det blef en paus. Paul tyckte inom sig att han icke fick någon resonnans från sin gamle vän. Skulle sorgen gjort honom så ostämd?

— Jag har haft nyheter, Ivan, — tog han upp igen.

Ivan spratt till. Anna som observerat honom gjorde ett tecken åt Paul, men denne såg icke hvad hon menade, utan trodde det var en signal, att de skulle aflägsna sig för Bernhards skull, hvilken arbetade i trädgården. Han bad derför Ivan följa sig upp på kamma-

ren, der han hade brefvet gömdt. Han bjöd Ivan sätta sig vid skrifbordet; sjelf satte han sig midt emot honom, öppnade en låda och lemnade honom det bref han för en tid sedan emottagit. Ivan tycktes äta brefvet med ögonen, och några rader läste han om flera gånger. Under det han satt der och läste, knackade det på dörren. Bernhard inträdde och lemnade ett bref åt Paul. När denne läst sitt bref, vardt han askgrå i ansigtet; derpå började han betrakta Ivan under det denne lika girigt som förut studerade sitt bref. Och verkligen, han fann nya linier i hans ansigte; nya uttryck i ögonen och ett drag omkring munnen som han aldrig sett förr. Det var icke den gamle Ivan, som ryckt glaset ur hans hand den gången han ville tala för »fienderna.» Helt sakta drog han upp bordslådan, framtog ett telegramformulär, som han lade bredvid sig och fylde i. Derpå kastade han sitt bref framför Ivan och sade kort och bestämdt: läs det der! hvarpå han steg upp och släppte ner telegrammet genom fönstret.

Ivan såg upp, fattade i en blick brefvets innehåll, ty det var kort och innehöll endast dessa rader: »Akta dig för Ivan, numera kapten i hans kejserliga majestäts gendarmeri.»

— Det är sant, — sade han och lade brefvet bredvid sig på bordet. — Jag har ångrat mig, Paul Petrowitsch! Huru ångern kommit

vet jag ej, men när min son dog, då var det som om min kropp blifvit lagd i en mortel och pulveriserad. När sedan bitarne lagade sig, var min nya själ borta, och den gamla stod upp. Men jag har aldrig saknat den nya. Den gamla var mig lik en kär vän som jag återfann. Der har du hela saken!

— Icke hela, Ivan, — sade Paul. — När ditt barn dog var du i stor nöd. Du befann dig som reporter på manövern vid Charkow. Der träffade du Den Höge. Han tog dig och alla andra pressens män i hand och sade något artigt åt Er. Du blef bländad! Der har du *hela* saken!

— Döm mig icke, Paul, — sade Ivan med tårar i rösten.

— Du är redan dömd, — svarade Paul.

De betraktade hvarandra såsom två tigrar färdiga till språng.

— Vill du ha fritt aftåg? Ivan, — tog Paul upp. — Vill du lemna brefskrifvaren i ro, medan han räddar sig? Tänk på hans barn, Ivan!

— Jag vill det, Paul!

— Du har då tvifvel om din nya kallelse?

— Hvem kan icke ha tvifvel?

— Icke om hufvudsaken Ivan, men om detaljerna kunna vi tvifla. Hvarför deklamerar du icke för mig om våra ogerningar, hvarför skrufvar du ioke upp dig i din nya rol?

— Jag är trött! O, jag är så trött! Jag är mycket olycklig!

— Jag tror dig, Ivan; du är mycket olycklig, ty du har förlorat hoppet om det kommande.

— Ja, det är hopplöst!

— Det är icke hopplöst derför att du förlorat hoppet. De ha behöft två tusen år att bygga upp denna konstiga byggnad; icke kunna vi rifva den på tjugufem år, och dertill bygga en ny. Moses släpade Israels barn i öknarne för att de gamle skulle dö ut, men under tiden uppfostrade han det nya slägtet som skulle få se Kanaan. Låt våra ben hvitna i ökensanden, det är vår lott, men låt oss arbeta för de kommande: det är allt hvad vi kunna göra. Men säg mig Ivan, hvilken sofism är det som har fångat dig, ty utan motiv lär du väl icke vara.

— Kalla den sofism, — sade Ivan, — för mig är den ett talande skäl. Jo, I behandlen som förbrytare dessa män, och I tron att de äro bedragare. Jag vet att de hafva goda uppsåt och äro bedragne i värsta fall.

Paul tänkte en stund; derpå svarade han: Ivan, nu skiljer du ej person och sak. Att vi behandla dem som förbrytare är icke sant, vi behandla dem som offer, för saken; vi förstå sålunda att skilja person och sak; om deras motiv kunna vi ej döma, om de äro bedragne eller bedragare ha vi ej tid eller lust att ut-

röna, deras handlingar döma dem, och när deras personer stå i vägen för saken så, bort med personerna! Jag har aldrig hört dem begagna dödsstraff på mord utan på mördare, aldrig fängelse för stölden utan för tjufven. Om jag slår en snara om halsen på någon och säger åt honom: stå stilla, annars stryper jag dig! och om han då icke står stilla, har jag strypt honom? Eller har han icke vållat sin ofärd sjelf? Lemna sofismerna, Ivan. Återvänd icke till Genève, ty dit har jag sändt ditt signalement innan du hinner dit. Och svär, nej lofva vid minnet af din son, och hvarför icke, vid vår forna vänskap, att du ingenting företar mot Dmitri.

— Hur skall jag kunna lofva det? — sade Ivan. — Min tjenst . . .

— Jag suspenderar dig från din tjenst tills i morgon, så att mitt telegram har hunnit Dmitri, och han hunnit taga natt-tåget. Du är min gäst för i natt.

Paul steg upp. Ivan ville resa sig, men Paul sade blott: — Du stannar här! Dörrn är öppen, fönstret är öppet, men jag säger åt dig, som man säger åt den som har snaran om halsen: stå stilla, annars stryper du dig! Du har förstått! Klockan 5 i morgon bittida finnes inga hinder för din affärd! Farväl Ivan! Må våra vägar aldrig korsas mer, och må vi glömma hvarandra.

— Du föraktar mig, Paul, gör icke det! Tänk på att jag hade hustru och barn den gången! Och man måste ju lefva!

— Att man måste lefva, det tror jag ej; ett är visst: att vi måste dö! Och vilja vi lefva, så tror jag vi kunna det utan att sälja vår själ, men då måste vi förenkla oss, eller som de trogna kalla det: offra vårt väl. Jag föraktar dig ej, ty jag känner samhällslagarne, hvilka förfalskat naturlagen, och jag känner äfven naturlagen i utveckling och återfall. Farväl!

Paul gick. När han kom ner i trädgården mötte han Anna. Han tog hennes arm såsom till sitt försvar, och började gå af och an.

— Det är expedieradt? — sade han.

— Ja, — svarade Anna. — Det blir allt tyngre och tyngre. Hoppas du än?

— Jag måste!

De gingo fram och åter på trädgårdsgången. Solen lutade till nedgång och kastade ett rödt sken öfver alpernas öfre regioner. Molnen som samlat sig öfver topparne hade fällt snö öfver de nyss grönskande betesmarkerna och bokskogarne, men nere i kastanjelundarne regnade det.

— Ser du, Anna Ivanovna; nyss var våren der på bergen; nu är vintern kommen och våren går tillbaka! O, det skall falla mycket snö, mycket snö!

— Men i morgon, Paul, — svarade Anna, — i morgon är snön borta och då är våren mycket längre framme än i dag; då grönskar det på topparne igen och då skiner solen på nya blommor. Det går framåt! Framåt!

Mörkret föll. Savojer-alpen stod der svart som en vägg, som ett hus om en åtta hundra våningar. Då tändes ett ljus såsom omkring sex hundra trappor upp i jettehuset och det blinkade genom regndusket och mörkret.

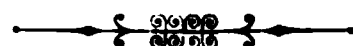
— Ser du ljuset, — sade Paul, — der uppe i alpen: ju tjockare mörkret faller, dess klarare lyser det; är det icke en underlig och vacker egenskap hos ljuset?

— Det är bergvandrarne, som vänta öfver natten för att få helsa soluppgången i morgon — sade Anna.

— Så framt icke avalanchen har tagit dem!

— Men när avalanchen gått, då, Paul, är det ju vår! Och då kunna vi alla bestiga topparne och plocka den dyra Edelweiss, i solsken, i månsken, i åska, i storm! Må avalanchen gå!

— Den måste gå, ty eljes få vi aldrig vår, Anna!

ÖFVER MOLNEN.

Det for en droska ut ifrån hotell Roth i Clarens en vacker förmiddag i April. Den tog af på vägen åt Chailly.

I vagnen satt en fyrtioårig man med ett likblekt infallet ansigte under ett svart skägg vid sidan af ett ungt fruntimmer med ett pariser-ansigte; uppåt vinklade ögon, höknäsa och en liten mun med smala käkar, men med ett godt uttryck. De sutto tysta, och mannen, som såg halfdöd ut, stirrade öfver trädgårdarna der mandelträden blommade; fikonen började sticka fram sina stora händer mera för att skydda än dölja befruktningens mysterier; kastanjerna och valnötterna blommade och de svarta vinstockarne började grönska som Moses-stafvar. Det var varmt, nästan hett, men ibland kom en vind som svalkat sig på glaciererna, och då svepte frun plaiden om den sjuke. Betesmarkerna grönskade uppåt bergen och lärkträden

drogo också i grönt, men uppe på Dent de Jamans hvassa kam och på Rochers de Nayes', som liknade den strandade arken, lågo ännu friska snödrifvor, alldeles invid den svartblå granskogen, och der drogo silfverhvita vårmoln fram, ibland döljande grantopparne i sina slöjor, ibland jagande sönderrifna framåt, lemnande flikar efter sig på de hvassa grenarne, under det de kastade svarta skuggor på betesmarkerna.

Den sjuke lyfte sitt hufvud långsamt och sade under det han pekade uppåt molnen: Det är dit upp vi åka?

— Ja, min vän, — svarade hustrun suckande, — dit upp.

— Som Elias, — sade mannen, — i en brinnande vagn, ty här är hett!

Hans hufvud sjönk ånyo ner mot bröstet och det blef tyst, utom när en kort ihålig hosta skakade hans tunna kropp. Vägen steg mellan vingårdarne genom Chailly. Snart upphörde vinet och den äkta kastanjen; valnötsträden stodo ännu i vägkanten; en stund efter, när vägen krökte, började hvetefälten och fruktträden; öfver de gröna och med blommor beströdda gräsmattorna sträckte äppel- och körsbärsträd sina hvitsållade grenar; gula vifvor och hvita snödroppar, gulgrön prustrot gassade sig i solskenet. Vagnen gjorde halt och hästarne flåsade. Den sjuke lyfte ånyo sitt hufvud och såg ut öfver den blåa sjön som bredde sig

djupt nedanför; ut öfver bergen som rökte af fukt och värme, ut öfver de bördiga fälten. Han andades genom näsborrarna såsom om han hade svårt att öppna munnen.

— Det är skönt, — sade han. — Tror du det är lika vackert deruppe?

— Det tror jag, — svarade hustrun, utan att låtsa förstå dubbelmeningen i »deruppe».

Göken ropade nere i ett valnötsträd.

— Söder gök, — sade mannen, — döder gök. Hell dig sköna natur, morituri te salutant! Och vänd till kusken fortfor han: Excelsior, det är sagdt: låtom oss åka vidare!

Vagnen steg alltjemt under det sjön och landskapet sjönk. Nu vidtogo lärkträden, och de sågo granskogen öfver sina hufvuden, men öfver den pekade den bländhvita Jaman. Vägen skar sig in mellan skiffer och kalkväggar och snart började bokblandad granskog kasta svala skuggor öfver vägen. Luften blef skarpare; en och annan drifva låg ännu osmält och bofinken ensam slog sina slag inne i dunklet. Vägen krökte igen och nu låg Rhônedalen med Mont-Blanc-kedjan bakom. Den ståtligaste af alla: Dent du Midi, liknade en oerhörd svallvåg, som stelnat just när han stod i begrepp att vräka sig ner öfver de andra vågorna. På två timmar hade de färdats från söderns sommar upp till nordens vinter. Nu slingrade sig vägen utmed bråddjupets kant och de hade den här-

liga dalen, mellan Mont de Caux och Cubly under sig. Här tågade molnen omkring dem, öfver dem, under dem som gigantiska måsar. Än voro hästarna och vagnen insvept i det hvita floret, så att de sågo ingenting, än refs ett hål i slöjan och de sågo som genom ett tittskåp en bit af det gröna landskapet, en flik af sjön, en snöspets, allt belyst af den varma vårsolen.

— Är det lika vackert i himlen, Amélie, då är det icke svårt att gå härifrån, — sade den sjuke, som kommit i hostning af det fuktiga molnet.

— Tala icke så, — bad hustrun klagande. — Nu är den värsta månaden öfver, och nu skall du komma dig; men denna färd borde du aldrig ha företagit.

— O, det är godt att komma öfver jorden en stund, att se ner på eländet och se det smått häruppifrån. Tänk, der nere, det der gråa som ser ut som litet landsvägsgrus, det är tre städer, med flera tusen menniskor, enfaldiga trälar, som tro att de äro så stora och så vigtiga, som om verlden icke skulle kunna gå sin gång dem förutan; och de pina hvarann och sig sjelfva för att få bli afundade af hvarann.

Vagnen svängde för sista gången, och längst in i dalen låg nu det stora hotellet Les Avants.

En timme senare satt monsieur Aristide M., homme de lettres, Paris, såsom han antecknat sig i hotellets bok, ute på terrassen väl insvept i filtar och med ett getskinn under fötterna. Fontänen plaskade så söfvande, den smältande snön skärpte luften och granskogen utdunstade kådiga ångor, hvilka vid inandningen skulle lägga sig som balsam på sårade lungor. Han försjönk i slöa halfdrömmar under betraktandet af det utomordentliga skådespel naturen erbjöd. När han så suttit en stund, hörde han gnisslet af en sjukstol, som rullades fram på sanden, och som stannade vid den lagerbuske der han satt. En röst frågade derefter om hon fick gå, hvarpå en matt stämma svarade ja.

Aristide, som hade en schal om halsen till skydd för nordanvinden, kunde icke se hvem som satt halft bakom honom. Men han kände dessa magnetiska strömmar, som nervösa menniskor erfara i närheten af någon icke likgiltig person. Så hörde han en kort ihålig hosta åtföljd af ett stönande. Fattad af en lätt förklarlig medkänsla, vände han sig om och lät schalen falla. Liksom en blåbärsplockare rycker till när han lyfter en qvist och får se en svart huggorm, så röck Aristide tillbaka vid åsynen af den menniskoruin som satt der med kinder af persikans kadaverfärg der rosornas lefvande glöd förvandlats i pot-pourrins bruna som af torkadt blod. Men ifrån dödskallens

öfverdel lyste två svarta ögon, som ännu brunno, men mer af förvandlingens fosfor än af lifvets eld. Aristide kände väl dessa blickar från sin gamla fiende. De sutto en stund och sågo på hvarandra, utan att kunna afgöra om de borde helsa; de försökte derpå samtidigt att stiga upp och fly; men de förmådde icke; de voro fångslade af magtlösheten och sjukdomen. När de insågo det omöjliga i att fly lugnade de sig.

Henri, så hette Aristides fiende, hemtade sig först, och med ett löje, som skulle vara sjelfironiskt började han: — Är du nöjd med din position nu, Aristide? Per nubiles ad astra. Vi ha kommit öfver molnen redan; ha sålunda icke långt till stjernorna.

— Stjernorna voro alltid ditt mål, efter hvad jag mins, och du nådde dem också! Hur många har du? — svarade Aristide och pekade på rockuppslaget.

— Alltid bitter! Nå, hatar du mig än, fastän jag är så oskadlig numera?

— Jag tror icke jag har magt öfver en så stark känsla som hat mer, och jag tror, efter hvad jag senast lärt, att du var jemförelsevis oskyldig. Och ändå, kan jag icke se dig utan att tänka på, det du dödat mig.

— Du bet mig och jag dödade dig.

— Du trampade mig på bröstet och jag bet dig i hälen.

— Du lade dig i vägen der jag måste fram.

— Jag måste fram! Se der vårt lifs hemlighet. Det var jaget och ingenting annat. Vi jagade efter lyckan, efter äran; vi sleto sönder oss på buskarne; våra fötter blodades på stenarne, och med halft lif hunno vi dit vi ville, för att falla ner utmattade och dö, utan blod i ådrorna, utan luft i lungorna. Mins du hur vi började hetsjagten? Du hade försprånget. Du var född af en slägt, som redan hade tagit för sig. Ditt första enkla försök för teatern bars fram af din starke far till dopet. Det lästes af en skådespelare af rang i Le Cercle och det gjorde dig känd. Sjelf satt du i en tidning och betäckte din rygg. Så kom jag fram med mitt. Du bedömde det, och lät det bedömas af tidningarne. Detta, som under andra förhållanden skulle ansetts oblygt och mindre hederligt, det gick an för dig, ty allting gick an för dig. Du hade hemligheten att vara en persona grata, en som fick göra allt. Så kom du igen. Då höjdes du till stjernorna på min bekostnad. Hvar gång du kom igen, så slogs jag ner: »så skulle man skrifva, och icke som Aristide M.» Du blef det sjunkande kejsardömets gunstling, ty du kunde smickra; du kunde rimma France på Délivrance och Gloire på Croire, ty du kunde allting. Då lade jag mig. Mitt stycke löpte igenom alla Paris teatrar i fem år, men förgäfves, ty det var emot den goda smaken såsom du predikat den. Jag trädde tillbaka som miss-

lyckad, som faktiskt erkändt misslyckad, och gick in i tidningarne. Skref jag ett ord emot dig? Hämnades jag? Du måste svara nej. När jag då blef oskadlig, så fattade du en besynnerlig sympati för mig. Du sökte mitt sällskap, du vallade mig; vi åto middagar tillsammans, åkte i »Skogen» och vi talade alltid om dig och dina arbeten, aldrig om mig. Jag berömde dig alltid i tidningen. Men under tiden arbetade jag. Arbetade otroligt, ty jag kände dunkelt att min tid skulle komma. Men huru det kändes att vara en »erkändt misslyckad»; värre än att vara okänd. Hur det kändes att komma hem till föräldrar och syskon, och höra dem läsa beröm om dina pjeser, Henri: »så skulle man skrifva». Och med denna min familj hade jag brutit då jag lemnade examen för att bli »författare». Hur tungt hånorden föllo på mig, då jag ångerfull vände hem som en fattig journalist utan namn. Hur blodig, hur sårig jag var. Och alltid du, du som mönster: »så skulle man skrifva».

Henri föll i hosta och gjorde ett nytt försök att resa sig och gå, men han föll tillbaka igen. Aristide fortfor.

— Jag skulle ge mycket för att kunna glömma den dag, dagen efter din sista triumf, då jag besökte dig. Det var på morgonen efter. Tidningarne auktionerade i beröm. Jag skulle upp till dig för att begära upplysning

om din mening med vissa dunkla punkter. Jag ringde på din dörr. Din mor öppnade som vanligt, men visade icke mer än det gråa, hvassa ögat, som spejade ut efter fiender. När hon kände igen mig, bad hon mig stiga in. Jag antichambrerade tills du fått på dig nattrocken. Du mottog mig som triumfatorn. Ditt ansigte var rödt och svällande efter din supé för de spelande. Ditt skrifbord var fyldt med lagerkransar och buketter. För att glädja mig genomgick du alla qvällens scener i detalj. Inropningarne, applåderna. Huru du slutligen sjelf, indragen af de två hjeltinnorna, hvilka tryckte dina händer och kallade dig skald, för öppen ridå mottog publikens hyllning, dina vänners blommor och din mors lagerkransar. Jag var afundsjuk! Var det underligt? Jag som kände din grinande verldsåskådning, som kände dina cynismer, ty i dem var du mästaren och sökte alltid ligga öfver mig i den genren; jag som visste hur du med kallt blod satt och lagade dina sentimentaliteter med full beräkning på effekten, på applåderna, på akademien, jag måste beundra dig i tryck. Du afslutade mottagningen med att sätta en lagerkrans på mitt hufvud, och uppmuntrade mig att fortsätta för teatern. Jag var nog enfaldig att tro dig, och bekände att jag omarbetat mitt stycke och hade det liggande med förhoppningar på Odéon. Du skrattade beskyddande, och jag gick. På af-

tonen kom ett missljud i en tidning, som talade om efterklang, fraser och dylikt. Dagen derpå erhöll jag ett bref från din mor med ett inneliggande angrepp på den oartiga recensenten, hvilket jag fick i uppdrag att låta införa. Jag nekade med en ursäkt, emedan det var emot min mening. På lördagen fick jag läsa artikeln i en följetong, men jag talade aldrig om hvem som var författaren, ty jag respekterade då din mor. Men måndagen derpå gick jag upp i Odéons kansli för att få svar på min pjes. Direktören mottog mig faderligt, sade mig artigheter, var till och med vänlig, men han vågade icke uppföra stycket. Hvarför? Det blef mig ej klart, men att han ej läst stycket, det förstod jag. Jag gick med tunga steg ut och försökte ej ens gömma manuskriptet under rocken. Under Arkaderna möter jag Maurice, jeune premiern: — »Ett manuskript,» sade han, och tog pjesen i handen. — »Ja», svarade jag, »ett refuseradt.» — »Har direktören läst det?» — »Jag vet inte», svarade jag, »tror ej.» — »Ja, men jag vet hvem som läser åt honom.» — »Hvem då?» — »Er vän Henri!»

— Jag ville icke tro honom, men han bedyrade och tillade: »akta er för sådana vänner!»

— Jag träffade dig fram på middagen, talade om allt, och du friade dig med att »Maurice var en skurk». Fram på natten råkades ni i Le Cercle och kommo öfverens om att jag var

en pratmakare och en stolle, ty ni behöfde hvarann. Emellertid var jag bruten. Jag böjde mig för slaget, men tog en ny väg. Jag gaf ut ett band poesier. Nu var publiken så van vid att betrakta mig som misslyckad, att den icke ville höra talas om något sådant inbrott i det fridlysta området; tidningarne hade ju sedan åratal gifvit sitt hedersord på att jag var oduglig; återstod att tiga, och man teg, der man icke gaf ett försåtligt erkännande, eller befalde mig vara tyst. Det var för mig såsom att gå emot en vägg. Men du släppte mig ej. Det var som om du fruktade att förlora mig ur sigte. Vår vän Fernande hade fått stora priset på salongen. Du anmodade mig deltaga i ett parti till Bas-Meudon med honom. Alltid skulle jag vara med och spännas för andras triumfvagnar. På qvällen blef du rusig och förödmjukade mig. Du och han trampade mig, och när jag tillät mig en kritik på *Er* storhet, skymfade du mig; kallade mig misslyckad som seglade i andras farvatten; du förklarade att du hatade mig, att du icke trodde mig mer än jemnt, och att du kände på dig att jag var din fiende. Hvad du kände rätt. Mins du då, hur jag i rusets styrka profeterade att min tid skulle komma; att jag bara satt i efterhand, men nog skulle slå ut mina kort, när turen kom. Och så skildes våra vägar. När jag om natten gick hem till fots genom skogen, då var jag krossad, malen, men

min själ kände sig frigjord, och jag visste att jag genom arbete skulle segra. Det var den enda hämd, och den värsta jag kunde och ville taga på dig. —

Här stannade Aristide i sitt tal. En svag rodnad hade stigit upp på hans hvita kinder och lägrat sig ofvanför hans svarta skägg; han hostade svagt, men en ljusröd fradga syntes i mungiporna. Med en tunn, nästan hviskande röst fortsatte han utan att se på sin fiende.

— Så kom stormen; din röst dog bort i krigets larm; din väderqvarn förlorade vingarne vid första vindstöt och du blef tystad. Då kom min tid. Mitt stycke uppfördes, efter tio långa år. Och det gjorde lycka. Genast! Ditt och dina vänners tjut nedtystades. Min tid var kommen. Men nu, när jag stod inför den drömda lyckan, och fann att den var tom på njutning, men full af tung pligt, då blygdes jag inför mig sjelf. Något syfte hade jag väl haft bredvid det att lyckas, men lyckas var nog den hufvudsakliga, ty vi voro ju uppfödda vid »culte du succès» ända tills våra nederlag väckte oss. Röster började höras i luften, som ropade på förnyelse, befrielse från lögnen, från skrytet. Jag hörde dem och ville tala. Men jag var för upprörd att kunna tala lugnt och jag skrek. Skrek mot det förflutna, mot mig sjelf, mot dem som förderfvade oss; skrek mot det förgiftningssystem man användt i vår uppfostran och jag

ropade på straff öfver förbrytarne. Då fick du konjunktur: och du hämnades på mig! Du hämnades när du lät utbasuna, att allt hvarat jag ingafs var hämd. Men du kunde icke kompromettera dig och din ställning med att skrifva sjelf, utan du köpte lönmördare. Alla dina protegéer i tidningarne, som stodo i gäld till dig, alla dina hundar hetsade du mot mig. När jag skref en roman, så lät du dagen derpå uppgifva namnen på alla personer, som möjligen kunnat vara mina modeller, och när sanningen icke räckte — så tog du till lögnen. Du förvandlade med din orena ande allt hvad jag gjorde till skandal. Det gjorde du. Du lät utbasuna att jag varit ditt kreatur, som berömt dig för betalning, att du varit min beskyddare, du, min beskyddare; talade om välgerningar, otacksamhet. Och du, du syntes aldrig bakom. Men du skref dina jemmervisor, lätt igenomskinliga smutsdikter, på ditt blomsterspråk. Men du kände att din tid var ute, och du kände mina tänder i din häl som du säger. Jag behöfde aldrig lyfta min hand mot dig, ty du sjönk af dig sjelf. Och jag, som nu ville på pligt och allvar draga svärd, jag var dömd till att syssla med skönlitteratur för att få mitt ord hördt. Jag måste nedlåta mig att skrifva teaterpjeser för att med succès'ns omotståndliga magt slå mina fiender till tystnad. Och hvar gång det blef tyst, passade jag på att

ropa ut ett nytt ord, en ny lösen, en ny order. Jag slet ut min själ på den striden, ty att arbeta med hvad man ej kan akta, det tär. Och hvilken strid! När jag talade ett rent, allvarsamt ord, då skrek man: »nej, du skall skrifva pjes!» Så skref jag pjes! Då applåderade man pjesen, dekorationerna, aktriserna, men sanningen, som man skulle ha i sig, den lät man passera under tystnad! Det var kejsardömets andra dödssynd att den införde skönhetskulten. Den metoden har despotien alltid användt, för att draga uppmärksamheten från verkligheten till skenet. En »vernissagedag» var mera i vårt lif än ett val till kamrarne, en ny pjes hade mera verklighet än ett sekularbrott som ristade samhället i dess grundvalar. Sédan-dagen ha vi gråtit öfver, men vernissagedagen håller oss ännu skadelösa; vi blefvo allvarliga efter kriget, men man skrattade åt våra tårar från Théâtre Français och bad oss vara så goda fortsätta med att skratta. Då beslöt jag att skratta åt grinarne. Och jag skrattade, men mitt skratt var icke roligt, det var bittert, och det blef min död! Henri, nu äro vi båda döda! Jag har hållit vårt liktal! naturligtvis till mitt försvar, ty jag har icke haft någon som försvarat mig. Om fem år mins man icke mer våra namn! Vårt gagn var nästan intet. Vi dyrkade skenet, det sköna och oss sjelfva! Mitt försök att bli en ny människa började

för sent, kanske i en kommande existens, om det fins någon, man kan få begagna sin dyra erfarenhet. Vill du tala vid mig, som vid en död. Räck mig din hand! Så! Du vill inte! Finner du icke nu att vi varit dårar! Tror du icke framtiden skall bli klokare?

Henri gjorde en ansträngning att tala, men han fick ingen luft. Hans hufvud hade sjunkit ner på bröstet. Aristide ropade inåt hotellet så högt han kunde. En domestik visade sig på perrongen, och bakom honom syntes Henris mor, hvilken af ropet anat något oråd. Ett ögonblick senare stod hon vid sin sons sida och mätte med de grå ögonen den oväntade fienden, hvilkens närvaro hon minst af allt önskat. Hon var en lång, styf gestalt med grått hår struket tillbaka öfver en rak, hög panna. Aristide, som aldrig sett henne annat än genom en dörrspringa, imponerades af den väldiga figuren, och nu förstod han, hvilket mäktigt bistånd den lilla klena menniskan haft, som under tio år kunnat trampa honom under fötterna och hålla en opinion uppe till sin förmån, men han såg också i henne modren, och qvinnan, som sjelf icke fått göra sin vilja i egen person utan i sin sons. Han kände sig qväfd inför denna makt; han var ensam mot de två. Orolig såg han sig omkring efter hjelp, han visste icke i hvad form. Henris mor var emellertid sysselsatt att kalla sitt barn till lif, ty han tycktes

vara utslocknad, och Aristide kände sig nästan skyldig till den försämring som inträdt, då lätta och snabba steg hördes på sanden och Aristide kände en mjuk arm skyddande lägga sig om hans hals. Det var hans hustru. De båda qvinnorna mätte hvarandra med långa blickar. Den lilla med sina mörka, varma, men nu lågande ögon, såg upp till den storväxta modren med tigeransigtet. De båda männen voro såsom utstrukna ur räkningen, bortburna från slagfältet, och tvekampen tycktes hafva nu först tagit sin början, då de verkliga fienderna krupit fram ur förskansningarne och mötts på öppen mark. Ingen gjorde ett tecken till helsning, och de hade aldrig sett hvarandra. Henri hade emellertid återvunnit sans och fattning. Med en ton som saknade all bitterhet presenterade han: Min mor, Herr och Fru M. — Ingen helsade.

— Skjut min stol närmare till Aristides, mamma, — sade Henri.

Modren rörde sig icke.

— Skjut min stol till Aristides, mamma, — upprepade Henri med en röst som var van att befalla.

Modren fattade stolen i stödet och sköt den sakta i riktning mot Aristides, då dennes hustru satte den andra stolen i rörelse emot.

— Tag hit din hand, Aristide, — sade Henri, — och låt oss vara ensamma!

Han gjorde en vink åt de båda fruntimmerna, som bevakade hvarandra för att se efter hvem som skulle gå först.

— Låt oss vara ensamma, — upprepade Henri.

Modren gjorde en rörelse för att gå; Fru M. satte sig i gång och de två qvinnorna gingo på hvar sin sida om häcken.

— Aristide, — började Henri, när han såg att de voro ensamma; — jorden är skön, fläckvis, tror du att himlen är lika vacker?

— Jag vet inte hvad du menar med himlen; är det något bestämdt ställe?

— Dit vi skola komma!

— Jag vet icke att det är afgjordt om vi skola komma någonstädes. För öfrigt, om vi skola komma någonstädes, så blir det väl på en annan verldskropp. Är nu himlen sammanfattningen af alla verldskropparne, så är jorden också en del af himlen. Motsvarar nu jorden icke våra föreställningar om himlen, så är det väl emedan vi dels förderfvat jorden, dels emedan vi äro för oharmoniska att se harmonien.

— Hvad har du då som tröstar dig, nu när du skall härifrån, ty du kan väl icke slå dig igenom?

— Hvad som tröstar mig? Jo — att jag kommer härifrån. Det är sant, att jag lemnar kära efter mig; men lifvet varar ju högst sjuttio år. Och hvad som gör, att jag utan fruktan

lemnar dem, är att jag tror de få det bättre än jag. Ty, Henri, åskvädret har gått fram, luften är renad, och menniskorna kunna åter andas; det kunde icke vi.

— Men det får du icke vara med om, när du dör!

— Jo, det får jag, ty jag dör icke när jag dör, om ock mitt sjelfviska, gammalmodiga jag skulle dö, ty jag lefver i det blifvande slägtet, i mina barn.

— Du har barn! Det är sant, — sade Henri, — jag glömde det. Men är det icke också sjelfviskt att lefva i och för sina barn?

— Jo, visserligen, men det är vår första rörelse mot altruismen eller kärleken till andra. Se på en ung man, när han blir far. Han pyntar sig icke som förr, han har knän på byxorna, hans hatt är icke så blank. Så fäller blomman sina blad när hon är befruktad, ty då behöfves icke grannlåten, som ändock, hos blomman var ett skydd, men hos mannen endast en limstång att fånga honor på.

— Det der är saker som jag icke kännt, — sade Henri. — Det måtte vara något med det der barnaskapet ändå, något förädlande, höjande, eftersom alla föräldrar alltid dra fram sina barn, huru olyckligt gifta de än äro.

— Men din mor har kännt det. Tillåt mig en indiskretion. Din mor skref i sin ungdom?

— Som alla flickor!

— Ser du! Hon hade fröen, men jordmånen fattades; hennes frön ha vuxit i dig! Hon har lefvat sitt lif i dig. Huru förödmjukande för individen! Huru sårande för vår egenkärlek! Plocka sönder våra verk. Tag ut tankarne och räkna efter huru många vi tänkt sjelfva. Vetenskapsmannen citerar sina källor, journalisten refererar andras, men författaren tar, tar egoistiskt hvad han kommer öfver; tar en anekdot, som en annan berättar vid glaset, tar ett drag ur andras lif som andra lefvat, tar tankarne från filosoferna, referaten från tidningarne, känslorna ur inbillningen och så sätter han sitt lilla namn på alltsammans och blir stor, och — det går an! Skalden gör som boa-ormen: han drar sitt slem öfver bytet och så är det hans. Han spinner vackra nät, ur sig sjelf heter det, men ingen såg huru många flugor han sög ur först.

— Kan det bli annorlunda?

— Ja, när allt blir annorlunda! Det har börjat redan. Se bara på dig och mig; hvem känner oss mer, hvem läser oss mer, och vi voro dock lejon. Se hur striden går. När Daudet skrifver en roman om Grefve Mora, så upplyser Le Bartolo i morgon att det är Hertigen af Morny det gäller. Angenämt för herr Daudet, men rättvist. Ser du der tidens fordran på rent språk, och otrons strid mot

det ortodoxas hokus pokus. När Daudet trött-nat på den högre magin, då är tiden inne.

— Men då är poesien död.

— Den skall dö, ty den var lek eller lögn. Dömd att vara publikens smickrare eller — dö! Nu vill den icke smickra längre — nu dör den. Och vi med den! Men den skall uppstå. Som fria menniskors fria lek, när striderna äro öfver! O, här stunda tider, Henri! O! strider! Men stora strider, der slägten skola ge sina lif, icke små, der man tog lungsot för att komma i en akademi. Vi få icke se det nya, icke mina barn, ty de skola draga genom öknen och lära sig bli nya fäder och nya mödrar, de skola lära sig glömma, de skola lära sig tänka nya friska tankar, och så dö i öknen bland hvit-nade ben, fallna pelare och grushopar, men deras barn skola kanske se Kanaan, der mjölk och honing skall flyta för alla.

— Men då, i detta den råa nyttans tide-hvarf, är det också slut med det sköna.

— Tvärtom! Naturens skönhet skall alltid finnas och då, mera än nu, kunna njutas af alla. De fula eller enfaldiga afbildningarne skola kanske försvinna såsom onödiga, det är troligt. Och leken med ett ord, den skall bestämdt af-lysas såsom icke allenast öfverflödig utan ovär-dig. Se nu på den snöiga alpryggen der, hvars fot är insvept i silfverhvita moln. Kan den beskrifvas för någon som icke sett dylikt så,

att denna någon också får en lefvande bild af densamma? Nej! Det högsta vi kunna komma till är att väcka ett minne hos den som sett den förut. Låtom oss göra ett poem af den! Jag vill likna den, ty poemet är alltid en liknelse, jag liknar den vid, till exempel ett relikskrin af nykokadt silfver som bäres af en legion englar, sväfvande fram öfver jorden.

— Din liknelse är rigtig och vacker, ty åsen af Dent du Midi ser verkligen ut som det brutna locket på ett helgonskrin, och molnkransen kring bergets midja kunde verkligen vara en kortège med englar. Hvad vill du säga med det?

— Ingenting! Jag ville bara säga något vackert! Men hur tarfligt att draga ner ett fjell om tio tusen fot och täckt med snö till ett verk af menskohanden. Och göra en molnslöja till englar, overkligheter som ingen tror på! Det kittlar inbillningen, men ger icke någon klar föreställning, det vaggar begreppen i en domning der verklighet och drömmar blandas; det är sålunda med vår poesi, som med den lasten som kallas rus.

— Godt! Men hur tänker du dig att framtidens menniska skall göra sin poesi om alpen. Så här kanske: »Dent du Midi; Ditt sekundära kalklager blandadt med Dolomit är i dag betäckt med snö; ty det snöade i natt tre millimeter och la Bise blåste med en styrka

af åtta skålpund; när snön smälter få vi så majsen; och hacka om våra vingårdar för andra gången.» Är det så du menar?

— Nej, jag menar att framtidens menniskor icke komma att leka med tankar och ord, ty de få annat att tänka på. Jag tror att de inför naturens skönhet skola försjunka i stilla åskådning och aldrig tröttnande beundran, ty de skola återvinna den förmågan, som konsten nära på beröfvat oss!

Samtalet afbröts af ett ackord ansatt af en fullstämmig orkester, som bröt ut genom hotellets öppna fönster. De båda sjuke sutto stumma af häpnad ett ögonblick, ty de visste icke hvarifrån ljuden kommo, eller kunde i hast urskilja hvad det var för slag af buller; men så redde tonerna ut sig, och nu brusade Boccaciomarschen fram fullt igenkänlig. Henri lyfte hufvudet som jagthunden när han hör jägarens pipa; hans ögon glänste, och med ett leende öfver hela ansigtet sade han: Bocaccio! Hvad kan detta vara för fest?

— Jag hörde af öfverkyparen, — sade Aristide, — att verldens post- och telegrambyrå i Bern skulle ha middag här.

— Hvad är det för en byrå?

— Hm! Ser du hur vi sofvit, hur vi lekt vårt drömlif, medan kloka menskor arbetat för framtiden, med nyttiga ting! Vi läste aldrig annat i tidningarne än teater, musik och konst.

För oss spelade lifvet vid lampsken med limfärgslandskap, och när vi någon gång oroades af bullret utanför, så blefvo vi onda och foro ut mot skrikhalsarne eller kastade ett löje öfver dem. Och vi gingo der, stora, med våra papperskronor på hufvudet och trodde oss vara kungar i andens rike. Universum var Paris, och verlden var teatern.

Musiken hade tystnat och det hördes lösryckta ord ur ett tal. — »Det fredliga samarbetet mellan folken . . . krigens omöjliggörande . . . idéernas hastiga utbyte . . .»

Henri blef otålig: — Jag trodde man skulle vara skonad för dylikt häruppe åtminstone.

— Nej, min vän, vi förtjena ingen förskoning. Det nyttiga arbetet, som vi skytt likt något orent, går långt nu för tiden; det arbetar i jorden, men det höjer oss öfver molnen; vi arbetade öfver molnen och kommo lika fullt i jorden.

En handklappning inne i matsalen afslutade nu talarens skål.

— Hör du, hvilka tider! Postdirektörer taga applåderna ifrån oss! Känner du igen ljuden? Ha! När jag stod i kulissen första gången och mina vers läspades ut i salongen, och det kom ett smattrande ljud till svar; då trodde jag först att det var en regnskur på teaterns tak, ty jag hade aldrig hört det ljudet från det hållet. Men när jag såg skådespelaren buga

sig och smattret tilltog, då förstod jag. Rusade det? Ett ögonblick! Sedan tänkte jag: oh! det är syskonen och mostrarna. Och det var det också, ty dan derpå fick jag kritik, kritik så... Sen stod jag aldrig i kulissen mer. Och nu kommer jag väl icke dit mer.

Henri hade lutat sig öfver åt Aristide såsom om han ville tala. Steg hördes på sanden bakom dem och fru M. nalkades efter att med en lätt hostning ha gifvit tillkänna sin närhet.

— Förlåt, Aristide, — sade hon, — men barnen äro komna och vi vänta dig.

— Hvart, hvart skall du taga vägen? Skall du inte stanna här? — frågade Henri med en röst som om han begärde svar på en inlemnad pjes.

— Högre upp, — svarade Aristide, — till les Bains de L'Alliaz.

— Hvarför kan du inte stanna här då? Skulle du inte stanna här? Var det inte meningen att dröja här? Hvar skall du vara i sommar?

— I sommar? Hvar skall du vara i sommar?

— Hm! Jag vet inte! — svarade Henri och grep efter Aristides hand.

— Jag vet att vi inte skola vara här, Henri, ty när snön smälter, då brukar luften bli för stark.

— Nå, råkas vi i höst? Hvar skall du vara i höst?

— Troligen der vi stanna i sommar.

— Åh, du skall inte tala så. Vi komma att lefva länge, kära du. Jag andas så lätt, så lätt . . .

— Jaså, du börjar andas lätt. Farväl då, stackars Henri.

I det samma hördes ystra skratt och ljudet af små kängor som sprungo i kapp. I nästa ögonblick satt Aristide med en svartlockig pilt på hvardera knäet. Henri kände sig förlägen och till det yttersta plågad. Aristide ville hjelpa honom, men han visste icke hvad han skulle säga. Slutligen sade han åt gossarne: »Helsa på er farbror». Gossarne sågo på Henri och helsade kort.

— Skola vi resa nu, Amelie? — frågade Aristide.

— Ja, om du vill?

— Res icke än! — bad Henri med en bönfallande blick på den unga qvinnan.

— Vi kunna icke stanna för Ert nöjes skull, min herre, — svarade hon.

— Mitt nöje? — återtog Henri.

— Ja. Ni har bestått Er dyra nöjen, ni, på andras bekostnad, på dessa barns och min bekostnad.

— Tyst, tyst, min vän, inga domar nu; au revoir Henri, utan bitterhet, utan dom; vi

voro lika dumma båda två, och det rådde vi inte för. Au revoir.

— Hvar? — frågade Henri, som om han väntade sin dom.

— Hvar? I Vevey, i Clarens, i himlen, i värsta fall, om det fins någon.

— Du är icke rädd för att dö du, — upptog Henri, som icke på något vilkor ville släppa samtalet.

— Nej, men jag tycker det är tråkigt det skall ske just nu. Jag vet inte hvarför man skall vara räddare för att dö än för att födas. Det är saker, som man inte kan göra något åt. Farväl, nu måste jag fara. —

Henri såg ut som om han hade ett ord på läpparne, hvilket han ej kunde få fram. I detsamma Aristides rullstol vände om, trädde modren fram till Henri. Denne hade ur fickan framtagit en Livre d'Heures med svarta permar och förgylda bronsknäppen, hvilken han öppnade, och nu började hans läppar röras häftigt, men utan att frambringa ett ljud.

Ljudet af droskan dog bort vid vägens krökning i en ravin. När Henri såg upp från boken, gingo hans blickar ut öfver landskapet och stannade åter längst bort i fonden på Dent du Midi. Solen hade smält snön här och hvar och dess mörka sidor voro nästan svarta mot snön;

nu liknade den ett kolossalt likkistlock af svart stoff, sållad med hvita blommor, alltjemt buret i luften af de glänsande molnen. Om Henri gjorde jemförelser är svårt att afgöra, men berget tycktes trycka honom och han grep modrens hand för att hålla sig fast.

— Jag är icke rädd för himlen, — sade han, — men den der svarta gropen är mig så motbjudande, så förödmjukande: att gräfvas ned som ett sjelfdödt kreatur . . ,

— Eller — sade modren — som en skatt, hvilken skall letas upp igen . . .

— Eller bli glömd och aldrig återfinnas . . .

— Förrän om hundratals år . . . och då komma i ett museum.

— När inga museer mera skola finnas, om man får tro Aristide . . .

— Tro icke din fiende.

— Han är icke min fiende längre. När striden är slut, finnas inga fiender mer.

Nu hördes vagnsbuller öfver deras hufvuden. Mellan granarne uppe på branten skymtade nu droskan fram. Henri såg uppåt och kände igen den. Med möda fick han fram sin näsduk och viftade med ansträngning. Men vagnen fortsatte sin färd, uppåt, uppåt. Henri försökte resa sig, för att göra sig bemärkt. Ett ofantligt moln sväfvade som en pappersdrake deruppe framför hästens hufvud och i nästa ögon-

blick skulle åkdonet med de resande försvinna. Han såg det; öppnade munnen till ett rop, men fick ej fram ett ljud. Då syntes något hvitt röra sig inne i vagnen, och snart viftade fyra näsdukar, viftade som farande vänner när skeppet går till hafs, och så försvann åkdonet in i molnet.

SAMVETSQVAL.

Det var fjorton dagar efter Sedan, således i medio af september 1870. Kopisten i Preussiska geologiska byrån, för tillfället löjtnanten i reserven, herr von Bleichroden, satt i skjortärmarne framför skrifbordet inne i Café du Cercle, den lilla byn Marlottes förnämsta värdshus. Uniformssyrtuten med den styfva kragen hade han kastat öfver en stolskarm, och den hängde nu der slak och hopfallen som ett lik, med de tomma ärmarne liksom krampaktigt fattande om stolsbenen för att skydda sig i ett fall med hufvudet förut. I veka lifvet syntes märket efter sabelkopplet, och venstra skörtet var alldeles blankpoleradt af baljan. Ryggen var dammig som en landsväg; — herr löjtnanten-geologen kunde också om qvällarne studera terrängens tertiära lagringar i kanten på sina nötta byxor, och när ordonnansen kom in i rummet med sina smutsiga stöflar, såg han genast i spåren

på golfvet, om han gått i eocen- eller pliocen-formationer.

Han var verkligen mera geolog än militär, men för tillfället var han brefskrifvare. Han hade skjutit upp glasögonen på hjessan och satt med pennan hvilande och såg ut genom fönstret. Trädgården låg der i all sin höstprakt med äppel- och päronträd segnande mot marken af de skönaste frukter. Apelsinröda pumpor solade sig bredvid taggiga, grågröna kronärtskockor; brandröda tomater klättrade på käppar strax bredvid bomullshvita blomkålshufvuden; solrosor så stora som tallrikar vände sina gula diskar mot vester, der solen började dala; hela småskogar af dalier, hvita som nystärkt linne, purpurröda som stelnadt blod, smutsröda som nyslagtadt kött, laxröda som hjertslag man kallar, svafvelgula, linfärgade, skäckiga, fläckiga, sjöngo en enda stor färg-konsert. Och så den sandade gången bevakad af två dessa jättelöfkojor, svagt syrenfärgade, bländande isblå, halmgula, hvilka drogo ut perspektivet ända bort der vinfälten stodo brungröna, en småskog af tyrsosstafvar med de rodnande klasarne halft dolda under löfven. Och der bakom: sädesfältens hvitnande, oskördade halm med de öfverfylda axen hängande sorgsna ner mot marken, med utspärrade agnar och skärmfjäll, vid hvarje vindstöt lemnande igen åt jorden sitt lån, utsprängda af safter som moderns bröst, när hon ej får gifva sitt barn

di. Och längst i bakgrunden Fontainebleau-skogens dunkla ek-kronor och bok-hvalf, hvilkas konturer upplöst sig i de finaste utklippningar såsom gamla brabantska spetsar, genom hvilkas yttersta maskor qvällsolens vågräta strålar slogo in guldtrådar. Ännu besökte några bin de praktfulla honungsgömmena ute i trädgården; en rödhake slog några enkla qvitter i äppelträdet; men starka ångor kommo då och då stötvis från löfkojorna, som när man går på en trottoar och dörren till en parfymbod öppnas. Löjtnanten satt med pennan hviladt gevär och syntes betagen af den praktfulla synen. Hvilket skönt land, tänkte han, och hans tankar gingo bort till hembygdens sandhaf utprickadt med några eländiga martallar, som sträckte knotiga armar mot skyn, som om de bådo om nåd från att drunkna i sanden.

Men den herrliga taflan, som infattades i fönsterkarmen såsom i en ram, skuggades då och då, regelmässigt som af en pendel, genom skyltvaktens gevär, hvars blankblixtrande bajonett skar midt öfver målningen och vände rätt under ett päronträd, behängdt med de skönaste zinobergröna och cadmiumgula Napoleonspäron. Löjtnanten tänkte ett ögonblick bedja honom välja ett annat pass, men han vågade icke. Så lät han, för att undgå bajonettens blixtar, sina ögon vändas åt venster ut åt gården. Der stod köksbygningen med sin gulrappade vägg utan

fönster, och med en gammal vresig vinstock uppspetad mot väggen som ett skeletteradt däggdjur i ett museum; men den saknade både löf och klasar; den var död och stod som en korsfästad, fastnaglad vid det nedruttnade spalieret, utsträckande sina långa, sega armar och fingrar, som om den ville ta skyltvakten i en enda gastkramning hvar gång han vände i dess närhet.

Löjtnanten vände sig bort från synen och lät blickarne falla ned på skrifbordet. Der låg det ofullbordade brefvet till hans unga hustru, som blifvit hans för fyra månader sedan, två månader innan kriget bröt ut. Bredvid fältkikaren och franska generalstabens karta låg Hartmanns Philosophie des Unbewussten och Schopenhauers Parerga und Paralipomena. Plötsligt steg han upp från bordet och gick några slag i rummet. Det var den nu flydda artistkoloniens samlings- och matsal. Väggarnes boisseringar voro i kasetterna prydda med målningar i olja, minnen af soliga stunder i det sköna, gästfria landet, som upplät så generöst åt främlingen sina konstskolor och sina utställningar. Här funnos dansande spaniorskor, romerska munkar, kustpartier från Normandie och Bretagne, holländska väderqvarnar, norska fisklägen och Schweizeralper. I ett hörn hade ett valnötsstaffli krupit ihop och tycktes gömma sig i skuggan för några hotande bajonetter.

En nersmetad palett hängde med ännu blott till hälften torkade färger och såg ut som en urtagen lefver i ett triperie-fönster. Några spanska eldröda milismössor, målarnes uniformsmössa, hängde med märken af svett och halft blekta af sol och regn på klädhängaren. Löjtnanten kände sig generad, som när man trängt sig in i en annans bostad och väntar, att värden skall komma och öfverraska. Han stannade derför snart i promenaden och satte sig vid bordet att skrifva på sitt bref. Han hade de första sidorna färdiga, fulla med hjertliga utgjutelser af sorg, saknad och farhågor, då han nyligen fått underrättelser, bekräftande hans glada förhoppningar om att han skulle bli far. Han doppade nu pennan, mera för att få någon att tala vid, än för att egentligen meddela underrättelser eller begära upplysningar. Och så skref han:

»Såsom till exempel, när jag kom med mina hundra man, efter fjorton timmars marsch utan mat eller vatten, till en skog, der vi råkade en öfvergifven proviantvagn. Vet du hvad som hände? Uthungrade, så att ögonen stodo i hufvudet som bergkristaller i granit, upplöste sig truppen och kastade sig som vargar öfver maten, och då den var knappt tillräcklig för tjugufem man, råkade de i handgemäng. Mina kommandoord lyssnade ingen till, och då sergeanten gick lös på dem med sabeln,

slogo de ner honom med gevärskolfvarne! Sexton man blefvo liggande på platsen sårade och halft döende. De, som kommo öfver maten, åto så hejdlöst, att de blefvo sjuka och måste lägga sig ner på marken, der de genast föllo i sömn. Det var landsmän mot landsmän, det var vilddjur, som slogos för maten!

Eller när vi en dag fingo order att i hast kasta upp skyttevallar? Det fans intet annat att tillgå i den skogslösa trakten än vinrankorna och deras käppar. Det var en upprörande syn att se, huru vinfälten inom en timme voro sköflade, huru stockarne med löf och klasar röckos upp för att bindas till fasciner, som voro helt våta af de krossade, halfmogna drufvornas saft. Man försäkrade, att det var fyrtioåriga vinstockar. Och vi förstörde alltså fyrtio års arbete på en timme! Och detta för att, sjelfva skyddade, skjuta ner dem, som odlat fascinerna. Eller när vi skulle tiraljera i en oskuren hvetesåker, der kornen risslade om fötterna som snöbark, och halmen lade sig ner att ruttna vid nästa regnskur? Tror du, kära, älskade hustru, att man kan sofva lugnt om natten efter sådana dåd? Och ändå, hvad har jag gjort annat än min pligt? Och man vågar påstå, att känslan af uppfylda pligter skall vara den bästa hufvudkudde!

Men det finnes ännu värre saker som förestå! Du har kanske hört omtalas, att franska

befolkningen, för att öka sin armé, rest sig i massa och upprättat frikårer, som under namn af franc-tireurs söka skydda sina gårdar och fält! Preussiska regeringen har icke velat erkänna dem som soldater, utan man har hotat att låta skjuta ner dem som spioner eller förrädare, när de anträffas! På grund af, säger man, att det är staterna, som föra krig, och icke individerna! Men äro icke soldaterna individer? Och äro icke dessa franc-tireurer soldater? De hafva en grå uniform såsom jägareregementen, och uniformen gör ju soldaten! Men de äro icke inregistrerade, invänder man! Ja, de äro icke inregistrerade, emedan regeringen hvarken haft tid att inskrifva dem, eller kommunikationerna med landsbygden varit så tillgängliga, att det kunnat ske! Jag har just tre sådana fångna här i biljardsalen bredvid och väntar hvarje ögonblick order från högqvarteret rörande deras öde.»

Här afbröt han skrifningen och ringde på ordonnansen. Denne, som hade sin post i skänkrummet, stod ögonblickligen inne i salen hos löjtnanten.

— Hur är det med fångarne? — frågade herr von Bleichroden.

— Väl, herr löjtnant, de spela guerre som bäst och äro vid godt mod!

— Gif dem några buteljer hvitt vin, men af den svagaste sorten! . . . Ingenting passerat?

— Ingenting passerat! Skall ske, herr löjtnant!

Herr Bleichroden fortsatte att skritva.

»Hvilket egendomligt folk detta franska! De tre friskyttarne, jag nämde om, och hvilka möjligen (jag säger möjligen, ty jag hoppas ännu på det bästa!) möjligen skola dömas till döden om några dagar, spela just nu biljard i rummet bredvid mitt, och jag hör skramlet af deras köer mot bollarne! Hvilket lustigt verldsförakt! Men det är ju ståtligt att så kunna gå hädan! Eller det bevisar, att lifvet är bra litet värdt, när man så lätt kan skilja sig ifrån det. Ja, jag menar, när man icke har sådana kära band, som jag har, hvilka binda en vid tillvaron. Du missförstår mig väl icke och tror, att jag menar att jag är bunden ... Ah, jag vet icke hvad jag skrifver, för jag har inte sofvit på många nätter och mitt hufvud är så ...»

Nu knackade det på dörren. På löjtnantens »stig in» öppnades dörren, och byns pastor trädde in. Det var en femtioårs man med ett vänligt och sorgset, men högst beslutsamt utseende.

— Herr löjtnant, — började han, — jag kommer för att bedja er om tillstånd att få tala vid fångarne.

Löjtnanten steg upp och påtog sin syrtut samt anvisade pastorn en plats i soffan. Men när han fått den trånga rocken knäppt och

kände den styfva kragen fatta med sin tång om halsen, var det, som om de ädlare organen blifvit hopsnörda, och som om blodet stannat i sina hemliga vägar till hjertat. Med handen på Schopenhauer, stödd mot skrifbordet sade han: — Till er tjenst, herr pastor, men jag tror icke fångarne skola skänka er mycken uppmärksamhet, ty de äro inbegripna i ett parti guerre!

— Jag tror, herr löjtnant, — svarade pastorn, — att jag känner mitt folk bättre än ni! En fråga: Ämnar ni låta skjuta dessa gossar?

— Naturligtvis! — svarade herr von Bleichroden, fullständigt inne i sin rol. — Det är staterna, som föra krig, herr pastor, icke individerna!

— Om förlof, herr löjtnant, ni och edra soldater äro icke individer då?

— Om förlof, herr pastor, icke för tillfället!

Han lade brefvet till hustrun under läskpapperet och fortsatte:

— Jag är i detta ögonblick endast en representant af den tyska förbundsstaten.

— Sant, herr löjtnant, eder älskvärda kejsarinna, den Gud må evigt beskydda, var också en representant af den tyska förbundsstaten, när hon utfärdade sin proklamation till den tyska qvinnan att bistå de sårade, och jag vet tusen franska individer, som välsigna henne, under det franska nationen bannar er nation!

Herr löjtnant, i Jesu Frälsarens namn (här steg pastorn upp, fattade fiendens händer och fortfor med gråten i halsen), kan ni icke vädja till henne...

Löjtnanten höll på att förlora fattningen, men han hemtade sig igen och sade:

— Hos oss ha ännu icke fruntimmerna fått sin hand i politiken!

— Det är skada det — svarade presten och rätade upp sig.

Löjtnanten tycktes ha lyssnat ut genom fönstret, så att han icke gaf akt på prestens svar. Han blef orolig, och hans ansigte var helt blekt, ty den styfva kragen kunde icke hålla blodet qvar deruppe längre.

— Var så god och sitt, herr pastor, — sade han på måfå. — Om ni önskar tala vid fångarne, står det er fritt; men sitt qvar ett ögonblick! (Han lyssnade ut igen, och nu hördes tydliga hofslag, två och två, som af en häst i sträckt traf.)

— Nej, gå icke än, herr pastor, — sade han med andan i halsen. Presten stannade. Löjtnanten sträckte sig så långt ut genom fönstret han kunde. Hästtrafvet kom allt närmare, tills det föll in i skridt, saktade och upphörde. Skramlet af en sabel och sporrar, fotsteg, och herr von Bleichroden höll ett bref i sin hand. Han slet upp det i vikningen och läste.

— Hvad är klockan? — frågade han sig sjelf. — Sex! Alltså om två timmar, herr pastor, skola fångarne skjutas, utan dom och ransakning!

— Omöjligt, herr löjtnant, man skickar icke folk in i evigheten så!

— Evigheten eller icke, ordern lyder, att det skall vara undangjordt innan korum, såvida icke jag sjelf vill anse mig som en, hvilken gjort gemensam sak med friskyttarne. Och här följer ett skarpt klander öfver att jag icke redan utfört ordern af den 31 augusti. Herr pastor, gå in och tala vid dem, och bespara mig obehaget...

— Ni anser det vara ett obehag att meddela en rättfärdig dom!

— Men jag är väl dock en menniska, pastor! Tror ni icke jag är en menniska?

Han ref upp rocken för att få luft, och han började vandra på golfvet.

— Hvarför få vi icke alltid vara menniskor? Hvarför skola vi vara dubbelgångare! O! O! herr pastor, gå in och tala vid dem? Äro de gifta män? Ha de hustru och barn? Föräldrar kanske!

— De äro ogifta alla tre, — svarade pastorn. — Men denna natt åtminstone kunde ni skänka dem!

— Omöjligt! Ordern lyder: före korum, och i dagningen skola vi bryta upp! Gå in till dem, herr pastor! Gå in till dem!

— Jag skall gå! Men kom ihåg, herr löjtnant, att ni icke går ut i skjortärmarne, när ni går ut, ni skall råka ut för samma öde som de, ty det är ju rocken, som gör soldaten!

Och presten gick.

Herr von Bleichroden skref ner sista raderna på sitt bref i ett mycket upprördt tillstånd. Derpå förseglade han det och ringde på ordonnansen.

— Befordra detta bref, — sade han åt den inträdande, — och skicka in sergeanten.

Sergeanten kom.

— Tre gånger tre gör tjugunio, nej tre gånger sju äro ... sergeanten tar tre gånger ... tar tjugusju man och fysiljerar fångarne inom en timme. Här är ordern!

— Skjuter dem? — frågade sergeanten dröjande.

— Fysiljerar, ja! Välj ut det sämsta folket, de som varit i elden förut. Ni förstår. Till exempel n:r 86 Besel, n:r 19 Gewehr och i den stilen! — Beordra vidare en handräckning åt mig på sexton man, nu genast. Bästa karlarne! Vi skola rekognoscera åt Fontainebleau, och när vi komma igen skall det vara gjordt. Har ni förstått?

— Sexton man handräckning åt löjtnanten, tjugusju till fångarne, Gud bevare herr löjtnanten!

Och så gick han.

Löjtnanten knäppte noga igen sin rock, spände kopplet om lifvet, stack en revolver i fickan. Derpå tände han en cigarr, men han kunde omöjligt röka, ty det fattades honom luft i lungorna. Han dammade sitt skrifbord. Han tog sin näsduk och torkade papperssaxen, lackstången och strykstickasken. Han lade linealen och pennskaften parallelt, alldeles vinkelrätt mot läskpapperet. Derpå började han ställa möblerna i ordning. När det var gjordt, tog han fram kam och borste och ordnade sitt hår framför spegeln. Han tog ner paletten och undersökte färgklickarne, han profvade alla de röda mössorna och försökte få staffliet att stå på två ben. När klirret af handräckningens gevär hördes på gården, fans det icke ett föremål i rummet, som han ej fingrat på. Och så gick han ut. Kommenderade venster om marsch, och tågade ut ur byn. Det var, som om han sprungit för en fiendtlig öfvermakt, och truppen hade svårt att följa honom. När han kom ut på fältet, lät han folket gå i fil, en och en, för att icke trampa ned gräset. Han vände sig icke om, men den, som gick närmast efter honom, kunde se, hur klädet i ryggen på hans rock då och då drog sig ihop i kramp, som när man ryser eller väntar ett slag bakifrån. I skogsbrynet kommenderades halt. Han befalde manskapet hålla sig tysta och hvila, medan han gick in i skogen.

När han nu kommit i ensamheten och noga sett efter, att ingen kunde se honom, drog han ett djupt andetag och vände sig inåt de dunkla snåren, der de små gångstigarne leda till Gorge-aux-Loups. Småskogen och buskarne lågo redan i skugga, men deruppe i topparne af ekar och bokar lyste solen ännu bjert. Han kände sig, som om han låg på den mörka sjöbotten och genom det gröna vattnet såg dagsljuset öfver sig, hvilket han aldrig mer skulle nå. Den stora undersköna skogen, som förr läkt hans sjuka ande, var i qväll så oharmonisk, så stötande, så kall! Lifvet låg framför honom så hjertlöst, så motsägande, så fullt af dubbelheter, och han tyckte, att naturen sjelf såg olycklig ut i dess omedvetna, ofria sömnlif. Här fördes också den gräsliga kampen för tillvaron, oblodig visserligen, men lika grym som ute i det vakna lifvet. Han såg, huru de små ekarne yfvat ut sig till buskar för att döda bokens späda plantor, hvilka aldrig skulle bli annat än plantor, och af tusen bokar var det blott en, som kunde få gå upp i ljuset, och derigenom bli en jätte, som i sin tur skulle stjäla lifvet från de andra. Och eken, den hänsynslösa, hvilken sträckte ut sina knotiga råa armar, som om hon ville behålla hela solen för sig sjelf, hon hade uppfunnit den underjordiska striden. Hon sände ut sina långa rötter åt alla håll, underminerade marken, åt upp

de allra minsta näringspartiklar för de andra, och när hon icke kunde skugga ihjäl sina motståndare, svälte hon ihjäl dem. Eken hade redan mördat granskogen, men boken kom som en hämnare, långsamt men säkert, ty hennes skarpa safter döda allt der hon kommer till väldet. Hon hade uppfunnit förgiftningsmetoden; och den var oemotståndlig, ty inte en ört kunde växa i hennes skugga, utan marken var svart som en graf omkring henne, och derför var framtiden hennes.

Han vandrade och vandrade, framåt, framåt. Han slog med sabeln omkring sig i snåren, utan att tänka på, huru många unga ek-förhoppningar han krossade, huru många toppade krymplingar han kallade till lif. Han tänkte knappt något mera, ty hans själs alla verksamheter lågo som i en mortel rörda till mos. Tankar försökte kristallera sig fram, men upplöste sig och flöto bort, minnen, förhoppningar, agg, veka känslor och ett enda stort hat mot allt vrångt, som genom en outredd naturmakt kommit att styra verlden, smälte tillsammans i hans hjerna, som om en inre eld hastigt höjt temperaturen och tvingat alla fasta beståndsdelar att antaga flytande form. Han röck hastigt tillsammans och stannade i ett väldigt hugg, ty från Marlotte kom ett ljud rullande öfver fälten och mångdubblades i vargklyftans

hålgång. Det var trumman! Först en lång hvirfvel trrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrråm! Och — så slag på slag, tunga, dofva, ett och två, som när man spikar-igen en likkista och är rädd att störa sorgehuset. Trrrråm — trrråm! — Tråm — trråm! Han tog upp klockan! Tre qvart till sju! Om en qvart skulle det ske! Han ville gå hem och se det! Nej, men han hade ju flytt! Han ville icke för allt i verlden se det! Och så steg han upp i ett träd.

Nu såg han byn, så ljus, så glad med sina små trädgårdar, och kyrktornet, som steg upp öfver takåsarne. Mera såg han inte. Han höll klockan i handen och följde sekundvisaren. Pick, pick, pick, pick! Den rände rundt omkring den lilla taflan, så fort, så fort! Men den långa minutvisaren den gjorde en knyck hvarje gång den lilla gjort en rund, och den stadiga timvisaren den stod stilla, tyckte han, men den gick nog den också.

Nu fattades klockan fem minuter i sju. Han grep stadigt, riktigt stadigt om den blanka, svarta bokgrenen; klockan darrade i handen, pulsarne bultade vid öronen, och han kände en brinnande hetta i hårfästet. — Krasch! lät det, alldeles som när en planka brister, och öfver ett svart skiffertak och ett hvitt äppelträd steg nu en blå rök upp öfver byn, blåhvit som ett vårmoln, men öfver molnet sköt en ring, två ringar, många ringar upp i luften,

som om man skjutit efter dufvor och icke mot en vägg.

Alla voro icke så dåliga som jag trodde, tänkte han för sig sjelf, när han steg ner ur trädet, numera liksom lugnare, sedan detta var gjordt. Och nu började den lilla byklockan ringa, själaro, själafrid för de döda, som fyllt sin pligt, men icke för alla lefvande, som fyllt sin! Solen hade gått ned, och månen, som blekgul suttit uppe hela eftermiddagen, började nu rodna och tilltaga i ljusstyrka, när löjtnanten marscherade med sin handräckning bortåt Montcourt, allt jemt förföljd af den lilla klockans ringning. Truppen kom in på stora chausséen till Nemours, och den vägen med dess två led popplar syntes enkom vara gjord för marscher. Och så marscherades, tills mörkret föll tätt och månen lyste skarpt. I sista ledet hade man redan börjat hviska, och en hemlig rådplägning egde rum i lederna, om man icke skulle anmoda korporalen göra löjtnanten någon slags antydan om, att trakten var osäker och att man måste i qvarter för att kunna bryta upp i dagningen, då herr von Bleichroden helt oväntadt kommenderade halt. Man hade stannat på en backe, hvarifrån man kunde se Marlotte. Löjtnanten stod alldeles stilla som en rapphönshund, när han stött på kullen. Nu gick trumman igen! Och så slog klockan nio i Montcourt, och så slog hon i Grèz, i Bourron,

i Nemours, och så började alla små klockorna ringa vesper, och den ena gällare än den andra; men genom dem alla trängde den lilla i Marlotte. Den ropade: hjelp-hjelp! hjelp-hjelp! och herr von Bleichroden kunde icke hjelpa! Nu kom ett dån efter marken, som ur jordens innandömen: det var nattskottet i högqvarteret vid Chalons. Och genom de lätta aftondimmor, som lägrat sig likt stora fönstervaddar öfver den lilla floden Loin, trängde månljuset och lyste upp floden, så att den liknade en lavaström, som i fjerran rann ut ur den likt en vulkan stigande svarta Fontainebleauskogen. Qvällen var qväfvande varm, men karlarne voro alla hvita i ansigtet, så att läderlapparne, som svärmade omkring dem, susade tätt förbi deras öron, som de göra när de se hvitt. Alla visste, hvad löjtnanten tänkte på, men de hade aldrig sett honom så besynnerlig, och de fruktade, att allt icke stod rätt till med dessa ändamålslösa rekognosceringar på stora landsvägen. Slutligen tog sig korporalen den dristigheten att gå fram till honom och under form af en rapport väcka hans uppmärksamhet på, att taptot hade gått. Herr von Bleichroden mottog upplysningen ödmjukt, som man mottager en order, och kommenderade till hemmarsch.

När de en timme senare gingo in på första gatan i Marlotte, iakttog korporalen, att löjt-

nantens högra ben drogs ihop i knävecket som af spatt, och att att han gick på en diagonal som hästflugan. På torget aftackades truppen utan korum, och löjtnanten försvann.

Han ville inte gå in till sig genast. Det var något, som drog honom, hvart visste han ej! Han löpte omkring med ögonen uppspärrade och näsborrarne vidgade som en stöfvare. Han mönstrade väggarne och vädrade efter någon lukt, som han väl kände. Ingenting såg han, och ingen menniska mötte han. Han ville se, hvar »det» hade skett. Men han fruktade också att få se det. Slutligen blef han trött och gick hem. På gårdsplanen stannade han och gick omkring köksbygnaden. Der stötte han på sergeanten och blef så skrämd, att han fick lof att ta sig i väggen. Sergeanten blef också skrämd, men hemtade sig och började:

— Sökt herr löjtnanten för att aflägga rapport.

— Det är bra, det är bra! Allt väl! Gå hem och lägg er! — svarade herr von Bleichroden, som om han fruktade att få några detaljer.

— Allt väl, herr löjtnant, men det var...

— Det är bra! Gå! Gå! Gå! — Och han talade så fort, så oafbrutet, att det icke var möjligt för sergeanten att sticka in ett ord, och hvarje gång han öppnade munnen, blef

han öfveröst med en ordström, så att han slutligen blef led och gick sin väg.

Då andades löjtnanten igen och kände sig som en pojke, hvilken sluppit stryk.

Han var nu i trädgården. Månen lyste bjert på den gula köksväggen, och vinstocken sträckte sina benrangelsarmar som i en lång, lång gäspning. Men, hvad var det? För två, tre timmar sedan var den död, utan löf, blott en grå karkass som vred sig i konvulsioner, och nu, hängde icke der de skönaste röda klasar, och hade icke stocken grönskat! Han gick närmare för att se efter, om det var samma vinstock.

När han kom intill väggen, trampade han i något klibbigt och kände denna dofva, äckliga lukt som kännes i slagtarboden. Och nu såg han, att det var samma vinstock, alldeles densamma, men rappningen på väggen var sönderskjuten och besprutad med blod. Det var alltså der! Det var der »det» hade skett!

Han gick genast derifrån. När han kom in i förstugan, snafvade han på något halt, som satt under fötterna. Han drog af sig stöflarne i farstun och kastade ut dem på gården. Derpå gick han in i sitt rum, der hans aftonvard stod dukad. Han kände en förfärlig hunger, men han kunde icke äta. Han blef stående och såg stinnt på det dukade

bordet. Der låg allting så nätt upplagdt; smörklimpen var så fin, så hvit med sin lilla inpressade rädisa i toppen; duktyget var hvitt, och han såg, att det var märkt med bokstäfver, som icke funnos i början af hans eller hans hustrus namn; den runda getosten låg så nätt på sina vinlöf, som om mer än fruktan för utskrifning eller brandskatt haft sin hand här; det sköna, hvita brödet, så olikt den bruna rågbullen, det röda vinet i den slipade karaffinen, de svagt rosenröda gigotskifvorna, allt tycktes vara ordnadt af vänliga händer. Men han blygdes att röra vid maten. Han fattade plötsligt klockan och ringde. Ögonblickligen inträdde värdinnan och stannade vid dörren utan att säga ett ord. Hon såg ner åt hans fötter och väntade en befallning. Löjtnanten visste icke hvad han ville, och mindes icke, hvarför han ringt. Men han måste tala.

— Är ni ond på mig? — störtade han fram.

— Nej, min herre, — svarade den ödmjuka qvinnan. — Är det något min herre önskar? — Och hon såg åter på hans fötter.

Han tittade ner för att se efter hvad hon såg på, och han upptäckte då, att han stod i strumplästen, och att golfvet var alldeles fullt med spår, röda spår med aftryck efter tårna, der strumpan var söndergången, ty så länge hade han marscherat den dagen.

— Gif mig er hand, min fru, — sade han, och räckte fram sin.

— Nej, — svarade qvinnan och såg honom rätt in i ögonen, och dermed gick hon.

Herr von Bleichroden tycktes fatta mod efter denna skymf, och tog en stol för att sätta sig att äta. Han lyfte på köttfatet för att servera sig, men när han fick köttlukten i närheten af ansigtet blef han illamående, steg upp, öppnade fönstret och kastade ut hela fatet på gården. Han darrade i hela kroppen och kände sig sjuk! Hans öga var så känsligt, att ljuset plågade honom och alla starka färger retade honom. Han kastade nu ut vinbuteljen, han tog bort den röda rädisan ur smöret, de röda målarmössorna, paletten, allt som var rödt skulle ut. Och derpå lade han sig på sängen. Hans ögon voro trötta, men de kunde icke sluta sig. Så låg han en stund, tills han hörde röster i skänksalen! Han ville icke lyssna, men hans öron måste höra, och han hörde, att det var två korporaler, som drucko öl. Och de talade:

— Det var styfva gossar de två lågväxte, men den långe var klen.

— Det är icke sagdt, att han var klen, derför att han föll ihop som en trasa vid muren, men han bad, att vi skulle häkta upp honom vid spalieret, för han ville stå, sade han.

— Men de andra, fan anamma, stodo de inte med armarne i kors öfver bröstet, som om de skulle till att fotograferas.

— Ja, men när presten kom in till dem i biljarden och sa' till dem, att det var kaput, så lär de ha kräkts alla tre midt på golfvet, så sa' sergeanten åtminstone, men skrek gjorde de inte, och inte ett knyst om nåd!

— Ja, det var fan till karlar! Gesundheit!

Herr von Bleichroden stack ner hufvudet i kuddarne och stoppade lakanen i öronen. Men derpå steg han upp. Det var som om något drog och drog till dörren, bakom hvilken de talande sutto. Han ville höra mera, men karlarne talade nu sakta. Han smög derför fram, och med ryggen spänd i en rät vinkel lade han örat till nyckelhålet och lyssnade.

— Men såg du på folket vårt? Voro de inte så grå som pipaskan här i synen, och så många, som sköto i luften! Tala inte om det bara! Men de fick ändå hvad de skulle ha! Och nog vägde de flera marker när de gick, än när de kom! Det var som att skjuta kramsfogel med kartescher.

— Nå, såg du de röda prestpojkarne, som stodo och sjöngo opera med kaffebrännarne! Det var som att snyta ljus, när det small. De rulla' ner i ärtsängen som gråsparfvar och klippte med vingarne och vände ut och in på

blindögona! Och kärngarna sen, som kom och plocka opp bitarne! Oj, oj, oj! Men så går det till i krig! Gesundheit!

Herr von Bleichroden hade hört nog, och blodet hade så öfverfyllt hans hjerna att han icke kunde somna. Han gick ut i skänkrummet och bad karlarne gå hem!

Derpå klädde han af sig, doppade hufvudet i handfatet, tog Schopenhauer och lade sig att läsa. Och han läste med brinnande pulsar: »Födelse och död höra båda till lifvet; de utgöra motvigter mot hvarandra; den ena betingar den andra; de bilda de båda ytterligheterna, de båda polerna af hvarje lifvets uppenbarelse. Det är just hvad den djupaste af alla mytologier, den Hinduiska, uttryckt genom en symbol, som är Schiwas (Förstörarens) attribut: en halskedja af dödskallar och Lingam, aflelsens organ och sinnebild... Döden är den smärtsamma upplösningen af den knut, som i vällust knöts vid skapelsen, den är den våldsamma förstörelsen af vår varelses grund-misstag, den är tagandet ur villfarelsen.»

Han släppte boken, ty han hörde någon som skrek och slog i hans egen säng! Hvem var i sängen? Han såg en kropp, hvars underlif sammanpressades af kramp och hvars bröstkorg stod spänd som laggarne i en fjerding, och han hörde en underlig, ihålig röst, som skrek under lakanen. Det var ju hans egen

kropp! Hade han då gått i tu, efter som han såg sig sjelf, hörde sig sjelf som en andra person? Skriken fortforo! Dörren öppnas och den ödmjuka qvinnan steg in, troligen efter att ha knackat.

— Hvad befaller löjtnanten? — frågade hon med brinnande ögon och ett eget leende på läpparne.

— Jag? — svarade den sjuke; — ingenting! Men han är visst mycket dålig och vill nog ha en läkare!

— Här fins ingen läkare, men pastorn brukar hjelpa oss, — svarade qvinnan — som icke log mer.

— Skicka efter presten då! — sade löjtnanten. — Han tycker inte om prester eljes!

— Men när han är sjuk, tycker han om dem! — sade qvinnan och försvann.

När presten kom in, gick han fram till bädden och tog den sjukes handled.

— Hvad tror ni det är? — frågade den sjuke. — Hvad tror ni han har?

— Ondt samvete! — var prestens korta svar.

Då flög herr von Bleichroden upp!

— Ondt samvete öfver att han gjort sin pligt!

— Ja, — sade presten och tog en våt handduk, som han slog om sjuklingens hufvud. — Hör mig, om ni ännu kan. Nu är *ni* dömd! Till en grymmare lott än de — tre! Hör

noga på mig! Jag känner symptomen! Ni står på gränsen att bli vansinnig! Ni måste försöka tänka denna tanke till botten! Tänk den starkt, och ni skall känna er hjerna liksom ordna sig! Se på mig, och följ med mina ord, om ni kan! Ni har gått i tu! Ni betraktar er ena part som en andra eller tredje person! Hur kom ni dit? Jo, ser ni, det är samhällslögnen, som gjort oss alla dubbla. När ni skref till er hustru i dag, då var ni en menniska, en sann, enkel, god menniska, men när ni talade vid mig, var ni en annan! Liksom skådespelaren förlorar sin menniska och blir ett konglomerat af roler, så blir också samhällsmenniskan minst två personer. När nu genom en skakning, en uppröring, en andens jordbäfning, själen remnar, då ligga de två naturerna der, sida vid sida, och betrakta hvarandra. — Jag ser en bok här på golfvet, som jag också känner. Han var en djupsinnig man, kanske den djupaste af alla. Han genomskådade jordelifvets elände och intighet så som om han lärt af vår Herre och Frälsare, men han kunde derför icke upphöra att vara en dubbelgångare, ty lifvet, födseln, vanan, den menskliga svagheten, tvang honom till återfall! Ni hör, herre, att jag läst andra böcker än breviariet! Och jag talar som läkare, icke som prest, ty vi båda — följ nu med mig noga! — vi förstå hvarandra! Tror ni icke jag kän-

ner förbannelsen af det dubbellif jag för! Jag hyser inga tvifvel om de heliga tingen, ty de äro invuxna i mitt kött, i min benstomme, herre, men jag vet att jag icke talar i Guds namn, då jag talar! Lögnen, ser ni, den få vi i moderlifvet, ur modersbröstet, och den som under nuvarande förhållanden ville säga den sanningen helt ut . . . ja, ja. — Kan ni följa mig?

Den sjuke lyssnade girigt, och hans ögonlock hade icke sänkt sig en enda gång under hela prestens anförande.

— Till er nu, — fortsatte presten. — Det fins en liten förrädare med en fackla i handen, en engel, som går med en korg rosor och beströr afskrädeshögarne i lifvet; det är en lögnens engel och heter det sköna! Hedningarne hafva dyrkat henne i Grekland, furstarne hafva omhuldat henne, ty hon har förvändt synen på folket, så att de icke sett sakerna sådana de äro. Hon går igen i hela lifvet och förfalskar, förfalskar! Hvarför, ni krigare, hvarför klädas ni i granna drägter med guld och lysande färger? Hvarför arbeta ni alltid under musik och flygande fanor? Är det icke för att dölja hvad som ligger bakom ert yrke? Om ni älskade sanningen, skulle ni gå i hvita blusar, som slagtare, så att blodfläckarne syntes rätt väl, ni skulle gå med knif och mergpryl som styckmästare i slagtarboden, med

bilor drypande af blod och klibbiga af talg! I stället för musikkårer skulle ni fösa en skara tjutande menniskor framför er, menniskor som blifvit vansinniga af synerna på slagfältet; i stället för fanor skulle ni bära svepningar, och på trossen draga likkistor!

Den sjuke, som numera vred sig i konvulsioner, knäppte ihop händerna till bön och tuggade rundt om naglarne. Presten hade fått en förfärlig uppsyn; hård, obeveklig, hatfull, och han fortfor:

— Du är en af naturen god man, du, och det är icke din goda menniska jag vill straffa, nej jag straffar dig som representant du kallat dig, och ditt straff skall bli androm en varnagel! Vill du se de tre liken? Vill du se dem?

— Nej för Jesu namn! — skrek den sjuke, hvars skjorta var våt af ångestens svett och låg smetad efter hans skulderblad!

— Din feghet visar att du är en menniska och feg som sådan.

Liksom slagen af en pisksnärt for den sjuke upp; hans ansigte blef lugnt, hans bröst lade sig, och med en kall röst, som om han varit alldeles frisk, sade han: — Gå ut, prestdjefvul, annars narrar du mig till dumheter!

— Men jag kommer inte igen om du kallar på mig, — sade denne. — Kom ihåg det! Kom ihåg, att om du inte får sofva, så är det icke

mitt fel, kanske snarare deras, som ligga derinne i biljarden! På biljarden du!

Och nu slog han upp dörren till biljardsalen, och in i sjukrummet störtade en förfärlig lukt af karbolsyra!

— Känn du, känn du! Det är icke som att lukta krutrök detta, det är icke att telegrafera hem om en sådan bragd: »stort nederlag, tre döda och en vansinnig, Gud vare tackad!» Det är inte att skrifva vers om, och kasta blommor på gatan, och gråta i kyrkan! Det är inte seger detta! Det är slagt, du, det är slagt, slagtare!»

Herr von Bleichroden hade rusat ur sängen och kastat sig ut genom fönstret. På gården greps han af några af sitt folk, som han ville bita i venstra sidan. Derpå bands han och fördes till högqvarterets ambulans att såsom angripen af fullt utbildadt vansinne forslas till ett hospital.

* * *

Det var en solig morgonstund i slutet af februari 1871. Uppför den branta Martheraybacken i Lausanne vandrade, steg för steg, en ung qvinna vid armen af en medelålders man. Hon var i ett långt framskridet hafvandetillstånd och nästan hängde vid sin följeslagares arm.

Hennes ansigte var en flickas, men var likhvitt af sorg, och hon var svartklädd. Mannen vid hennes sida var icke svartklädd, hvaraf förbigående slöto, att det icke var hennes man. Han tycktes djupt bekymrad, böjde sig då och då ner till den lilla qvinnan och sade ett och annat ord, derpå föll han tillbaka i sina egna tankar. När de kommo upp till platsen vid gamla tullhuset utanför värdshuset *A l'Ours*, stannade de.

— Ännu en backe? — frågade hon.

— Ja, kära syster, — svarade han. — Låt oss sitta ett ögonblick.

Och de satte sig på en bänk utanför värdshuset. Hennes hjerta bultade långsamt och hennes bröst andades trögt, som om luften icke räckte till.

— Det är synd om dig, stackars bror, — sade hon; — jag ser, att du längtar till de dina!

— För all del, syster, tala inte om det, — svarade han. — Nog är mitt hjerta fjerran ibland, och nog skulle man behöfva mig vid sådden der hemma, men du är ju min syster, och sitt eget kött och blod kan man ju icke förneka.

— Få se nu, — återtog fru von Bleichroden, — om denna luft och detta nya behandlingssätt skall kunna göra något till hans förbättring. Hvad tror du?

— Helt säkert, — svarade brodern, men vände sig bort för att icke visa sitt tviflande ansigte.

— Hvilken vinter i Frankfurt jag genomlefvat! Att ödet kan uppfinna sådana grymheter! Jag tror jag lättare burit hans död, än denna lefvande begrafning.

— Men hoppet lefver alltid, — sade brodern — med en hopplös ton. — Och så gingo hans tankar bort till hans barn och hans åkrar. Men strax derpå liksom blygdes han öfver sin sjelfviskhet, att han icke kunde vara så fullt med i denna sorg, som egentligen icke var hans, och som han fått alldeles oförskyldt, och han blef ond på sig sjelf.

Nu hördes ett gällt, långt utdraget skrik uppifrån backen, liknande en lokomotiv-hvissla, och så ett till.

— Går tåget så här högt uppe i backarne, — frågade fru von Bleichroden.

— Ja, det måtte göra det, — sade brodern och lyssnade med uppspärrade ögon.

Det skrek en gång till! Men nu lät det som när någon drunknar.

— Låtom oss gå hem igen, — sade herr Schantz, som blifvit alldeles blek, — du förmår icke denna backe i dag, och i morgon skola vi vara förnuftigare och taga en droska.

Men frun ville gå, ovilkorligen. Och så gingo de uppför den långa backen till hospi-

talet. Det var en Calvarie-vandring. I de gröna hagtornshäckarne vid sidan af vägen kilade svarta trastar med gula näbbar; på de murgrönsklädda murarne sprungo gråa ödlor i kapp och försvunno i springorna; det var full vår, ty det hade icke varit någon vinter; och i vägkanterna blommade primula och helleborus. Men detta fästade icke golgathavandrarnes uppmärksamhet. När de kommit halfvägs i backen, förnyades de hemlighetsfulla skriken. Liksom fattad af en plötslig aning vände sig fru von Bleichroden mot brodern, såg in i hans ögon med sina halfbrustna, för att se sina misstankar bekräftade, och derpå sjönk hon, utan att förmå uppgifva ett skrik, ner på vägen, hvars gula dam omhvärfde henne med ett moln. Och der blef hon liggande.

Innan brodern hann hemta sig, hade en beskedlig vandrare redan sprungit efter en vagn, och när den unga qvinnan bars in i vagnen hade redan hennes arbete för det kommande slägtet börjat, och nu hördes två skrik, två menniskors rop ur jemmerns djupaste dalar, och herr Schantz, som förlorat sin hatt, stod der på fotsteget och såg upp mot den blåa vårhimmelen och tänkte för sig: Om det kunde höras dit upp bara, men det är säkerligen för högt!

Uppe i hospitalet hade herr von Bleichroden blifvit logerad i ett rum med full fri utsigt åt

söder. Väggarne voro madrasserade och målade i en svag blå färgton, genom hvilken man kunde se lätta konturer af landskap. Taket var måladt som ett spalier med vinlöf. Golfvet var mattbelagdt, och under mattan låg ett lager halm. Möblerna voro helt öfverklädda med tagel och väf, så att inga hörn eller kanter af trävirket kunde ses.

Hvar dörren befann sig kunde man icke upptäcka inifrån, och derigenom aflägsnades alla den sjukes tankar på utgång och känslan af inspärrning, som är det farligaste under ett upprördt sinnestillstånd. Fönstren voro visserligen försedda med galler, men dessa voro vackert arbetade i form af fleurs de lis och löfverk samt så målade, att de icke märktes som galler.

Herr von Bleichrodens vansinne hade tagit formen af samvetsqval. Han hade mördat en vingårdsman under hemlighetsfulla omständigheter, som han icke kunde förmå sig att bekänna, af den enkla anledningen att han icke mindes dem. Nu satt han i fängelse och väntade domens exekution, ty han var dömd till döden. Men han hade ljusa mellanstunder. Då satte han upp stora papper på väggarne i rummet och skref dem fulla med syllogismer. Då mindes han, att han låtit skjuta Franctireurer; men att han var gift mindes han ej; och han mottog besök af sin hustru såsom af

en elev, hvilken han gaf lektioner i logik. Han hade ställt upp som premisser: att Franc-tireurer voro förrädare, och att ordern lydde: skjut dem! En dag hade hans hustru, som var nödgad hålla med om allt, den oförsigtigheten att rubba hans tro på premissen, att alla Franc-tireurer äro förrädare, och så ref han ner alla konklusionerna från väggen och sade, att han skulle använda tjugu år för att bevisa premissen, ty premissen måste först vara bevisad. Imellanåt hade han stora projekt för menskligheten väl. Hvad går allt vårt sträfvande ut på, här på jorden? frågade han. Hvarför regerar kungen, predikar presten, diktar skalden, målar målaren? Jo, för att skaffa kroppen qväfve. Qväfve var det dyraste af alla näringsmedel, derför var kött dyrast. Qväfve var intelligensen, ty de rika, som äta kött, äro intelligentare än de andra, som mera äta kolhydrater. Nu började det bli ondt om qväfve på jorden, och deraf uppstodo krig, arbetarestrejker, tidningar, läsare och statsanslag. Man måste uppfinna en ny grufva med qväfve. Herr von Bleichroden hade uppfunnit den, och nu skulle alla menniskor bli lika; frihet, jemlikhet och broderskap skulle komma att blifva en verklighet på jorden. Denna outtömliga grufva hette: luften. Den innehöll 79 volymprocent qväfve, och man måste uppfinna ett sätt att få lungorna att direkt upptaga och till kroppens näring förarbeta det-

samma, utan att det först behöfde förtätas i gräs, spanmål och grönsaker, för att af djur förvandlas till kött! Detta problem var framtidens och herr von Bleichrodens, och med dess lösning skulle jordbruk och boskapsskötsel bli öfverflödiga, och den gyllene åldern åter inträda på jorden. Derimellan förföll han åter i sina drömmar om det begångna mordet, och då var han djupt olycklig.

Imellertid, samma februarimorgon som fru von Bleichroden varit på väg upp till hospitalet och måst återvända hem, satt hennes man i sitt nya rum uppe i anstalten och såg ut genom fönstret. Först hade han sett på takets vinlöf och på väggarnes landskap, derpå hade han satt sig i en beqväm stol framför ljuset, så att han hade utsigten fri för sig. Han var lugn i dag, ty han hade fått ett kallt bad qvällen förut och hade sofvit godt om natten. Han visste, att det var Februari månad, men han visste icke, hvar han befann sig. Ingen snö utanför, det var hans första tanke, och detta förvånade honom, ty han hade aldrig varit i sydligare länder. Utanför fönstret stodo gröna buskar. Laurier teint alldeles öfversållade med hvita blomqvastar; laurier cerise med sina glänsande ljusgröna blad, hvilken är grön hela vintern; buxbom; en alm, alldeles öfverhöljd med murgrön, som dolde hvarenda gren och gaf trädet utseende af att stå i full löfskrud; på

gräsmattan, som var besållad med primula elatior, liksom af utslagen svafvelblomma, gick en karl och slog gräset med en lie, under det att en liten flicka räfsade. Han tog ännu en gång almanackan och läste: februari. Man står och räfsar i februari. Hvar är jag? — Derpå gingo hans blickar ut öfver trädgården, och han såg en djup dal sakta sänka sig, men grön som en sommaräng; och små byar och kyrkor lågo här och der; och stora hängpilar stodo alldeles ljusgröna. I februari, tänkte han igen. Och när ängarne togo slut, låg en sjö der; alldeles lugn, ljusblå, som luft, och på andra sidan sjön låg ett blånande land; öfver det blånande landet höjde sig en bergskedja; men öfver bergskedjan låg något annat, som liknade moln; de voro så fina i färgtonen som nytvättad ull, men de hade spetsar på sig; och öfver dem lågo små lätta skyar som ibland gingo in i de spetsiga molnen. Han visste icke hvar han var, men det var så vackert, att det icke kunde vara på jorden. Var han död, och hade han kommit till en annan verld? Icke var han i Europa! Kanske han var död! Han försjönk i stilla drömmar och försökte tänka sig in i sin nya belägenhet.

Men så såg han upp igen, och nu såg han hela den soliga taflan infattad i och korsad af fönstergallret, och de smidda jernliljorna och löfverken tecknade sig, som om de sväfvade i

luften. Han blef först skrämd, men så lugnade han sig; han betraktade taflan ännu en gång, särskildt de spetsiga, rosenröda molnen. Och så kände han en oerhörd glädje och en svalkande känsla i hufvudet; han erfor som om hjernans vindlingar, efter att ha legat oredigt hopsnodda, började ordna sig och läggas till rätta igen. Och han blef så glad, att hans bröst började sjunga, som han trodde, men han hade aldrig i sitt lif sjungit, och derför blef det skrik, jubelskrik, och det var de, som trängde ut genom fönstret och voro nära att göra hans hustru förtviflad af sorg. När han suttit der sjungande en timme, hade han erinrat sig en gammal målning i en kägelbana utanför Berlin, hvilken utgafs för att föreställa ett Schweizerlandskap, och nu visste han att han var i Schweiz, och att de spetsiga molnen voro alperna.

När läkaren gjorde sin andra rond fann han herr von Bleichroden sitta lugn och nynna för sig sjelf i sin stol framför fönstret, och det var icke möjligt att rycka honom från den sköna taflan. Men han var alldeles redig och visste sin ställning fullkomligt.

— Herr doktor, — sade han och pekade på jerngallret, — hvarför skall ni brännmärka, fleur-de-lisera en så vacker tafla? Vill ni icke låta mig gå ut i det fria? Jag tror det skulle

göra mig godt, och jag lofvar er att icke rymma!

Läkaren fattade hans hand för att i hemlighet med pekfingret undersöka pulsen vid tumroten.

— Pulsen är bara sjuttio, kära doktor, — sade patienten leende, — och jag har sofvit lugnt i natt. Ni har intet att frukta.

— Det gläder mig, — sade läkaren, — att kuren verkligen förmått något på er. Ni har frihet att gå ut.

— Vet ni, doktor, — sade den sjuke med en liflig rörelse, — vet ni, att jag känner mig, som om jag varit död, och åter stått upp till lif på en annan planet, så skönt är här! Aldrig hade jag kunnat drömma att jorden var så herrlig!

— Jo, min herre, jorden är ännu vacker, der icke kulturen förstört henne, och här är naturen så stark, att hon motstått menniskans försök. Tror ni att ert land alltid varit så fult, som det nu är? Nej, der nu äro öde sandslätter, som icke kunna föda en get, der susade fordom herrliga skogar af ek, bok och fur, i hvilkas skugga vildbrådet betade, och der feta hjordar af nordbons bästa slagtdjur gödde sig med ollon.

— Ni är Rousseauist, herr doktor, — inföll patienten.

— Rousseau var Genèvare, herr löjtnant! Der borta vid sjöstranden, längst in i viken, som ni kan se midt öfver almens topp, der, der föddes han, der led han, der brändes hans Emile och Contrat social, naturens evangelier, och der, till venster, vid foten af Valaiser-alperna, der det lilla Clarens ligger, der skref han kärlekens bok, La nouvelle Heloise. Det är nämligen Lac Léman, ni ser här nere!

— Lac Léman! — upprepade herr von Bleichroden.

— Det är vid denna stilla dal, — fortfor läkaren, — der fridfulla menniskor bo, som alla sårade andar sökt bot! Se der till höger, rätt öfver den lilla udden med tornet och popplarne; der ligner Ferney. Dit flydde Voltaire, när han grinat ut i Paris, och der odlade han jorden, och byggde det högsta väsendet ett heligt hus. Der ligger, längre hitåt, Coppet. Der bodde madame Stael, Napoleon folkförrädarens värsta fiende, hon, som vågade lära fransmännen, sina landsmän, att tyska nationen icke var Frankrikes barbariska fiende, ty, herre, nationerna hata icke hvarandra! Hit, se till venster nu, hit till denna lugna insjö, flydde den sönderslitne Byron, som, likt en bunden titan, ryckt sig lös ur de garn, i hvilka tillbakagåendets tidehvarf hade fångat hans starka själ, och här nere skref han ut sitt tyrannhat i »Fången på Chillon». Der, under det höga Mont Grammont,

utanför den lilla fiskarbyn St. Gingolphe, höll han en dag på att drunkna, men hans lif var icke fulländadt än. Hit hafva de flytt alla, som icke kunde lida den förruttnelsens luft, hvilken stod som en kolera öfver Europa efter den Heliga Alliansens attentat mot revolutionens, det är, menniskans nyförvärfvade rättigheter. Här nere, tusen fot under era fötter, diktade Mendelssohn sina svårmodiga sånger, här skref Gounod sin Faust! Kan ni icke se hvar han fått sina ingifvelser till Walpurgisnacht, der, i Savojeralpernas afgrunder! Här åskade Victor Hugo sina rasande straffsånger öfver Decemberförrädaren! Och här, underliga skämt af ödet, här nere i det lilla stilla, blygsamma Vevey, der aldrig nordanvinden kan komma, här sökte er egen kejsare att glömma skräcksynerna från Sadowa och Königgrätz. Der gömde sig Rysslands Gortschakoff, när han kände marken gunga under fötterna, här badade John Russell af sig all politisk orenlighet och andades ren, oförfalskad luft; här sökte Thiers att reda sina af korsande politiska stormar ofta orediga, motsägande, men, som jag tror, hederliga tankar, och måtte han nu, när han skall bära ett folks öden, minnas de oskyldiga stunder, då hans ande fick samtala i ro med sig sjelf, här inför naturens milda, men allvarliga majestät! Och der borta, i Genève, herr löjtnant! Der bor ingen konung i sitt hof,

men der föddes en tanke, som är lika stor som kristendomen, och dess apostlar de bära också ett kors, ett rödt kors på sina hvita fanor! Och när Mausergeväret sigtade på franska örnen, och Chassepot sigtade på tyska örnen, då hölls röda korset i helgd, i helgd af dem, som eljes icke böjde sig för det svarta korset, och i det tecknet tror jag framtiden skall segra.

Patienten som lugnt afhört det ovanliga talet af en man, så känslofullt, att icke säga sentimentalt, som om det kommit från en prestman och icke en läkare, kände sig generad.

— Ni svärmar, herr doktor, — sade han.

— Det skall ni också göra, när ni bott här i tre månader, — svarade läkaren.

— Ni tror då på kuren? — frågade patienten, något mindre skeptisk än förut.

— Jag tror på naturens oändliga kraft att kunna bota kultursjukan! — svarade han. — Känner ni er stark nog att mottaga en god underrättelse? — fortfor han och observerade noga den sjuke.

— Fullkomligt, herr doktor!

— Nåväl, freden är sluten!

— Gud v... Hvilken lycka! — utbrast patienten.

— Ja, visserligen, — sade läkaren, — men fråga icke mer, ty ni får ej veta mer i dag! — Kom nu ut, men en sak skall ni vara be-

redd på! Ert tillfrisknande skall icke gå så direkt som ni tror! Ni kommer att få återfall! Minnet, ser ni, är vår värsta fiende och — — men följ nu med mig.

Läkaren tog den sjuke under armen och ledde honom ut i trädgården. Inga galler och inga murar stängde vägen, endast gröna häckar, som ledde vandraren i labyrinter tillbaka derifrån han kommit, men bakom häckarne voro djupa löpgrafvar, omöjliga att öfverskrida. Löjtnanten sökte efter gamla ord för sin förtjusning, men han kände, att de passade så illa till hvad han erfor, att han slutade med att tiga, lyssnande till en underbar nervernas stilla musik. Det var som alla själens strängar blifvit stämda igen, och han erfor ett lugn, som han icke känt på långa, långa tider.

— Tviflar ni ännu på att jag är återställd? — frågade han läkaren med ett vemodigt leende.

— Ni är på bättringen, som jag sagt er förut, men ni är icke frisk än.

De befunno sig nu utanför en liten hvälfd stenport, genom hvilken patienter, åtföljda af vaktare, strömmade in.

— Hvart gå alla dessa menniskor? — frågade den sjuke.

— Följ dem, och ni får se, — sade läkaren. — Ni har mitt tillstånd. — Och herr von Bleich-

roden gick in. Men läkaren vinkade en vaktare till sig.

— Gå ner till fru von Bleichroden på hotel Faucon, — sade han, — helsa och säg, att hennes man är på bättringen, men att han ännu icke frågat efter sin hustru. När han gör det, då är han räddad.

Vaktaren gick och läkaren följde den sjuke in genom den lilla stenporten.

Herr von Bleichroden hade kommit in i en stor sal, som icke liknade något annat rum han ännu sett. Det var icke en kyrka, icke en teatersalong, icke en skola, icke en rådhussal, men litet af alltsammans. I fonden var en absid, som öppnade sig i trenne fönster med färgade glasrutor, men i milda harmoniska färger, som om en stor färgartist hade komponerat dem, och ljuset föll in brutet i ett enda stort harmoniskt dur-ackord. Det gjorde samma intryck på den sjuke som det c-durs-ackord, hvarmed Haydn upplöser Kaos' mörker, när i Skapelsen Herren, efter att kören haft ett långt, smärtsamt arbete med att utreda de oordnade naturkrafterna, slutligen utropar: Varde ljus, och cheruber och serafer stämma in.

Nedanför fönstren var en droppstensklippa, som bildade ett hvalf, ur hvilket en liten bäck stilla rann fram och föll ner i en bassin, i hvilken calla's stodo lutade med sina kalkar, hvita som englars vingar. Pelarne, som om-

fattade absiden, saknade all känd stil, och deras skaft voro beklädda med brun, mjuk lefvermossa ända upp till taket. Väggarnes nedre panelningar voro täckta af granris; och de stora väggytorna voro prydda med påfästade löf af alltid gröna växter, af lager, af jernek, af mistel, alla i ornament, som icke kunde hänföras till någon stil; ibland voro de på väg att forma bokstäfver, men då upplöste de sig i mjuka, fantastiska växtformer som Rafaels arabesker. Under fönsterlunetterna hängde stora kransar som till en majfest, och längs takfrisen gick ett ornament, som icke kunde återföras hvarken på Egyptens lotusbård, Greklands meander, Roms acanthusvariationer, Romanismens odjur eller Gotikens trepass och korsblommor. Herr von Bleichroden såg sig omkring och fann golfvet fullsatt med bänkar, på hvilka hospitalets patienter sutto, stilla och undrande. Han tog plats på en bänk och hörde snyftningar bredvid sig. Då såg han en man, en fyrtioåring måhända, som grät med ansigtet i händerna. Han hade en krokig näsa, mustascher och pipskägg och liknade i profil en bild herr von Bleichroden sett på franska mynt. Det var tydligen en fransman. Här skulle de sålunda råkas, fiende bredvid fiende, båda begråtande hvad? Att de uppfyllt sin pligt mot fosterlandet! Herr von Bleichroden blef upprörd och orolig, då en svag musik lät höra sig. Det var

en orgel, som spelade en koral, men en koral i dur; det var icke en luthersk koral, icke en katolsk, icke en calvinsk, icke en grekisk, men den talade, och den sjuke tyckte sig höra ord till densamma, tröstefulla, förhoppningsrika. Och nu steg en man upp i absiden och stannade, till hälften dold af droppstensklippan. Var det en prest? Nej, han var klädd i en ljusgrå rock, hade en ljust blå halsduk, och hans skjortbröst syntes i västens öppning. Icke hade han heller någon bok. Men han talade. Han talade mildt och enkelt, som när man språkar bland vänner; han talade om kristendomens enkla läror, att älska sin nästa som sig sjelf, vara tålig, fördragsam, förlåtande mot fiender; han talade om huru Kristus tänkt sig mensk1igheten som ett enda folk, men huru som menniskans onda natur motverkat denna stora tanke, huru menskligheten grupperat sig i nationer, sekter, skolor; men han uttalade också det fasta hopp, att kristendomens grundsatser snart skulle förverkligas. Och efter att ha talat en qvarts timme steg han ner, efter att ha gjort en kort bön till Gud, den allsmäktige, utan att ha nämt Jesus, Jungfru Maria, Nicolaus, Anastasius eller något namn, som kunde erinra om en officiel bekännelse och väcka lidelser.

Herr von Bleichroden vaknade som ur en dröm. Han hade sålunda varit i kyrkan! Han, hvilken utled på småaktiga konfessionsstrider,

icke besökt en gudstjenst på femton år. Och här, här på dårhuset skulle han träffa en frikyrka i full verklighet; här sutto Romerska, Katolska, Grekiska, Lutheraner, Calvinister, Zwinglianer, Anglicaner sida vid sida och egnade gemensamma tankar åt den gemensamme Guden. Hvilken förkrossande kritik utgjorde icke denna kyrkosal på alla dessa sekter, som menniskors sjelfviskhet gjort till lika många religioner, hvilka sablat hvarandra, bränt hvarandra, smädat hvarandra! Hvilket medgifvande åt den »otrogna» kyrkans angrepp på denna politiska dynastikristendom!

Herr von Bleichroden lät sina blickar fara öfver det vackra rummet för att jaga bort de skräckbilder han framkallat. Hans öga irrade och irrade, tills det stannade på kortväggen midt emot absiden. Der hängde en kolossal krans, ini densamma stod ett ord skrifvet med bokstäfver, sammansatta af granrisqvistar. Han stafvade det franska ordet Noël, och upprepade för sig sjelf Weihnacht (Jul). Hvilken skald hade diktat detta rum? Hvilken menniskokännare, hvilken djup ande hade så förstått att väcka det vackraste och renaste af alla minnen? Skulle icke de omtöcknade förnuften känna denna brinnande längtan efter ljus och klarhet, då de erinrade sig ljusets fest, då de mörka dagarne vid årsskiftet togo en ända eller åtminstone lofvade att taga en ända! Skulle icke tan-

ken på barndomen, då inga bekännelsestrider, inga politiska hat, inga äregiriga, tomma drömmar fördunklade det rena sinnets rättskänsla, skulle icke detta slå an en ton i själarne, som komme att öfverrösta alla dessa vilddjurstjut, som sedan hörts ute i lifvet, i kampen efter brödet, oftare efter äran! Han tänkte, och han frågade sig sjelf: huru kan menniskan, hvilken som barn är from, bli så dålig, när hon blir äldre? Är det uppfostran, skolan, denna kulturens beprisade blomma, som lär oss bli dåliga? Måhända! Hvad lära oss de första läroböckerna? tänkte han. De lära oss att Gud är en hämnare, som straffar fädernas missgerningar inpå barnen till tredje och fjerde led; de lära oss att hjeltar äro de, som retat folk mot folk och röfvat land och riken; att store män äro de, som lyckats nå den ära, hvars tomhet alla inse, men alla eftersträfva; statsmän de som med list vinna stora syften, icke höga, der hela förtjensten kan bestå i brist på samvete, som alltid skall segra i kampen mot dem, som ega sådant! Och för att våra barn skola lära sig allt detta göra föräldrarne uppoffringar, försaka, lida qvalen af skilsmessan från barnen! Var verlden icke ett dårhus, då var icke heller detta ställe det klokaste han någonsin varit på!

Nu såg han åter på det enda skrifna ord i hela kyrkan, och han stafvade det igen; då började i minnets hemliga gömmor en bild stiga

fram, såsom när fotografen låter jernvitriolen spola öfver den gråa negativplåten, då den kommit ur cameran. Han tyckte sig se den sista julaftonen satt i scen. Den sista? Nej, då var han i Frankfurt. Alltså den näst förut. Det var den första qvällen, han var i sin trolofvades hem, ty dagen förut hade han förlofvat sig. Nu såg han det hemmet, den gamle kyrkoherdens, hans svärfaders hem; han såg den låga salen, med den hvita skänken, klaveret, grönsiskorna i buren, balsaminerna i fönstret, skåpet med silfverkannan, tobakspiporna, somliga af sjöskum, andra af röd lera; och der går hon, dottern i huset och hänger nötter och äpplen i julgranen. Dottern i huset! Här slog det som en blixt ner i hans mörker, men som en vacker, ofarlig kornblixt om eftersommaren, som man sitter på farstuqvisten och betraktar utan att frukta någon skräll. Han var trolofvad, han var gift, han hade en hustru, hans hustru, som åter band honom vid lifvet, hvilket han hade föraktat och hatat förut. Men hvar fans hon? Han måste se henne, träffa henne, nu genast! Han måste flyga till henne, ty eljes skulle han förgås af otålighet.

Han skyndade ut ur kyrkan och stötte genast på läkaren, hvilken väntat honom för att få se verkan af kyrkobesöket. Herr von Bleichroden fattade läkaren vid axlarne, såg honom rätt in i ögonen och frågade med andan i strupen:

— Hvar är min hustru? För mig nu genast till henne! Genast! Hvar är hon?

— Hon och er dotter, — sade läkaren lugnt, — vänta er nere på rue de Bourg.

— Min dotter? Jag har en dotter! — utbrast patienten och föll i gråt.

— Ni är känslofull, herr von Bleichroden, — sade läkaren leende.

— Ja, doktor, man måtte bli det här!

— Så kom nu och kläd er att gå ut, — sade läkaren och tog hans arm; — om en half timme är ni hos de edra, och då är ni åter hos er sjelf!

Och de försvunno in i den stora förstugan.

* *
*

Herr von Bleichroden var en fullt modern typ. Sonsons son af den franska revolutionen, sonson af den heliga alliansen, son af 1830. Sönderbruten som en förolyckad mellan revolutionens och reaktionens klippor. När han vid tjugu år vaknade upp till medvetet lif och fjällen föllo från hans ögon, att han insåg, hvilket lögneväsen han var inväfd i, från bekännelsekristendomen till dynastifetischismen, kände han sig, som om han vaknat då först, eller som om han, ensam klok, varit inspärrad på ett dårhus. Och när han icke kunde upptäcka ett enda hål på muren, genom hvilket han kunde komma ut, utan att möta en hindrande bajonett eller en

gevärsmynning, blef han förtviflad. Han upphörde att tro på allt, till och med på räddning, och han kastade sig in i pessimismens opiikrogar för att åtminstone döfva smärtan, der ingen bot fans. Schopenhauer blef hans vän, och senare fann han i von Hartmann den brutalaste sanningssägare verlden sett.

Men samhället kallade honom och fordrade få honom inregistrerad någonstädes. Herr von Bleichroden kastade sig på vetenskapen och valde en af dem, som hade minsta möjliga beröring med nutiden: geologien, eller hellre den gren af densamma, som behandlade en förgången verlds djur- och växtlif, paleontologien. Då han frågade sig sjelf: till hvad nytta för menskligheten? kunde han endast svara: till nytta för mig! Till bedöfningsmedel! Han kunde aldrig läsa en tidning utan att känna fanatismen såsom ett gryende vansinne stiga upp, och derför höll han allt, som kunde påminna om samtid och nutid, ifrån sig; och han började hoppas att i en dyrt förvärfvad, tillkämpad stupiditet få lefva sina dagar ut i ro och med bibehållet förnuft. Så gifte han sig; han kunde icke undgå naturens oryggliga lag om slägtets hållande vid makt. I hustrun hade han sökt att återvinna allt det innerliga, han lyckats arbeta sig ifrån, och hon blef hans gamla, känslosamma jag, öfver hvilket han gladdes i stilla lugn, utan att behöfva gå ut ur sina förskansningar. I henne

fann han sitt komplement, och började samla sig, men han kände också, att hela hans kommande lif var bygdt på tvenne hörnstenar; den ena var hans hustru; föll hon undan, då skulle han och hela hans byggnad ramla. När han nu efter ett par månaders äktenskap röcks ifrån henne, var han icke mer sig sjelf. Han tyckte sig sakna sitt ena öga, sin ena lunga, sin ena arm, och derför kunde han också gå så hastigt itu, när slaget kom öfver!

Vid åsynen af dottern tycktes något nytt stiga upp i hvad herr von Bleichroden kallade sin natursjäl, till skilnad från samhällssjälen, som produceras af uppfostran. Han kände nu, att han var bunden vid slägtet, att han icke skulle dö, när han en gång doge, utan att hans själ skulle fortlefva i barnet; han erfor med ett ord, att hans själ verkligen var odödlig, om också hans kropp skulle duka under i striden mellan de kemiska krafterna. Han kände sig med ens pligtig att lefva och att hoppas. Ehuru han ofta greps af förtviflan, stundtals, då han hörde sina landsmän i segrens mycket naturliga rus tillskrifva den lyckliga utgången af kriget några individer, som från sina landåer med tuber betraktat slagfälten; men då blef hans pessimism honom klandervärd, såsom hindrande det nyas utveckling genom dåligt föredöme, och han blef optimist af pligtkänsla. Men han vågade icke återvända till sitt hemland, af fruktan

att åter råka in i modlöshet, utan begärde sitt afsked, realiserade sin lilla förmögenhet och satte sig ner i Schweiz.

* * *

Det var en vacker, ljum höstafton i Vevey år 1872. Middagsklockan hade ringt till dinér vid sjuslaget i den lilla pensionen Le Cèdre, och vid det stora middagsbordet samlades pensionärerna, hvilka alla hade gjort hvarandras bekantskap och lefde på den intimaste fot, som menniskorna göra, då de befinna sig på neutralt område. Herr von Bleichroden och hans fru hade till bordsgrannar den sorgsne fransmannen, som vi råkat i hospitalskyrkan, en engelsman, två ryssar, en tysk med fru, en spansk familj och tvenne tyrolskor. Samtalet gick som vanligt, lugnt, fridfullt, nästan känslosamt, stundom lekande, öfver de mest brinnande frågor, utan att någonsin fatta eld.

— Att jorden kunde vara så onaturligt vacker som här, hade jag aldrig kunnat tro, — sade herr von Bleichroden och berusade sig med en blick ut genom de öppna verandadörrarna.

— Naturen är nog vacker eljes också, — sade tysken, — men jag tror, att det är våra ögon som varit sjuka!

— Sant, — sade engelsmannen, — men här är också skönare, än någon annanstädes! Han I icke hört, mitt herrskap, hur det gick med barbarerna, den gången voro de Alemaner eller Ungrare, tror jag, då de kommo upp på Dent Jaman och fingo syn på Lac Léman? De trodde, att himlen fallit ner på jorden, och blefvo så skrämda, att de vände om igen! Men det der står visst i guiden att läsa!

— Jag tror, — sade den ena ryssen, — att det är den rena, lögnfria luften man här andas, som gör att vi finna allt så skönt, ehuru jag icke vill förneka, att samma sköna natur haft en återverkan på sinnena och hindrat dem från att snärja in sig i alla våra fördomar. Men vänta blott, när den heliga alliansens arftagare äro döda, när de högsta träden blifvit toppade, skola också våra örter grönska igen i fullt solsken.

— Ni har rätt, — sade herr von Bleichroden, — men vi skola icke behöfva toppa träden! Det fins andra menskligare sätt! Det var en gång en författare, som skrifvit en medelmåttig pjes, hvars succès berodde på, huru den qvinliga hufvudrolen komme att gifvas. Han gick till skådespelerskan-primadonnan och frågade, om hon ville ta rolen. Hon svarade undvikande. Då glömde han sig derhän, att han erinrade henne om, att hon af teaterreglementet kunde tvingas spela rolen. — Det är sant, svarade

hon, men — jag kan krångla! — Vi kunna också krångla bort våra hufvudlögner! I England är det numera blott en budgetsfråga! Riksförsamlingen voterar ner apanaget — och de skola gå sin väg! Det är de lagliga reformernas stråt! Icke sant, herr engelsman?

— Fullkomligt, — svarade engelsmannen. — Vår drottning har rättighet att spela krocket och slå boll, men i politiken får hon icke blanda sig!

— Men krigen! krigen! Skola de någonsin upphöra? — invände spanjoren.

— När qvinnan får rösträtt, skola arméerna reduceras, — sade herr von Bleichroden. — Icke sant, min hustru?

Fru von Bleichroden nickade bifall.

— Ty, — fortfor herr von Bleichroden, — hvilken mor vill släppa sin son, hvilken hustru sin man, hvilken syster sin bror, ut i dessa slagter! Och när inga finnas, som reta menniskor upp imot hvarandra, så skola de så kallade rashaten försvinna. Menniskan är god, men menniskorna äro onda, menade vår vän Jean Jacques, och han hade rätt! Hvarför äro menniskorna här i detta sköna land fredligare? Hvarför se de nöjdare ut än annorstädes? Jo, de hafva icke dagligen och stundligen dessa magistrar öfver sig, de veta, att de sjelfva bestämt, hvem som skall styra dem, de hafva framför allt så litet att afundas och såras af.

Inga kungliga korteger, inga vaktparader, inga galaspektakel, der den svage menniskan frestas att vörda det granna, men osanna! Schweiz är den lilla miniatyrmodell, efter hvilken framtidens Europa kommer att uppbyggas!

— Min herre är optimist? — sade spanjoren.

— Ja, — sade herr von Bleichroden, — för detta pessimist!

— Ni tror sålunda, — fortfor spanjoren, — att hvad som kan gå an i ett litet land som Schweiz, med tre millioner menniskor och bara tre språk, kan gå an i hela det stora Europa?

Herr von Bleichroden tycktes fattas af tvifvel, då en af tyrolskorna tog ordet:

— Förlåt, herr spanjor, — sade hon, — ni tviflar på, att detta skall gå för sig i Europa med dess sex eller sju språk. Experimentet är för djerft, menar ni, med så många nationaliteter! Men om jag skulle uppvisa ett land med tjugo nationaliteter: kineser, japaneser, negrer, rödskinn och alla Europas nationer blandade i ett land: det vore ju framtidens jordklotsrike! Nåväl, jag har sett det, ty jag har varit i — Amerika.

— Bravo, — sade engelmannen, — herr spanjoren är slagen.

— Och ni, herr fransman, — fortfor tyrolskan. — Ni sörjer öfver Elsass-Lothringen! Jag

ser det! Ni anser, att ett revanchekrig blir oundvikligt, ty ni tror ej, att Elsass-Lothringen kan fortfara att vara tyskt. Ni tror att ni sitter framför en olöslig fråga!

Fransmannen suckade bifall.

— Nåväl, när Europa blir ett, hvad herr von Bleichroden kallar Schweiz, ett statsförbund, då blir Elsass-Lothringen hvarken franskt eller tyskt, utan det blir helt enkelt — Elsass-Lothringen! Är frågan då löst?

Fransmannen lyfte artigt sitt glas och tackade med en böjning på hufvudet och ett vemodigt leende.

— Ni ler, — upptog den modiga flickan, — vi ha lett alltför länge, förtviflans leende, misstroendets; låt oss icke göra det! Ni ser ju oss alla här från de flesta af Europas länder! Mellan skål och vägg, då inga grinare höra oss, då kunna vi tala hvad våra hjertan tänka, men i folkförsamlingen, i tidningen, i boken, då äro vi fega, då våga vi icke utsätta oss för löjet, och så följa vi med strömmen! Hvad hjelper det att grina i längden? Grinet är feghetens vapen! Man är rädd om sitt hjerta! Ja det är elakt att se sina inelfvor på boddörren, men att se andras på slagfältet under musik och ett väntadt blomsterregn vid hemkomsten och intåget, det går bra! Voltaire grinade, derför att han ändå var rädd om sitt hjerta, men Rousseau skar upp sig lefvande,

röck hjertat ur bröstkorgen och höll det mot solen som de gamla Aztekerna, när de offrade, — o! de hade dock en tanke i sitt ursinne! — Och hvem har gjort om menskligheten, hvem sade oss, att vi voro på orätt väg? Rousseau! Genève, der borta, brände hans böcker, men det nya Genève har rest Rousseau en minnesstod. Hvad vi och alla tänka här enskildt, det tänka alla enskildt! Gif oss bara frihet att få säga det högt!

Ryssarne höjde sina svarta teglas och skreko, på sitt språk, ord, som endast de förstodo. Engelsmannen fylde sitt glas och skulle hålla en toast, då tjensteflickan kom in och lemnade honom ett telegram. Samtalet afstannade ett ögonblick, och engelsmannen läste med synbar rörelse sitt telegram, hvarefter han stoppade det väl hopknyckladt i fickan och försjönk i tankar. Dinern nalkades sitt slut och det skymde på utanför. Herr von Bleichroden satt stilla försjunken i betraktande af det undersköna landskapet utanför. Mont Grammont och Dent d'Oche belystes snedt af den nedgångna solens sista rodnad, som rosenfärgade vingårdarne och kastanjelundarne på Savojens strand; alperna skimrade i den fuktiga aftonluften och tycktes vara gjorda af samma luftiga ämne som ljuset och skuggorna, de stodo som okroppsliga, höga naturväsen, mörka, hemska på frånsidan, hotande, dystra inne i

klyftorna, men på framsidorna, som de vände mot solen, ljusa, leende, sommarglada! Han tänkte på tyrolskans sista ord, och han tyckte sig se Mont Grammont som ett kolossalt hjerta med spetsen uppåt mot himlen, som hela mensklighetens rykande, sårade, ärriga, bloddrypande hjerta, som i en enda, stor offring vände sig mot solen för att gifva allt, det bästa, det dyraste, för att få allt.

Då skars den dunkla, stålblå qvällshimlen af en ljusstrimma, och öfver Savojens låga strandremsa steg en raket af ofantlig kaliber, han steg högt, skenbart så högt som Dent d'Oche; han stannade, saktade, som om han såg sig omkring ner på den sköna jorden, innan han kreverade: det dröjde några sekunder, och så började han nerfärden; men han hann icke många meter, förr än han exploderade med en knall, hvilken efter ett par minuter först nådde till Vevey, och nu vecklade ut sig som ett stort hvitt moln, hvilket tog en fyrkantig rektangulär form, en flaggduk i hvit eld, och ett ögonblick efter small ännu ett skott, och på den hvita duken tecknade sig ett rödt kors.

Alla bordsgästerna hade sprungit upp och ut på verandan.

— Hvad betyder detta? — utropade herr von Bleichroden uppskakad. Ingen kunde eller hann svara, ty nu steg en hel raketkista upp

liksom ur en krater öfver Voirons spetsar och strödde en eldbukett, som återgaf sig i den lugna Lémans ofantliga spegel.

— Ladies and gentlemen, — höjde engelsmannen sin röst, under det att en vaktmästare stälde en stor bricka med fylda champagne-glas på bordet! — Ladies and gentlemen, — återtog han, — detta betyder, enligt hvad jag af ingånget telegram fått veta, att den första internationella domstolen i Genève har slutat sitt arbete; det betyder, att ett krig mellan tvenne folk, eller hvad värre kunde ha varit, ett krig mot framtiden, är förekommet, att hundratusen amerikanare och lika många engelsmän kanske hafva denna dag att tacka för att de ännu äro i lifvet. Alabamastriden är löst till förmån, icke för Amerika, utan för rätten, icke till skada för England, utan till framtida väl. Tror ni ännu, herr spanjor, att krig äro oundvikliga? Ler ni ännu, herr fransman, så le då med hjertat och icke med läpparna. Och ni, min herr tyske pessimist, tror ni nu, att Franc-tireur-frågan kan lösas utan Franc-tireurer eller fusiljeringar, men också endast på detta sätt? Och ni, herrar ryssar, jag känner er icke personligen, men er moderna skogsskötsel med toppningar, tror ni den är så alldeles riktig? Tror ni icke, att det är bättre gå till roten? Det är bestämdt säkrare, och lugnare! — Jag skulle såsom engelsman i dag känna mig slagen, men

jag känner mig stolt, på mitt lands vägnar, det gör alltid en engelsman, som ni vet, men i dag har jag rätt att vara det, ty England är den första Europeiska makt, som vädjat till hederliga mäns dom, i stället för till jern och blod! Och jag önskar er och alla många sådana nederlag, som vi i dag lidit, ty det skall lära oss segra! Edra glas, ladies and gentlemen, högt för det röda korset, ty i detta tecken skola vi visserligen segra.

* * *

Herr von Bleichroden stannade i Schweiz. Han kunde icke rycka sig lös från denna natur, som fört honom rätt in i en annan verld, skönare än den han lemnat.

Stundom hade han återfall af ondt samvete, hvilket hans läkare endast tillskref en nervositet, alltför vanlig hos samtidens kulturmenniskor. Herr von Bleichroden beslöt att utreda frågan om samvete i en liten skrift, som han ämnade offentliggöra. Hans exposé, som han läst upp för sina vänner, innehåller ganska tänkvärda saker. Han har nämligen med sin tyska djupsinnighet inträngt innerst i sakens kärna och upptäckt att det fins två slags samveten, 1:o) det naturliga, 2:o) det artificiella. Det förra samvetet är, menar han, vår natur-

liga känsla af det rätta. Det var detta samvete, som graverade honom så tungt, när han lät skjuta friskyttar. Detta kunde han endast frigöra sig från genom att betrakta sig stadigt som ett offer för öfverklassen. Det artificiella samvetet bestod återigen i a) vanans makt; b) i öfverklassens påbud. Vanans makt hvilade så tungt på herr von Bleichroden, att han understundom, bäst han under förmiddagen gick och promenerade, kom på den tanken, att han försummat sin tjenst i geologiska byrån, och så blef han olustig, orolig och kände sig som en gosse, hvilken skolkat skolan. Och han ansträngde sig otroligt för att ursäkta sitt samvete med att han ju tagit och erhållit lagligt afsked. Men så dök embetsrummet upp; kamraterna, som bevakade hvarandra för att upptäcka det felsteg hos den andra, som skulle bli hans egen befordran; förmännen, som väntade med andan i halsen på orden och utnämningen; och han kände sig som om han rymt. Så kunde han också anfäktas af det samvete, som öfverklassens påbud ålägger menniskan. Det första budet: att älska konung och fädernesland, det hade han svårt att hålla. Konungen hade störtat detta fädernesland i krigets elände för att skaffa en slägting ett nytt fädernesland, det vill säga göra honom från preussare till spanjor. Hade då konungen älskat sitt fädernesland? Hade konungarne

öfverhufvud älskat sina fädernesland? England regerades af en hannoveranska, Ryssland regerades af en tysk kejsare och skulle snart få en dansk kejsarinna; Tyskland hade en engelsk drottning, Frankrike en spansk kejsarinna, Sverige en fransk konung och en tysk drottning. När efter så höga föredömen man bytte nationalitet, som man byter en rock, ansåg herr von Bleichroden, att kosmopolitismen borde ha en lysande framtid för sig. Men öfverhetens påbud, som stodo i strid mot öfverhetens praxis, plågade honom! Han älskade sitt land som katten sin spis, men han älskade icke landet såsom institution. Öfverheten behöfde nationerna såsom värnepligtige, som skattdragande, som tronstöd, ty utan nationer skulle inga furstehus kunna finnas. Derför dessa tidt och ofta återkommande förbud mot emigration.

När herr von Bleichroden varit två och ett halft år i Schweiz, erhöll han en dag kallelse från Berlin att komma hem, ty krigsrykten började gå. Denna gång gälde det Preussen mot Ryssland, samma Ryssland som för tre år sedan lemnat sitt »moraliska» understöd åt Preussen mot Frankrike. Herr von Bleichroden tyckte, att det icke var samvetsgrant att nu gå emot sina vänner, och som han bestämdt visste, att de båda nationerna icke ville hvarandra ondt, rådfrågade han sin hustru, hur han skulle bete sig i en sådan ny dilemma, ty han

visste af erfarenhet, att qvinnans samvete mera närmar sig naturlagens än mannens. Hustrun svarade efter en stunds öfverläggning med sig sjelf:

— Att vara tysk är ju mer än att vara preussare, derför bildades tyska förbundet; att vara europé är alltså mer än att vara tysk; att vara menniska är mer än europé. Du kan icke byta nation, ty alla »nationer» äro fiender, och man öfvergår icke till fiender, om man ej är monark som Bernadotte eller general-fältmarskalk som grefve Moltke. Det återstår dig endast sålunda att neutralisera dig. Låt oss bli schweizare! Schweiz är icke någon nation!

Herr von Bleichroden ansåg frågan vara så lyckligt och enkelt löst, att han genast sökte underrättelse om huru han skulle kunna bli neutraliserad. Döm om hans öfverraskning och glädje, då han fick veta att han redan uppfyllt alla vilkor för att genast bli schweizisk medborgare (i det landet finnas nämligen inga undersåtar!), då han bott två år i landet.

Herr von Bleichroden är numera neutraliserad, och, fastän han är mycket lycklig som sådan, ligger han ännu, ehuru mera sällan, i fejd med sitt samvete.

Innehåll:

